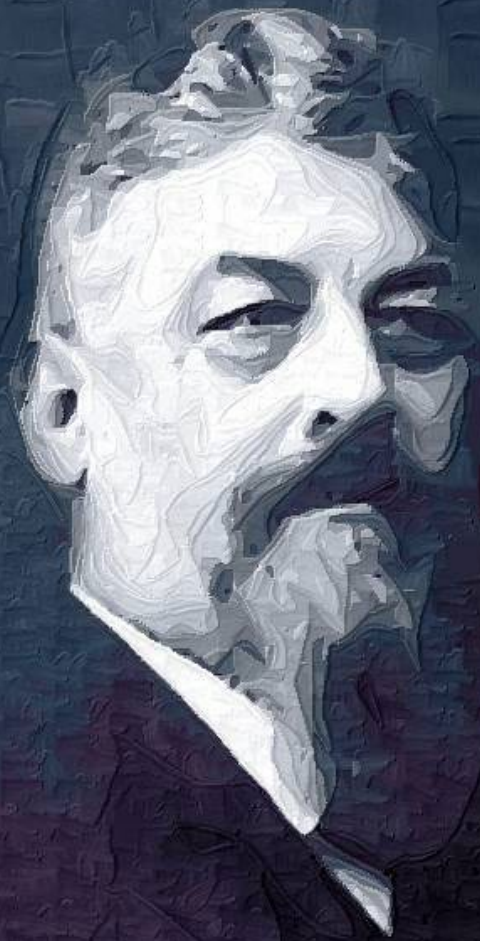

genija

TAVČAR

MED
GORAMI

Ivan Tavčar: Med gorami

[Založba Genija](#)

Za založbo: Blanka Jarni

Oprema: [Dubravko Gecan](#)

Ljubljana, 2012

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-32(0.034.2)

TAVČAR, Ivan, 1851-1923

Med gorami [Elektronski vir] / Ivan Tavčar. - El. knjiga. - Ljubljana : Genija, 2012

ISBN 978-961-280-019-2

260774912

Ivan Tavčar

Med gorami

Slike iz Loškega pogorja

Vsebina:

Holekova Nežika.....	5
Moj sin	26
Miha Kovarjev.....	35
Kobiljekar	50
Kalan	61
Grogov Matijče	68
Tržačan.....	78
Kako se mi ženimo	87
Kočarjev gospod	97
Posavčeva češnja	111
Šarevčeva sliva.....	118
Gričarjev Blaže.....	127

Holekova Nežika

*Na gori cvetice
najzalše cvetó.*

Vilhar

Takole je bilo. Spomlad se je bila pričela in včasih je jug bučal krog naših vrhov, da se je sneg topil po njih. In v dolini je šumela Ločilnica dan za dnem glasneje. Tisto leto sem bil postavil svojo kočó tam gori in sem koše pletel pozimi. Dobro se mi je godilo. Tedaj še nisem pasel vaške živine. Bil sem še v dobrih letih in delaven, pravim vam, delaven tako, da me je iskalo vse in me rado imelo ob košnji, setvi in na vsakem delu.

Tisto leto je bilo rodovitno; drevje in zemlja, vse je imelo sadu, da je gnilo in se je delala škoda od same obilnosti božje. Imel sem Holekovo zgornjo njivo v najemu in bil sem jo obsejal z dvema mernikoma pšenice in pridelal sem je petnajst, kar na zgornji njivi ni bilo ne prej ne slej več.

In še nekaj se je zgodilo tisto leto jeseni. Tam doli v dolini bili so staknili rudo in začeli v zemljo riti in hiše zidati in visoke dimnike staviti, iz katerih se je podnevi in ponoči dim valil. Dejali so, da tam rudo kuhajo. Nam pa so sekali gozde naokrog, da je človeku srce pokalo, ko so pele sekire in hribje pokazovali tu in tam gole hrbte, tako da je sčasoma bilo vse rjavo, kjer je poprej bilo vse zeleno. Hudo nam je to dejalo, povem vam.

Pomlad je tedaj bila in v soboto popoldne je bilo. Sonce je gorko sijalo in gorkota nam je šla čez žile, ker od svetega Martina je ležal sneg po rušah in lomil veje po vrtovih, da je vedno pokalo. Otresovali smo, kar smo mogli, ali vendar je dosti polomilo. Tudi mraza je bilo dosti in vedno so visele sveče od streh in segale skoro do tal. Prav veseli smo bili spomladi.

Bilo je torej v soboto popoldne in v dolu pričelo je zvoniti delopust. Sedel sem pred vgričarjev blažerati svoje kočice in pletel koš iz viter.

Ko sem povzdignil glavo od dela in pogledal proti Holekovi hiši, vidim, da je šla Holekova Nežika po stezi proti meni. Bil sem je vesel. Bil je sploh Holekove Nežike vsak vesel, ki jo je le videl. Kar sedaj živi teh otročajev, teh dekličev, to še ni davno nič proti temu, kar je bila ona, vam pravim. Jaz sem je bil vesel še posebej, ker sem vedel, da ne pride nikdar prazna. In tisto soboto popoldne sem bil lačen.

Prišla je in prinesla mi kos soržičnega kruha in snedel sem vsega s slastjo. Ona je sedla tik mene in dejal sem ji vesel: »Nežika,« sem dejal, »če bi tebe ne imel, moral bi biti dostikrat lačen. Ko bi tako star ne bil, še snubil bi te.«

Tako sem dejal. Jaz rad vidim dekleta okoli sebe in sem vesel, kadar se ona smejejo sladko. Zato sem tako dejal in Nežika se je res nasmejala. In mislil sem sam pri sebi, vesel te bo, ki te dobi, če bi tudi Holekovih petic ne bilo, ki pa so. Vi ne veste, kakšna je bila ona, a jaz vam dopovedati ne morem. Kadar se je v nedeljo napravila, no pa saj ni, da bi govoril.

Tako sva sedela, jaz pleté, ona pa je govorila in se smejala. Kar pride po poti iz gozda nad mojo kočo gosposki človek, česar prej ni bilo. Povem vam, da sem se ga ustrašil. Zakaj takovi ljudje vejo marsikaj in imajo marsikatero moč. Počasi je hodil proti nama in pod pazduho je tiščal nekakove papirje.

»Gotovo kak suknjar od tam doli iz fabrike,« sem dejal in bal se ga, ker, kakor pravim, taki ljudje marsikaj vedo.

»Ta fabrika, ta fabrika,« dejal sem proti Nežiki, »ta fabrika, Nežika, boš videla, ta fabrika bo nad nami ležala.«

Pred nama je postal.

»Koše pletem,« sem mu rekel in pogledal sem ga, »koše!«

»Le pletite jih!« odgovori on in se lahko nasmeje. Potem pa je, da vam rečem, naravnost bil pri dekletu, ki ni vedelo kam s svojo krvjo. Tako jo je bilo sram.

Bil je to zal človek; velik in močan je moral biti, kakor sem jaz to bil premislil, in jaz poznam močna telesa. Ali takov človek vam je hudir. Kakor pravim, naravnost je bil pri dekletu in si dal opraviti krog njenega obraza in hvalil njeno lepoto. Tako se je obnašal, da ni bilo nikomur podobno.

Zgrabila me je jeza in dejal sem: »Kaj se todi tako obnašate?« dejal sem, »takih imamo sami dosti, ki to znajo, tule v vasi dosti,« sem dejal. »Grdo obnašati se pa res ni treba!«

Tako sem mu povedal. Obrnil se je proti meni, pokazal vrsto belih zob in si pogladil tisto malo brkic, ki jih je imel.

»Dekle gotovo ni hudo,« je spregovoril, »jeli da ne?« pristavil je mehko. Nežika pa je pogledala proti njemu in videlo se ji je v očesu, da res ni jezna. Bog nas vari! Tedaj sem se prestrašil, da sem se kar pretresel, če bi iz tega morda utegnilo kaj priti. In misli so mi pošle in dalje sem koš pletel.

On pa se je ulegel pred naju tja v travo, razgrnil svoje papirje in čečkal po njih, da mi je pričelo pred očmi plesati. Zakaj takovi ljudje marsikaj pišejo, o čemer mi niti ne sanjamo.

Čez nekaj časa je vstal in pokazal dekletu, kar je bilo na papirju, da je vzkliknila in postala še bolj rdeča. Vstal sem, vrgel vitre od sebe in pogledal pri strani. In povem vam, da tu na papirju je bila Holekova Nežika, kakor je tedaj živela in dihala. Vsa, vam pravim, do zadnjega čisto podobna.

»Bog nas vari,« sem dejal, »to je pa že več kot več.« Roke sem si obrisal, da bi bil vzel v roke tisto reč in jo od blizu pogledal. Nežika pa je skočila in urno letela po stezi proti svoji hiši. Ta pa je zrl za njo.

»Počasi, počasi, prosim,« je dejal, »saj veš, da gledam za tabo!«

In govoril je nekaj o rožah. Dekle pa je bežalo in se skrilo v vežo.

Ta pa je potem pobral tiste papirje in tudi počasi odšel po stezi. Pri Holekovi hiši pa jo je zavil na desno po poti v dolino.

Ko je bil odšel mimo hiše, tedaj vam rečem, sklenil sem od začudenja roke; zakaj lahko se je odprlo okno in prav počasi pogledala je Nežika ven in gledala za njim, ki je prevzetno stopal skozi vas in si prižgal cigaro in izpuščal goste dime iz ust.

Bog nas vari nesreče! Težko sem spal tisto noč. In zvenelo mi je na levo uho in se mi napovedovala nesreča. In prišla je v resnici. Zakaj že drugo jutro je klical birič s cerkvenega zida, da je gosposka ukazala na slamnatih strehah samo zidane dimnike imeti. Še to. Do sedaj

je letel dim, kjer je hotel, izpod strehe, in ravno tako se je skuhalo. Ali biti je moralo. Postavil sem tisti steber. Nekaj dni sem zamudil in tistemu Gašperju Krivarju, ki je zidal tako postrani, dal sem lep denar, da ga mi je zmetal vkup. Takole je prišla nesreča čez me, tisto spomlad.

*Pod okencem tam mnogo noč
pozdrav, poljub nas vnemal vroč.*

Koder

Orali smo, sejali smo, dosti smo imeli opravila. Rž in detelja bili sta do koreninice pozebli in jesensko delo šlo je pod nič. Imel sem dela čez glavo. Podnevi na njivah, a zvečer sem rezal vitre po grmovjih. Saj veste, tam doli pod Holekovo hišo je tisti dobri studenec. Poleti je mrzel, pozimi pa mlačen. Tam doli raste leska; če jo odrežeš takoj, da kar vidiš, ko rije iz tal. Tam kje sem hodil. Takrat je rastlo ondi nekaj hrastja, debelega in starega. Izmed njegovih korenin pa je tekel vir in po belem pesku je letel navzdol. Tam sem bil jaz v leskah in sem rezal vitre.

Kar je prišla Holekova Nežika in prinesla škaf, rumeno kovan, in ga podstavila pod žleb. Hotel sem jo ogovoriti; videla me ni za hrastovjem in gostim vejevjem. Ulegel se je že tudi mrak in za gorami se je takisto rumeno svetilo in na nebu se je videla tu pa tam zvezda. Mračno je bilo tedaj in ravno sem hotel zaklicati: »Nežika!«, kar pride k studencu tisti iz fabrike. Prav hitro je stopil k dekletu in pričel ji nagajati.

»Nežika,« je rekel s tistim mehkim glasom in bog ga vedi, kje da je zvedel nje ime, »Nežika, sinoči se mi je o tebi sanjalo.«

Dekle se je zasmajalo.

»Prav res,« dejal je, »prav res, in sanjalo se mi je, da sem te objel in pritisnil svoja usta tule sem.«

Povem vam, prav nič ga ni bilo sram. S prstom se je dotaknil njenih rdečih ustnic, vam povem.

»Tule sem, pa prav tule sem!«

Dekle pa se je le smejalo in dobro ji je dejalo. Pa saj tudi ni čuda. Ko je tako pred njo stal in si bil klobuk položil tja v travo, bil je s svojimi dolgimi lasmi nalašč zal človek. Ali ni bil še izpustil vse vode iz jeza.

Prav blizu k njej je pristopil in ji malo pogladil lica.

»I sedaj, sedaj,« govoril je, »vedno mislim, če bode ta moja sanja resnica, Nežika?«

Povzdignil ji je obrazek, menda zato, da mu je videla v tiste priliznjene oči, s katerimi je gledal v njo.

»Nežika?« vprašal je rahlo.

»Ne vem,« šepnila je tako, da sem komaj slišal. Ali že v tistem trenutku vzela jo je k sebi in jo pritiskal na prsi. Moj Bog, takole je bilo! Mlada kri, mlado srce, življenje od danes do jutri. Take stvari le mislijo, da je zmeraj spomlad, zmeraj cvetje in menijo, da so ustvarjene le za ta »mali kruhek«. Ali vse pride drugače! Hiša se podere in sapa raztrga streho. Včasih zraste pelin tudi v zelniku, kjer ga nihče ne pričakuje. Bog se nas usmili, usmili!

Zdelo se mi je, kakor da bi bilo pri meni nekaj prav globoko zastokalo. Ogleдал sem se in tu je ležal nekdo na tleh. Jaz sem ga pa vendar takoj spoznal. Saj vedelo je vsako otroče, da se bogati Gabrčev Tone šteje tako malo od Holekove Nežike.

Ta je bil tu na tleh in ječal je iz prsi ... S pestmi pa je tolkel ob tla in z usti se je bil zagriznil v zeleno travo in ruval si lase in polglasno kled.

Onadva pa sta bila odšla.

»Tonče,« sem dejal, »nikar preveč ne vdeluj,« sem dejal; »saj ni človek za večno, saj umrje vse,« sem dejal in sem ga tolažil.

Prav težko sem ga spravil k sebi v kočo in ondi sem mu postlal pri peči.

Bil je tak, da bi se bil moral Bogu smiliti. Nekaj časa je ležal, potem pa je hodil po hiši, se zopet ulegel in kled in molil. Moralo je biti blizu polnoči, ko je vstal in rekel: »Domu moram iti!«

»Ostani tu,« mu pravim, »saj imaš dobro posteljo.«

Ali nič ni pomagalo. Odprl sem mu in šel z njim; zakaj bal sem se, bil je ves zmeden.

Zunaj sijala je luna in svetlo je bilo, prav kakor podnevi. Povsod je vse bilo tiho in šla sva po stezi proti Holekovim.

Tam za hišo raste drevje in temna senca je bila pod njim. Pa vendar, ko sva bliže prišla, videla sva človeka,

ki je slonel pri odprtem oknu in govoril z nekom prav tiho in vestno.

Ti preklicano dekle ti, sem si mislil, to je pa že malo preveč. Tone pa je obstal in blede njegov obraz postal je še bolj bled in zaškripali so mu zobje in zarjul je kakor razdražen vol, da me je bila groza v tihi noči.

Urno se je zaprlo okno. Oni pa je stopal po tratini pod drevjem in ko je prišel na svit, dvignil je glavo ponosno in malo po strani pogledal proti nama in potem odšel počasi.

Šla sva za njim skozi vas.

»Ti, malo počakaj, malo,« dejal je Tone, ko smo bili pustili hiše za sabo, »malo počakaj, če ne boš zameril!«

Oni pa je tiho obstal sredi pota in dejal roke navzkriž čez prsi. Strah me je bilo in tja v grmovje sem stopil pri poti. Ta dva pa sta si stala nasproti, dokler se ni spustil Tone k njemu. Rjové se mu je hotel okleniti krog vrata. Ali kakor otroka povil ga je oni in položil na trato k poti in dejal zaničljivo: »Tu se naspi, da morda prideš malo k moči čez noč, tu v rosi!«

Odšel je urnih korakov v dolino.

Ta pa je počasi vstal. Tiha noč je bila. Nekje tam v gozdih skovikal je skovir in luna je sijala.

Počasi vstal je fant. Pri potu stala je smreka, k njej se je naslonil in zakril si je z dlanjo obraz. Ko sem k njemu pristopil, vile so se mu prsi. Stokal je in potem pričel

jokati, da so mu solze tekle izmed prstov. Prav smilil se mi je revež.

»Tone,« sem dejal, »svet je poln joka, danes joče be-
rač, jutri bogataš. Vse mine, gostija, pa tudi lakot. Letos
je slana, k letu bo pa težko klasje.«

Tako sem mu govoril in ga spravil k sebi v kočo, kjer
sem ga imel čez noč.

Takole si delate vi mladi ljudje sitnosti med sabo. Oj
mladost, mladost!

*Tebe kličejo solzice,
ki pred mano zdaj bežiš,
obledvati moje lice
brez usmiljenja pustiš.*

Kastelic

Živeli smo takisto, da je šel čas naprej. Gospod Erazem (Bog ga ve, kje je vzel to ime) hodil je iz svoje fabrike v vas, kjer je vedel kmalu vsak, kaj ga vabi in miče tu gori.

V cerkev je hodil in se vselej vstopal nasproti Holekovemu stolu, kjer je sedela Nežika in molila. In ni ga zmaknil očesa od nje, da se je delalo pohujšanje in da je dekle koprnelo in si le malokdaj upalo povzdigniti trepalnico in plašno pogledalo proti njemu.

Doma pa je bila jeza. Ali kaj so hoteli? Imeli so samo in bogati so bili. Kaj se če, in mladost je norost.

Bilo je na binkoštni ponedeljek. Pri Rekarju tam na vasi imeli so godce in mi gorjanci smo plesali in tolkli s petami ob tla. Pri peči sem sedel in bil poklican sedaj k tej, sedaj k oni mizi, da sem ga spraznil kaj malega.

Dve mizi jih je bilo in pri eni bil je tudi stari Holek in hčer je imel pri sebi. Bilo je še drugih očetov in bili so

veseli in dobre volje. Godci pa so piskali. Kar se odpró vrata in v hišo se vsuje vse črno rudarjev in se posedejo krog tretje mize. Za njimi pa je prišel gospod Erazem, vam rečem, kmečko oblečen s čez kolena potegnjenimi štibalami in z rdečo ruto okoli vrata. Kar senca se je naredila, ko je stopil k mizi; tako je bil velik. Z glavo se je dotikal skoraj stropa, tako je bil visok. In usedel se je tja med rudarje in poklical vina, da se je cedilo po mizi. Potem pa je vstal, vam pravim, zal človek je bil, in vrgel je šmarni tolarček v gosli, da so se godcem zasvetili obrazi in da so pričeli pihati in piskati, kar je sapa držala. Oni pa je stal sredi hiše in gledal po dekletih in šel z očesom od ene do druge, dokler ni stopil k Nežiki. Urno je vstala. Objel jo je okoli pasa in sukala sta se, da je bilo veselje. Segala mu je komaj do brade in ko jo je takisto gosposko k sebi držal, videlo se je, kako je položila glavico na njegove prsi. Govoril ji je ves čas med plesom in ona se je smejala. Bila je rdeča kot pirh, lasje so se ji vili krog čela, nekoliko zmedeni, in krog vrata imela je rumeno ruto iz surove žide. Prav kakor roža je bila.

In ko sta nehala, peljal jo je k svoji mizi in dal ji je piti in usedla se je tja k njemu. Holek pa je vstal, od jeze je bil bled, stopil med rudarje in tresel se je in dejal: »Nežika, tu ne boš sedela.«

Ali kaj mislite, da ga je ubogala? Gospod Erazem pa je rekel: »Zakaj da ne?«

»Nežika, pravim, pojdi k moji mizi!«

»Bom že. Počakajte!«

In šel je proč in usedel se na svoje mesto in podprl si s pestmi obraz in besede ni več govoril. Drugo jutro pa je šlo kot ogenj čez vas in jezike so brusili, da je bila groza.

Več kot pol ure sedela je zraven njega in potlej sta še plesala in zopet padel je šmarni tolarček v gosli. Šele potem je šla k očetu in ni ji dejal žalega. Plačal je in odšel z dekletom.

Jaz pa sem sedel med fante, a ti so jezno sedeli pri svoji mizi. Kaj so hoteli? Bil je drobiž, mladoleten, slaboten, takšno, ko ravno začne malo frčati, šibko in boječe. Stiskali so pod mizo pesti in pri sebi kleli te rudarje in pili vino počasi – ker imeli so tudi denarjev, pa bolj malo. Če bi ne bil plačeval Gabrčev Tone, ne bi teklo vino, a le-tá nas je napajal nekaj časa in bil na čudne načine vesel. Prekmalu je plačal in odšel. Za njim vzdignili so se tudi rudarji in peli so, ko so šli čez vas. Tu pa so fantički grozili z rokami in žugali z jeziki.

Drugo jutro moral sem prav zgodaj v dolino. Nekaj soržice sem bil dal v mlin; za binkošti, sem dejal. Pa mi je bil prepozno semlel. Berač mora biti povsod zadnji. Po to moko sem šel torej tisto jutro v dolino. Tam doli pod brvjo v Ločilnici ležalo je nekaj črnega. Jejmena! Bil je človek! Mrtev človek! H kraju bila ga je zanesla voda in tam je ležal v sipi, na pol na suhem. Z mlinarjem sva ga potegnila na prod. Bil je Gabrčev Tone. Bog se nas

usmili, Bog! In jaz vam povem, da skočil je sam v vodo, čeravno so za njim v grob škropili in kadili. Pa je le res, pa je le res!

Hitel sem navzgor v vas. Ravno pred Rekarjem bil je oče Gabrč (zdaj je že tudi pokopan); na vse jutro bil se je vina napil. Bil pa je tistih ljudi, da je vina nalit bil siten. Ni pustil drugih pri miru in le bodel in dregal jih. Tisto jutro so ga bili pri Rekarjevih posadili iz hiše in zaprli vrata.

Sredi vasi se je opotekal in kričal: »Tudi Rekar mi zapira, kaj? Kaj pravite,« dejal je, »o, jaz o Rekarju nič hudega ne vem, samo da je malovredno, nič prida človeče.«

Rad bi bil se opil, pa stopil sem k njemu in povedal mu: »Vaš Tonče leži na produ pri Ločilnici. Mrtev je.«

»Mrtev?« in oko se mu je nekako čudno zavilo in pogladil se je z roko čez čelo in zapustile so ga vinske moči in hitel je iz vasi in klical Boga in vse svetnike na pomoč.

Zatem je preteklo nekaj mesecev in pozabilo se je marsikaj. Gospod Erazem bil je že poleti odšel v mesto in tudi njega smo pozabili. V jeseni je bilo in delali smo na polju in pletel sem pridno koše, ker časa sem imel. Enkrat popoldne prišla je Nežika Holekova. Sedel sem za mizo in na drugi kraj meni nasproti se je usedla ona. Dekle zdelo se mi je blede in molčalo je tudi.

»Nežika, a si bolna?« sem dejal, »moraš bolna biti!«

Ali nič ni odgovorila.

»Če imaš časa, bi mi nekaj pisal?«

»Oj, časa pa!«

Bil sem takrat za pisma v celi vasi sam in za marsikaterega sem spisal sinovom, ki jih je bil vzela cesar med vojake.

Urno sem pripravil vse.

»No, kaj pa naj piševa,« sem dejal.

»Kaj naj piševa?« je mislila in nekoliko ji je šla kri v glavo.

»Piši mu,« je pričela in vzela belo rutico in si obrisala lice. In vedel sem koj, komu da naj piševa. Lejte, tako je bilo prišlo, tako!

»Piši mu,« je dejala tiho, »kako da ga grozno rada imam in kako da zmeraj nanj mislim ponoči in podnevi in kako je žalostno, ko ga ni, in pusto in kako da doma grdo ravnajo z menoj, da mi ni prestatu in da naj pride, če ne, če ne – –«

In nagnila se je na mizo in jokala, da bi se bil moral kamen omečiti.

»Le tiho bodi, Nežika,« sem rekel, »le jokaj ne, vse bom tako zapisal.«

In res sem tudi zapisal in lepo zapisal in potem sva zapečatila in odposlala v mesto na gospoda Erazma, Erazma ... Priimek mi je pa že ušel iz glave. Ali odgovora ni bilo. Prišla je zima, padel je sneg, ali odgovora še ni bilo. Gospod Erazem je ostal v mestu in ni odpisal. Dekle pa je ginilo, da je bilo videti, in vsi smo dejali: tjale okoli novega leta, ko pride huda zima, jo bo vzelo.

Kdo te mene ljubit' sili?

Prešeren

In zbolela je res in se ulegla, tako da smo se vsi zanjo bali in nas je skrbelo. Ali spomlad jo je ozdravila in ko so se drevesa razcvela in so po vrtovih pognali podleski, je tudi Nežika vstala. Bila je kot senca, tako tenka je bila in bleda. Bilo je sila lepo vreme in žita so dobro kazala.

Dostikrat sem dobil Nežiko pri studencu pred hišo. Sedela je na tratini in gledala tja čez hribe venomer, kakor da bi več pri nas biti ne hotela. Mnogokrat sem ji dejal: »Žival,« sem dejal, »žival uboga, ne bodi taka, ne bodi! Na svetu vse mine. Nastron,« sem dejal, »raste in cvete nekaj časa na strehi, potem ga pa sneg zdrgne iz mahu in ni ga več.« Pa zastonj sem jo tolažil.

Neki dan je prišel po stezi iz doline gospod Erazem. Počasi je šel in peljal je s sabo žensko, mlado in zalo. Bila je gosposka stvarca. Vsa v nekakih špicah in tančicah, čez pas pa bi jo bil obsegel s svojim palcem in žugavcem in tisti drobni obrazek bil bi ji jaz prav lahko pokrtil s svojo dlanjo in bilo mi je vsak trenutek, da mora to živalco sapa odnesti v dolino. Obraza pa ni bilo drugega kot dvoje velikih oči, ali gledalo je tako lepo in rahlo in

smejalo se je tudi. Smejalo pa ves čas. Šla sta počasi, tu pa tam obstala in gledala v dol in tja proti fabriki, kjer se je kadilo visoko k nebu. Nežika pa je vstala in hotela bežati. Prijel sem jo za roko, morala je ostati, sem si mislil, da se skaže, kar je.

Prišla sta k nama.

»Tu je tisti studenec, srček,« je dejal gospod Erazem, »o katerem sem ti pravil.«

Zagledal je naju in nekoliko osupnil.

»Ti si, Nežika?« je dejal nekako boječe, pogledal jo po strani, kjer je ona stvarca stala in začudena zrla na nas.

»Ti si, Nežika,« je dejal, »ali se še nisi omožila?«

»Ne še,« je vzdihnila in čutil sem, kako da se ji je tresla roka v moji. Meni pa se je ogrelo srce in stopil sem pred njega.

»Tako se ne govori,« sem dejal, »tako se ne govori! Če se obetajo poprej dekletu zlati gradovi, če se hodi pod njeno okno in če se ji pravi vse, kar je le sladkega, da se zmede ›žival«, ki sveta ne pozna, in da je zmešana vsa, tako se ne govori! Če se dekletu vzame mir in dobro ime, da ima žalostno domačijo, da zboli na smrt in da je le čudež, da še živi in lazi tod kot senca, še podoba prejšnje ne, tako se ne govori!«

In prav pred njega sem stopil in uprl je oči v tla.

»Kaj je treba druge voditi todi,« in pogledal sem proti oni, ki je stala na strani, »če se je tebi vse obljubilo in obljubilo?«

»O, naj le gre,« ihtela je Nežika in se zgrudila v kolena, »naj le gre, jaz pa tudi ne maram zanj, za vse svetnike ne.«

In solze je točila in jokala naglas.

Gospod Erazem pa je bil osupel, ali tista stvarca, tista drobna »živalca« stopila je k Nežiki in se sklonila k nji in vzela belo rutico (s špicami obrobljeno) in brisala ji oči in ji govorila tako k srcu, da bi se bil tudi jaz kmalu zjokal.

»Ali sem ga prosila, da naj hodi za mano, ali sem ga prosila, da naj me ima rad? Moj Bog! Naj le gre, sedaj ga nočem; naj me pusti pri miru, kakor ga bodem jaz pustila.«

Še več takega je tarnala uboga Nežika. Vzdignil sem jo in peljal v očetovo hišo in šla je z nama tudi spremljevalka gospoda Erazma, in začudila se je cela vas nad tem drobnim metuljem, kakor ga ni bilo ne prej ne slej v vasi. Gospod Erazem pa je ostal sam pri studencu in tiho je menda potem odšel v dolino. Ali izgubil je nevesto; še tisto popoldne se je odpeljala in ni je več imel.

Njej konec dal je bolečin.

Stritar

Kaj vam čem še povedati? Nekdaj popoldne sijalo je sonce v mojo kočo, tja na od črvov razjedeno mizo in muhe so se podile v njegovih žarkih in so rade živele. Nekaj mi je dobro dejalo pri srcu in tudi sem bil vesel. Kar se odpro dveri in vstopil je gospod Erazem in žalosten je bil videti. Dejal mi je, da naj grem po Nežiko. Dal mi je bil takrat nekaj petic. Dolgo sem jih hranil. Ali ono leto, ko sem kupil to kozo, ki jo imam sedaj, sem jih pa le moral zmenjati.

Šel sem res po dekleta in sem ji dejal, da jo nekdo čaka gori pri meni. In šla je. Pri meni sem ji pa dejal: »Le pojdi noter, takoj pridem.« In šla je noter. Ostal sem precej časa zunaj, dejal sem, ta dva si imata gotovo mnogo pripovedati. Ko mi je pa le predolgo bilo, šel sem k njima. In ta sta stala tam pri oknu in objela se ga je bila krog vrata in glavo mu je bila položila na prsi in od veselja je jokala. In videla me nista in zopet sem zaprl dveri in zunaj ostal.

Kar je bilo potem, vse veste. Vzel jo je v mesto, dal jo učiti vsega hudirja, gosposko jo oblekel, jo navadil

po gosposki hoditi in potem jo je vzel za ženo in rad jo menda ima.

Jaz pa vam povem, bolje bi bila naredila, če bi bila ostala med nami. Lejte, vse te lepe reči Holekove so se prodale in prišle v tuje roke. In Nežika, ali ni takšna, da bi jo čez pas obsegel s palcem in žugavcem in da bi ji obraz pokrila z dlanjo prav lahko? Tak je ta gosposki svet.

Zdaj pa, če mi ga plačate še poliček, vam bom hvaležen, potlej bom pa šel, ker jutri moram zgodaj gnati na pašo. Povem vam, vaški kravar biti ni prelahko, ni prelahko! Bog se nas usmili, usmili!

Vidite, takole je bilo in tako je naše življenje, kakor tale poliček. Če je napolnjen, sem vesel, da je poln in ga bom pil; žalosten pa, da bo zopet prazen. Če je pa prazen, je žalost, da je prazen, in veselje, da bo zopet poln, poln. Takole je naše življenje! Pa žalost pa veselje vkup! Tako vam pravim!

Moj sin

Stari Anton Kimovec je bil ves čas svojega življenja velik revež na zemlji. Za svojim očetom je dobil podрто kočo in raztrgan laz tam gori na Rebru, da se je moral truditi in truditi, če si je hotel pridobiti vsakdanjega ovsenjaka.

Ko pa je stopil v sveti zakon, ga je naš gospod Bog s tako žensko udaril, da me je še sedaj groza, če se je spominjam. Pri delu mu ni prav nič pomagala. A v hiši mu je ukradla, kar je dosegla. In to, kar je ukradla, je kolikor največ mogoče z žganjem zapila. In če se je Anton zvečer proti domu od težkega dela vračal, naletel je pogostoma na svojega zakona slabšo polovico v jarku ali pa sredi pota ležečo. Vaški otročaji pa so kriče hrumeli krog nje. Ali potrpežljivo jo je vselej naložil na svoje rame, odnesel jo v kočo ter ji odpuščal – ker je bila mati njegovemu otroku.

In ko jo je smrt pobrala in ko smo jo bili zagreblji v tisto rumeno prst tam gori pri svetem Lovrencu, stal je

Anton Kimovec žalostno pri strani in po licih so mu rinile debele solze.

»Možje,« dejal je, »škoda je je, da je umrla! Človek se vsega privadi. In če sem zaboje in predale dobro zaklepal, mi še vzeti kaj ni mogla. Škoda, da je umrla!«

Za njo mu je ostal otrok, sin. Tega svojega otroka pa je imel Anton Kimovec silno rad. Nekega jutra, ležeč na trdem svojem ležišču, pa si je hipoma domislil, da je njegovo življenje, če se stvar natanko pretehta, vendarle težavno! In tedaj je Anton Kimovec prišel do sklepa, da mu mora sin v šolo, da ne bode moral nositi gnoja v košu na plečih in da mu stradati ne bo treba.

V resnici ga je vlekel v Ljubljano! In stopil je pred očeta Kalistra, ki je bil tedaj gospodar pri frančiškanih, in poljubil mu je belo roko ter izprosil, da je smel sin vsako opoldne prihajati na tisto slabo, ali vendar dobro kosilo.

Anton pa je potem, kadar je le mogel, lezel v Ljubljano »Tončka gledat«. S sabo je jemal kos črnega kruha, da ga je jedel med potjo. Pil pa je iz studencev krog ceste. Časih si je oprtal koš, v katerem je bila »hrana« za sina, in potem sopel v sončni vročini do mesta. Gotovega denarja ni zapravil nikdar! Pač pa so ga končno pričeli spoznavati dobrosrčni vozniki in vabili so ga, kadar je požiral prah po cesti, da je odložil in prisedel. In tedaj bi ga vi bili morali čuti, kako je tem voznikom vestno pripovedoval, da hodi sina gledat, da je to otrok,

kakor si ga le želeti more, kako da so očetje gospodje frančiškani zadovoljni z njim in kako da mu napravlja le veselje in veselje!

In res, otrok je dobro delal! Leto za letom je bil »prvi«, in prinašal je zlate knjige domov. Z očetom sta prihajala skupno v cerkev. Staremu pa se je videla velika sreča na obrazu, da smo mu zavidali vsi, ki smo imeli slabe in razposajene otročaje.

Ko pa je bilo dokončanih osem šol, moral je Kimovec prodati svoj laz in ko je sin dokončal visoke šole, prodana je bila tudi koča! Stari pa je potem po vasi gostoval ter se živil od svojih rok. A vi si ne morete misliti, koliko del da je bil učen! Pozimi je pletel koše, po večerji pripovedoval za kos kruha otrokom pravljice ali pa molil družini posebne in dobrodejne molitvice. Iz bezgove grče je rezljal pipe, iz lipovega lesa pa žlice. In če je ravno tako prišlo, legel je spat, da ni bil cel dan nič gorkega zaužil! Pomladi je zahajal na delo ter kosil ali kopal za malo denarjev ves ljubi dan. Poleti pa je nabiral borovnice, kril slamnate strehe, popravljaj in vezal lonce, prodajal sol od hiše do hiše ter živel skoraj ob samem kislem mleku. V jeseni je zopet smukal brinje, iskal maline, strgal smolo od smrek ter pobiral žir po bukovju. Tako si je napravljal krajcarjev, katere je potem sinu pošiljal. Ali sam je bil siromak, da večjega ni treba iskati! Če je takisto bos, s sklonjenim truplom

in z globoko ležečimi očmi plazil se okrog, moral se je smiliti vsakemu. In smilil se je tudi nam vsem.

Leto za letom je preteklo in leto za letom je postajal Kimovec večji siromak! Sin pa mu je bil medtem nekje tam v Nemcih postal velik gospod in denarjev si je služil, kolikor je le hotel. Vsaj tako so pravili! Na starega svojega očeta pa je bil čisto pozabil. Otrok pozna svoje starše le toliko časa, dokler mu morejo kaj dati! Potem pa kot ptica na veji odrfči ter pozabi na domače svoje gnezdo!

Mi pa smo stikavali glave in govorili smo, da je takov sin malovreden, takov sin, ki pusti takega očeta stradati in revščino trpeti. Če pa je kdo staremu Antonu kaj enakega zinil, tedaj mu je prekipela kri v lice in raztogotil in razsrdil se je: »Kaj, moj sin nehvaležen? Moj sin! Moj Tonček! Boste že videli, kako me bo še podpiral na stara moja leta! Sedaj, sedaj pa še ne more. Ko bi le vi imeli take otroke!«

Nekega dne je ta sin res prišel v vas. Tako skrivno je prišel, da ga nikdo ni pričakoval. Nosil je svetlo brado, katera mu je segala čez prsi do obširnega trebuha. Močno se je bil zredil. A z očesom je gledal srepo kakor jež. In nam vsem se je prav prav zelo grd zdel. A grd je bil tudi!

Na gosposkem vozu se je bil pripeljal. Pri županu pa je obstal ter ondi z učiteljem in drugimi gospodi popival cel dan.

Doma pa je čepel stari in od veselja se je tresel, ker njegov sin je bil prišel!

»No, sedaj vidite, da je prišel moj sin! Moj Tonček! Ko bi le vi take otroke imeli!«

Pa preteklo je popoldne, in sin se ni spomnil, da ima v vasi starega očeta. Šele zvečer, ko je že bila tema, je pritaval k svojemu očetu ter mu potrkal na duri.

»Oče, ali spite?« vprašal je osorno.

»Kaj bom spal? Kako bom spal, če si ti tu, Tonček! Nikari tako ne vprašaj!«

Drugo jutro smo stali pred županom ter smo gledali, kako se je odpravljaj Komovčev Tonče. Pri strani tik voza pa je stal stari oče, praznično oblečen in z odkrito glavo. A sin, zvalivši se v voz, ga je komaj pogledal. In prav imenitno je dejal: »Oče, vam sem pa pri županu nekaj pustil!«

Potem se je odpeljal in starec je z žarečim obrazom zrl za vozom, dokler se ni skrnil za ovinkom. »Morda ga ne vidim nikdar več!«

In solze so mu silile v oko. Potlej je stopil k županu. Ta pa mu je izročil trideset srebrnih dvajsetic. In te je prinesel k nam ter jih razkazoval in hvalil svojega sina, da ni bilo konca.

»Sedaj vidite! Sedaj vidite, kako me podpira na stare dni! To mi je sin! To mi je hvaležen sin! A vi ste govorili, da me je pozabil. Moj sin naj bi mene pozabil!«

Ali mi smo stvar bolje pregledali. Župan mu je bil sicer izročil trideset dvajsetic. A tega mu ni bil povedal, da mu je sin naročil, da naj »staremu« vsak mesec daje le po eno dvajsetico! In laz in kočo mu je bil snedel s šolo! Sedaj pa mu je z dvajseticami plačeval skrbno, ali nespametno ljubezen! Od tedaj pa se je nam ta sin še veliko grji zdel, še veliko grji! Ali očetu se nismo upali povedati, kako da je bilo, da bi mu ne kalili veselja. Saj mu je moralo pravo spoznanje tako ali tako priti!

In to spoznanje je prišlo! Še tisto leto, ko je bil prejel prvo sinovo podporo, tiste dvajsetice! Proti jeseni se je stari Kimovec kakor cvet po tratinah hipoma posušil! Star je bil, a tedaj se je v malih dneh še veliko bolj postaral. Ko pa je prvi sneg padel, moral se je uleči. In takoj smo vedeli vsi, da pomladi dočakal več ne bode. Na golih deskah je ležal skoraj in primanjkovalo mu je vsega. Sosedje smo imeli usmiljenje z njim. Ali človek, bolan človek in od miloščine živeč, to vam je uboga stvar! In dejali smo mu: »Piši sinu, da ti kaj pošlje! Laz in hišo ti je snedel, naj ti kaj dá sedaj!«

»Kaj snedel? Kdo pravi snedel?«

In ves bolan in slaboten se je raztogotil ter nam dajal slabe priimke.

Ali končno je pa le poklical kruljavega Dolinčevega Tomažka, ki nam je tedaj pisma pisaril, kadar je bila potreba. In ta je v tistih kruljavih, njemu podobnih črkah skljuval pismo na Kimovčevega Tončka. In pisal

mu je, da je oče bolan, da nima ne jesti ne piti, tudi ne postrežbe in ne gorke in mehke postelje; in da naj torej kaj pošlje, kaj dá bolniku!

In čakali smo deset dni, čakali smo dvajset dni – in ali mislite, da je prišel odgovor? Oni še odgovoril ni!

»Vidiš, ničesar ti ne pošlje, ničesar ti dati noče, ta grdi tvoj sin!«

Tako smo govorili. Pa takoj je bil ves razjarjen: »Molčite mi! Pisma ni prejel! Saj se še pisma z denarji zgube, pa bi se tako brez denarja ne! Pismo se je zgubilo. Da bi mene moj sin zapustil, tega še misliti ni treba! Tako vam povem!«

A Dolinčev Tomažek se je moral zopet usesti in zopet je skljuval pismo in poslali smo ga sinu.

A prišel je tudi odgovor! V nedeljo popoldne smo sedeli v tisti Gabrčevi podstrešni luknji, kjer je bil Kimovec vzel svoje stanovanje. In v čumnato je hipoma pomolil birič, Sadarjev Korle, ki je takrat pisma prinašal, svojo glavo. Ali v roki je držal pisemce, tanko kot jesenski list.

Bolnik na postelji pa je od veselja vzkliknil: »Vidite, da mi piše! Sedaj vidite!«

Dolinčev Tomažek pa je vzel tisto pisemce, razpečatil pečat in privlekel na dan, kar je bilo pisanega. In list je razgrnil, obračal ga na vse strani ter gledal pod mizo, če ni pri razpečatenju kaj padlo na tla. Ali denarja ni bilo!

»Denarja ni!«

»Kaj mi hoče denarjev pošiljati! Sam pride, sam pride! Beri, Tomažek, le beri!«

In staremu se je napel obraz. Tomažek pa je pričel kovati besedo za besedo:

»Ljubi oče! Pišete mi, da ste bolni. Res je, da ste stari, in pričakovati Vam je vsak trenutek smrtne ure! To je že tako na svetu in božja volja! Pišete, da naj bi sam prišel. Ne morem, imam preveč opravila. Pa če bodete umreti morali, umrete tako ali tako, če jaz pridem ali ne! Kam pa ste tiste dvajsetice dejali? Po mojem mnenju bi jih morali vsaj polovico še imeti!«

Potem je še nekaj govoril, da mu zdravja želi in potlej je končal.

Starec pa je zajechal na trdem ležišču: »Ali je še kdo med vami, ki lahko prebere pisano pismo?«

Oglasil se je Vratarjev Martinče. In vzel je list v umazano svojo roko ter trgal iz njega besedo za besedo. Ali vse je bilo tako, kakor je bil Tomažek prebral.

Stari je silno prebledel in globoko je zdihnil: »Zdi se mi, da res ne mara za me!«

In kako težko je spravljal besede iz grla! Potem pa se je

obrnil proti steni in ničesar ni hotel odgovoriti. Šele ko smo odhajali, se je obrnil in spregovoril zamolklo: »Pa mu nika ne pravite, da sem težko, prav težko umrl!«

Ponoči pa je umrl. Prav ubožno smo ga zakopali. Na grobu ni spominka. Vsako spomlad zraste na njem nekaj trave in osata. Ali po tem grobu nikdo ne povpraša. Taki so ti naši otroci!

Miha Kovarjev

*»Kaj boš zabavljal,
Miha Kovarjev,
ki nimaš nič dnarjev!«*

Tako se je pelo v Petelinčkovi gostilni. A glasovi, ki so peli, ne rečem, da so bili čisti in jasni. Pel je tudi Lozarjev Jurče z raztrganim svojim grlom in vmes tulil Kalanov France ter spuščal od sebe glasove kakor staro jeklo, če se krha ob kamen:

*»Kaj boš zabavljal,
Miha Kovarjev,
ki nimaš nič dnarjev!«*

In ravno polnoči je udarilo na bližnji cerkvi, ko so se med takovim petjem pri Petelinčkovih vežna vrata z veliko silo na stežaj odprla. Pri odprtih teh vratih pa se je prikazala podoba Kovarjevega Miha.

Sadarjev Korle, čevljar, pa je tisti večer pri sosedu do pozne noči šival. Mimogredoč je mož takoj opazil, da Miha ni bil prišel iz proste svoje volje do vežnega praga. Ker iz veže se je prikazalo kakih osmero rok, katere so z Mihovim telesom več ali manj v tesni zvezi bile. In res je Miha potem kakor pero sfrčal, s svojim truplom premeril zrak in končno obležal v snegu. Da ni takoj vstal, se ve, ker Miha je bil pijan, prav močno pijan. Ko pa je takisto v snegu ležal in ko se je bilo tistih osmero rok, izpolnivši svojo nalogo, v vežo nazaj poskrilo, prišel je še na dan, ali bolje na noč Kamnarjev Tinče, tista šibka in bojazljiva žival, je vselej domov pod streho se skriti hotela, kadar je hotel nastati pretep. Ali danes je neizrečeno mogočno pristopil v sneg k Mihi ter mu s težko okovano nogo še eno ali dve primeril čez hrbet in dejal srdito: »Ti boš nam (in besedo je poudarjal), ti boš nam zabavljaj! Mi smo od fare!«

Potem pa je tudi Tinče odhitel v vežo in vežne duri zalopnil za sabo.

Miha se je mrmraje vzdignil. In srdit je bil.

»Kar izpijem, plačam, pravim, pravim, pravim! In kaj ste vi vsi? Kaj si ti, stara šivanka, Lozarjev Jurče? In ti, stara pijavka, Kalan? In kaj si ti, uboga sova, Petelinček? In ti, Kamnarjev Tinče, jetika jetična? In kaj si ti (obrnivši se na čevljarčka, blizu pristopivšega), ti Korle, raztrgano obuvalo ti? Kaj ste vi vsi, vprašam, vprašam, vprrrrašam!«

Končno se mu je jeza potolažila in duša se mu je pričela tajati, da se je sam sebi smilil, prav zelo smilil. In skoraj jokaje je sam sebi govoril tole opominjevanje: »Si pač že spet pijan, Miha! In v temno noč so te vrgli in otepli so te! Vidiš, in slabši si kot vsak berač in vsak te sme pretepravati! Ti si revež, ti si revež! In raztrgan si tudi in gorke obleke nimaš, ker ti vse zapiješ, vse zapiješ! No, pa si bil spet tepen! Oj, zahvali svetega Boga, da nimaš ne žene ne otrok! To bi ti bili reveži!«

In tedaj je uboga stvar res pričela jokati, kakor je že tako navada pri izpitih ljudeh. Potem pa se je odplazil, solze prelivajoč, proti Petelinčkovemu svinjaku. Ondi pa je bila pri lini k podstrešju prislonjena lestva. In po tej lestvi je splezal navzgor ter zginil pod ostrešjem, da bi se zaril v slamo.

In že je hotel Sadarjev Korle odkrevljati, meneč, da je sedaj vse pri kraju, kar se hipoma v lini pri svinjaku še enkrat prikaže Mihova podoba. A tedaj ni več jokal. In zopet je bil jezen in pestil je roki ter srdito zakričal: »Kaj ste vi vsi, kaj?«

In ko ni bilo odgovora, je še zakričal: »Miha se vas nič ne boji!«

S to zavestjo je zginil ter se zaril v slamo.

Pred dvajsetimi leti pa je bila stvar čisto drugačna. Tedaj Miha še ni pil, tedaj tudi ni nosil raztrgane obleke. Takrat je bil pri nas gospod tisti stari gospod Andrej, ki se je med mašo vedno potil in ki je na prižnici tako resnično pravil, da tatje in bogatini ne bodo gledali nebeškega kraljestva: prvi, ker kradejo, drugi pa, ker za dušo nič ne storé.

Dve reči pa je moral gospod Andrej vedno pri hiši imeti: lepega konja in pa zalega hlapca. In če vam povem, da je bil tedaj pri gospodu Andreju hlapec Miha Kovarjev, lahko mi verjamete, da je bil zal človek!

Kadar je moral gospoda na godovanje k temu ali onemu sosedu peljati, prihitela je vsa vas, da je gledala gospodovega svetlega konja in pa Miha, zalega hlapca.

Ko pa sta se potem proti večeru vračevala, je gospod Andrej vesel in srečen slonel v svojem vozičku. In potegnil je iz žepa modro ruto, si obrisal z njo obraz ter dejal: »Miha!«

Miha pa se je ponosno obrnil proti gospodu in pričel se je tale razgovor:

»Miha, ali si jih videl?«

»Videl pa, videl!«

»Hek, hek! Miha, ali si videl, v kakšnem košu se je priplazil gospod Matevž? Da ga (s povzdignjenim

glasom), da ga le sram ni, sram! A je to, kar ima vpreženega (z zaničljivim glasom), konju podobno, Miha?«

»Res, slabo živinče je!«

»Kaj živinče! To še živinče ni! To je mačka, pa ne konj! In ali si videl, v kakšnem loncu da je priótikal Šmarjetni gospod Anton? Ali je to voz, te vprašam?«

»Res, slab voziček je!«

Tako so prišli na vrsto vsi gospodje sosedje in konji in vozovi njihovi. A vsi ti konji in vozički so bili slabi in nič prida. Končni sklep pa je bil, da ima dobrega konja in pošten voz samo gospod Andrej. Miha pa je vedel stvar zasukati tako, da se je temu sklepu pridejal še drugi, in sicer ta, da ima tudi dobrega hlapca edinole in samo gospod Andrej.

In tako je bilo dobro vse dve, tri leta. Gospod Andrej pa je imel brata v Loki. Ta je bil sodnik in sodil je o nas, če smo se bili pretepli in če je bil kdo biriče oklestil. Ta nas je sodil in zapiral je nas in trd je bil z nami, da smo se ga bali kot živega vraga. Mlade ponočnjake pa je polagal na klop, in če si le malo zaukal sredi vasi o polnoči, poklical te je pred se in ukazal ti jih je deset do petnajst naštetih, težkih, vročih, da si Jezus-Marijo klical in da so se ti napravili krvavi žulji na tistem delu telesa, na katerega so ti naštete bile.

Ta sodnik je imel tedaj mlado hčer, takšno gosposko stvar v široki obleki. Le-tá je neko poletje prišla h gospodu in nekdej v nedeljo zjutraj, ko je gospod Andrej

sveto mašo pel, je v gospodovi klopi pod prižnico sedela in iz belih peč se je videla njena glava, na kateri je bilo nakopičenih toliko las, da bi jih bil človek komaj v košu odnesel.

Po maši pa smo stali pred cerkvijo in čudili smo se, da zraste na človeški glavi toliko las.

Košnikov Lenart, ki je bil v cesarski armadi in je tam nekega majorja služil, pa je nam takoj to stvar razložil in razjasnil.

Tisti njegov gospod je imel ženo, katera je tudi nosila na glavi tako butaro las. Nekdaj zjutraj, ko je bila gospa ravno vstala, pa ga je gospod poklical v sobo. In tedaj je videl, da so skoraj vsi tisti njeni lasje ležali na mizi. Snemala jih je z glave, kakor mi snemamo svoje klobuke, in ponoči je spala brez njih. Spletena pa je bila tista butara Bog ve iz kakovih konjskih repov, a človeškega lasu ni bilo v njej!

Mi pa smo takoj vedeli, da ima tudi ta take lase, narejene iz Bog ve kakovih konjskih repov. In smejali smo se, in to po vsej pravici. Čemu bi se človek pačil z glavo? Naj to nosi, kar mu je dodelil gospod Bog!

Ta dekle je torej obtičala pri gospodu Andreju. In svoj križ je moral imeti z njo! Preobrnila mu je ves dvor in v nered je spravila vse. V kuhinji gospodovala je kuharico, tisto staro Marjeto, da je hotela uiti; v hlevih pa je zopet jezila dekle, da so hotele zapustiti dobro službo. A gospod Andrej si ni vedel pomagati. Samo posle je

prosil, da naj potrpe, da naj potrpe. Ona pa si ga je obvijala krog svojih prstov in če se je srdil na njo, smejala se mu je ter mu kazala bele svoje zobe, tako da je gospod oče pozabil svoje jeze in da jo je v svoji dobrodušnosti kot sorodnico rad imel.

Pa še nekdo jo je rad gledal pod taisto streho. Bil je to hlapec Miha. Bog ve, kako da mu je bila zmešala glavo? Ali bil je zmešan, čisto zmešan. In kako je pazil potem na se! Česal si je skrbno zaručene svoje lase, obvezaval si krog vrata svilnato, pisano ruto in v žep si vtikal špičaste robce, da je moral ženski dopasti, če je le oči imela v glavi. A taka gosposka ženska ima tudi v tem svoje muhe! Le tisti suhi drogovi, tisti dolgi češarki gosposki, ki ne tehtajo več kot kak petelin, le tisto ji dopada. A takega čez pleča lepo širokega človeka, kot smo mi na kmetih, še pogledati noče! No, pa vsaj tu ni bilo tako!

Nekdaj, ko smo na vaškem mostičku stali in je tisti Vinharjev Matevže, ki je bil slep na eno oko, hotel trditi, da ima ta ženska lase iz konjskih repov, vzel ga je Miha mahoma v svoje pesti in pretepel in pretolkel ga je, da je Matevžek ves krvav odnesel svoje kosti. A nikdar potem ni več govoril o tistih konjskih repovih. Nam pa je stvar dala premisleka in oči smo odprli in videli več kot poprej. Maruša Repulja (ki je po sejmovih »sladke reči« prodajala) je kmalu potem letala od hiše do hiše ter kričala: če že veste, če že veste, da je Miha, da je Miha zagledal se v tisto gosposko!

Ali mi smo reči opazovali in gledali na vse. In videli smo, da se je tista ženska pričela rada oblačiti v kmečko obleko. In če so na travnikih kosili, prišla je gotovo tja in smukala se med kosci ter počenjala svoje sitnosti; Mihi pa so se oči svetile kot živo oglje, da smo si takoj morali misliti kaj in kako.

Vedno je letala za njim. Če je šel na vrt nakosit zelene trave za živino, že mu je tičala za hrbtom. In tiho sta govorila med sabo in glasno se smejala!

Gospod Andrej pa je bil slep in ničesar ni videl. Star je bil mož; sam dober in nesumnjav, lahko je bilo mogoče, da ničesar ni videl.

Ali še celo gosposko jed je pustila ter prišla k družini ter z leseno žlico jedla iz sklede. Da pa je pri tem vedno tik Miha se usedla, to se ve, da se ni samo tako pripetilo. A mi smo to vse opazili. Gospod Andrej pa, če je prišel v hišo k družini, ni opazil ničesar. In še dobro se mu je zdelo, ko jo je videl v sredi svoje družine. Star mož je bil in mislil je, da je vse v redu.

Nekdaj v pozni noči je lezel Šarevčev Pavliha domov. Tam doli v Dolgih njivah je krtom nastavljal. Potem pa se je bil v gostilni malo pomudil. Lovil je krte po polju in nastavljal jim pasti. A dostikrat ti je prilezel v hišo s krtom v kleščah in plačati si mu moral, češ da ti ga je ujel na tvojem polju. In če mu tudi nisi ukazal nastaviti, moral si mu vendar plačati, ker Pavliha je imel oster jezik, da smo se ga bali vsi.

Ta je torej, iz Dolgih njiv gredoč, tistega večera kresal mimo cerkve. A dobro je videl, da je imel gospod Andrej še luč pri sebi. Tam zadaj nad kuhinjo pa je postavljena bila lestva do okna. In na tej lestvi je tičal nekdo in pri oknu je bil tudi nekdo.

Pavliha pa si je stvar takoj raztolmačil in takoj je mož vedel, da lestva tja sama ni bila prišla. Kdo pa da je na lestvi in kdo da je pri oknu, si je tudi lahko mislil.

Tedaj je pa Pavliha sam sebi takole govoril: »Če jima pravim: ›dober večer‹, morda jima vseč ne bode. In skoraj gotovo se potem Miha z lestve spusti in me ujame, kakor ujamem jaz krta v klešče. In nič manj gotovo ni, da mi potem na rebra naloži svoje pesti, da jih pomnim nekaj časa. Bolje je, da si torej na tisto stran, kjer stoji lestva, zatisneš oko in da ničesar ne vidiš!«

In Pavliha je na tisto stran, kjer je stala lestva, zatisnil oko, gugal se mimo in videl ni ničesar.

Potem ko je že vsa stvar pri kraju bila, potem šele nam je pravil o tistem večeru.

Jeseni potem pa je odšla. In Miha je lazil klavrno okrog in slabe volje je bil.

Prišel je predpust. Snega je padlo, da je nam strehe podiralo. Podrla se je tudi tista velika lipa pred cerkvijo, da je padla v cerkvena okna ter jih razbila. Kavk in vran

pa se je v črnih oblakih vlačilo krog vasi. In če si na vrtu razgrebal sneg ter nastavil skopec, ujel si po dve naenkrat. Žival je stradala, da je bilo groza.

Nekega jutra je gospod Andrej poklical pred se svojega hlapca ter mu dejal: »Miha, vprezi konjička!«

In Miha je vpregel konjička v takšne tanke sani. Ko pa je gospod Andrej položil nanje težko svoje truplo, zastokale so, da je človek menil, da se morajo vsak trenutek potreti pod gospodom. No, pa so ga vendar držale!

Proti mestu sta se odpeljala. Med potjo pa je gospoda Andreja hlapec Miha povprašal, po kaj da se gre v mesto.

A gospod je dobrovoljno zamežikal in dejal: »Danes imava veselo pot, Miha! Danes se bomo dobrega najedli, da bode le kaj! In tudi ti, Miha, upam, da tudi ti!«

»Morda nova maša?« je vprašal Miha od strani.

»Kaj nova maša! Kdo sedaj poje nove maše!« se je zavnel gospod.

»Torej ženitev?«

»Ženitev pa, ženitev pa, Miha!«

»Kdo pa? Nemara gospod sodnik?«

»Ta jo že ima! Lej ga, nespametneža, kako vpraša!«
Miha je umolknil.

Gospod pa je dejal smejaje: »Hčer je oženil, hčer!«

»In ali je dosti primožila?«

»No, je že, je že! Pa saj veš, če bi ne bil jaz nekaj brsnil!«

»Ali ima gospod sodnik več deklet?« je še povprašal Miha.

»Cel kup, cel kup!«

Dalje si Miha ni upal povpraševati.

Lovričkov Grega, ki je tisto jutro nesel davke v mesto ter se bil prisedel k Mihi na sprednji sedež, pa je hotel videti, da je Miha nekako zamišljen potem sedel tik njega. Čudno se mu je tudi dozdevalo, da je Miha pri najmanjši priložnosti zaklel, seveda tako tiho, da ga gospod ni čul.

Ko pa je Grega pri davkarjih opravil, podal se je v cerkev, kamor je vrelo vse. Stopivši v božjo hišo, pa je takoj zapazil, da so pri oltarju gorele vse sveče in da se je pelo kakor ob največjem prazniku.

Po klopeh se je trlo gospode. Končno pa je petje potihnilo in pred oltar sta stopila ženin in nevesta. Njo pa je Grega, ki je imel ostro oko, takoj spoznal. Bila je tista nemirna stvar, ki je poprej med poletjem gospodu Andreju sitnosti napravljala v hiši. A danes se je Gregu neizrečeno zala zdela. Imela je čez in čez belo obleko in krog glave venec belih rož (Bog ve, kje so jih staknili v zimi!). A obleka se je vlekla za njo, tako da bi bil v tisto, kar se je vleklo, oblekel deset kmečkih deklet. K njej pa je pristopil takšen tenak, gosposki človek, z bradatim obrazom in s črno, na rep urezano suknjo. Ko pa je

Grega tega človeka opazoval in pregledaval, dozdevalo se mu je grozno čudno, kako da more dekle to šibico raje imeti kot pa Miha, ki je bil vendar najlepši človek v desetih vaseh. Tedaj pa se je Lovričkovemu Gregu dozdelo, da je nekdo blizu njega prav globoko zdihnil. In glejte, ko se je mož ozrl bolj natanko, videl je tam pri strani ob cerkvenem stebru Miha sloneti. Venomer je zrl tja proti oltarju in oči so mu kakor raku stale izpod čela. Bil je revež prikazen, da se je moral vsakomur smiliti. Ko se je Grega potem zopet obrnil proti oltarju, zagledal je tudi gospoda Andreja. Z modro ruto si je obrisal potni obraz. Potem pa je pričel govoriti, kako da mora ženska svojega moža rada imeti, povsodi mu slediti ter mu biti pokorna in zvesta. In opominjal je ženina in nevesto, da naj se rada imata; in poudarjal je še posebno, da naj otroke, če jih jima Bog da, izredita krščansko in v naši sveti veri. Nevesta je tiščala bel robec do obraza in jokala. Končno je gospod Andrej povprašal ženina, da li hoče to nevesto, in nevesto, če hoče tega ženina. Ali oba sta dejala, da hočeta.

Po dokončanem svetem obredu pa je vse zapustilo cerkev in pred oltarjem so pogasili sveče. Miha pa se ni ganil s svojega mesta. Venomer je še zrl tja proti oltarju in debele kaplje so mu lezle čez čelo.

Grega je k njemu pristopil in dejal: »Kaj boš stokal, Miha? Vzeti bi je tako ne bil mogel! Ali ti naj taka

gosposka stvar koplje na polju in vodo prinaša na glavi?
Bodi pameten!«

Grdo ga je pogledal. A zunaj cerkve je spregovoril zamolklo: »Pojdi, Grega! Danes ga bodeva pila!«

In šla sta. In dajal je za vino vse popoldne in pila sta vse popoldne. Ko pa je prišel večer, je Grega zlezal pod mizo, Miha pa zaspal na klopi.

Ali gospod Andrej, povrnivši se od gosposke pojedine, ni dobil vpreženega senivčka*.

Prebudil je Miho. A ta je gledal debelo in nogi ga ni sta hoteli nositi.

Gospod se je prestrašil: »Moj Bog, Miha, ti si pijan!«

Kaj takega se do sedaj še ni bilo pripetilo nikdar. In gorje hlapcu, če se je v gospodovi službi napil kdaj! Takoj je moral pobrati svoja kopita ter odlaziti**. In gospod Andrej, videč, da mu hlapec omahuje tja in sem kakor drevo, od piša sem ter tja metano, takoj je sklenil, da je danes Miha zadnji dan hlapec pri njem.

»Miha, ti si grozno pijan!« je vzkliknil še enkrat.

A Miha je čisto vse pozabil ter predrzno odgovoril: »Če sem, saj sem za svoje!«

In zvalil se je na klop in takoj zopet trdno zaspal. Gospod Andrej pa je moral najeti drugega voznika, da ga je pripeljal iz mesta.

Miho pa je gospod res spodil iz svoje službe. Potem pa se je klatil okrog po vasi ter postal zgubljen, čisto zgubljen človek. Kar je bil po starših dobil in kar si je bil

v službi prihranil, to vse je naglo po grlu pognal. Presedeal je po cele dni v gostilni in zlival v sé kupo za kupo.

Ko pa je skoraj vsak dan pijače napit prihajal na svit ter se takisto opotekaval med hišami, so ga kmalu opazili vaški otročaji. In ker se je takoj razsrdil, če so ga dražili, dražili so ga vedno bolj in bolj. Mi pa smo govorili, da je škoda tega človeka. A kaj smo hoteli? Če si mu kaj dejal, razjaril se je takoj in žugal te pretepsti in pobiti. Ves je zdivjal. A pijače je spravil v sé, da smo se le čudili, da si ni pokončal svojega življenja.

Končno je postal velik revež. V svoji mladosti se je bil izučil čevljarskega dela. In ko je bilo vse zapito in zapravljeno, je umazan in raztrgan lazil po hišah in beračil, da se mu je dalo kaj zašiti. A če je le dobil denar, ga je pri priči zapil. Ker pa je imel tudi lastnost, da je v pijanosti rad zabavljaj, pretepevali so ga in iz gostiln metali.

Preteklo je bilo potem skoraj dvajset let.

Gospod Andrej je bil še vedno pri nas. A star je bil kakor zemlja. Mi pa smo ga radi imeli, ker dober gospod je bil.

Nekdaj v spomladi pa je k njemu prišlo zopet takšno gosposko dekle. Tudi le-tó je nosilo na glavi kepo las in nam vsem se je videla prvi prav zelo enaka.

Spomlad je torej bila in nad nami se je razširjevalo vedno jasno nebo. Ptice so pele po vseh grmih; krog cerkvenega stolpa so že švigale lastovice in sokoli. A v gospodovem vrtu je cvetelo stotero pisanih rož in krasno je bilo vse.

Med rožami pa je hodilo tisto dekle po peščenih potih in trgalo cvetje ter letalo krog starega gospoda. Letá pa se je na soncu grel ter z živim veseljem zrl na njo, ki je bila kakor ptica v prvi spomladi.

Tedaj je mimo pritaval Miha Kovarjev. Težki sta mu bili nogi in z rokama se je moral prijemati za vrtno ograjo, da ga ni vrglo na tla. Ugledavši njo med cvetjem in čuvši njeno smejanje, so se mu napele oči in uprl jih je na njo. In hipoma so zginile vse vinske moči iz njega in kakor sveča se je postavil tik ograje.

»Ali si vendar spet tu?« je bolestno zaječal. In divje je kričal: »Ali poglej me, kakšen, kakšen revež sem postal – zavoljo tebe, zavoljo tebe!«

Občutil je hipoma vso svojo revščino, zgrudil se na zemljo ter pričel kot otrok glasno jokati.

Gospod Andrej pa je odpeljal dekleta z vrta, rekoč, da je to star pijanec in star grešnik.

Bila je hči one, ki je pred dvajsetimi leti bila prišla h gospodu Andreju!

Od tedaj pa je Miha še bolj popival.

In ravno pozimi potem je bilo, da so ga v pozni noči vrgli pri Petelinčkovih na plan. Splazil se je, kakor smo videli, na svinjak, da bi ondi prenočil. Čez noč proti jutru je nastal hud mraz. In ko so drugo jutro prišli po slamo, je ležal Miha v nji – ali bil je mrtev. Čez noč je bil zmrznil!

Kobiljekar

Vi vsi veste, kakšen mož je bil nekdam stari Kobiljekar! Če je na dvorišču tik svoje hiše stal in gledal to bogastvo okrog sebe, tedaj pač ni bilo čuda, da je mož ponosno povzdignil glavo in zaničljivo se oziral po raztrganih strehah svojih sosedov. In brez šale vam rečem, da tedaj v vsej dolini ni bilo takega selišča, kakor je bilo Kobiljekarjevo. Hiša, visoka in prostorna, je imela okna, kakor jih vidite le pri cerkvah, in njena streha je bila krita s ploščami, da se je kar blesketalo, ko je posijalo sonce na njo. Pred poslopjem pa je bilo dvorišče z belim peskom posuto in dva pava sta postopavala tod okrog, letala po strehah in grdo kričala. Časi sta pa tudi takisto lepo razprostiravala vsak svoj rep, da so vaški otroci kričeč skupaj drli in milo gledali, če se bode pač izgubilo »zlato pero iz zlatega repa«.

V hlevih pa je bilo živine, rjave in sive, pisane in bele, da se je komaj preštela, ko so jo gonili hlapci na vodo.

Tja pred vežo, pred hišni vhod pa je bil Kobiljekar zasadil dva divja kostanja, košata in ravna kakor sveča.

Vsako spomlad pa sta delala takove lončaste cvetove in kadar je sapa pomajala cvetoče veje, zadišalo je, kakor da bi bil človek v ulnjaku med samim medom.

Okrog oken pa se je vila vinska trta in po stenah so se videle mnogovrstne podobe svetnikov in svetnic božjih.

Ali brez daljega besedovanja vam rečem, da je imel oče Kobiljekar domačijo, katere je bil lahko vesel in katere je smel biti brez greha ponosen.

Tako ponosen pa bi oče Kobiljekar vendar ne bil smel biti, kakor je bil v resnici. Ker ponos je prav, kolikor je prav! Ponosa preveč pa mislim jaz, da je greh in ostudna hudobija. In takoj bodele čuli, da je prišla kazen tudi na Kobiljekarja.

Mož se je bil prevzel svojega bogastva in duša se mu je prenapila vse posvetne sreče. In postal je pavom enak, ki so mu po dvorišču letali, oblastno razprostirali lepe repove in prav grdo kričali.

Takrat pa je nam pretepaval v šoli otroke tisti suhorebri gospod Ožbalt, tista neizrečena pajčevina, katero je pretila vsaka sapica s kostmi in kožo pomesti od tal.

Ta gospod Ožbalt je torej šel nekega jutra mimo Kobiljekarije, kruha lačen in pijače žejen. Na pragu pa je stal oče Nace Kobiljekar in tobak je vlekel iz mogočne, s srebrom okovane pipe.

Gospodu Ožbaltu pa je bil moral nekov vrag zlesti v dušo in snel je umazani svoj klobuček s plešaste svoje

glave in dejal je z resnim obrazom: »Dobro jutro, gospod Kobiljekar!«

Ta »gospod« pa je šinil očetu Nacetu po vseh kosteh in po vseh žilicah njegovega obširnega telesa.

In glejte, moral je postati »gospod«! – In k sebi je poklical drobno osebito, gospoda Ožbalt. Potem pa sta v čumnati presedavala dan za dnev. In ko je sonce svetlo sijalo skozi omreženo okno, poskušaval je oče Nace s potnim obrazom, da bi zapisal prve črke – ker gospod mora znati pisati.

Gospod Ožbalt je pa tudi dobro živel pri tem. Ko se je oče Nace trudil s črkami, pojedal je Ožbalt prekajene klobase iz Kobiljekarjevih shramb, prigrizaval soržičen in kakor olje volján kruh ter popival najboljši brinovec, ki ga je kuhal tedaj Mrakov Jurij; tisti, ki je bil ono leto zlezal na hruško in potem z nje padel in si polomil rebra – polomil do smrti!

Ko pa je bil gospod Ožbalt pospravil lepo število klobas ter bil popil skoraj ves brinovec, tedaj je pa znal tudi oče Nace s trdo roko zapisati svoje ime: Nace Kobiljekar. To je, nametal je nekakove kolce tja po papirju, kar se je gledalo kakor star plot pri lazju tam na gorah, plot, ki ga je spomladi razmetala strela in ožgala.

Tiste dni pa je bil Jernejev Petrček še gospodar v svoji koči, tedaj je še ni bil zapijančeval do čistega. Kobiljekarju pa je bil dolžan dvesto šmarnih petic. In ko je ob letu bilo treba plačati obresti, si je bil Petrček s

silno težo pritrgal potrební denar. Ko pa je pred Kobiljekarjevo hišo stal, napolnile so ga v hipu globoke misli. Potem pa se mu je hipoma razvedrilo v glavi in s prekanjenim obrazom je dejal drobni svoj prstek na nizko svoje čelce. In pred očeta Naceta stopivši, dejala je zvita buča: »Gospod Kobiljekar! Obresti bi vam plačal, gospod Kobiljekar, rad bi jih plačal, ali denarja nimam. Imejte potrpljenje z mano, gospod Kobiljekar, za eno leto še, gospod Kobiljekar, če mi jih že ne pregledate za to leto, gospod Kobiljekar?!«

In veselja poln je odgovoril oče Nace: »Ti jih ne boš plačeval, ti ne, Petrček! Ti si pa tudi človek, ki ima spodobno vedenje, ti, Petrček!«

Petrček pa je potem ves teden pijančeval za tisti denar in strašno neumno gledal izpod nizkega čela, če smo ga povpraševali, kje je dobil denar, da pije. Končno pa se je nam vendarle razodel.

In vsi drugi dolžniki smo drli k očetu Nacetu in »gospodje« so se nam usipali iz ust kakor zrele hruške z drevesa. Ali Nace Kobiljekar nas vendar ni oprostil plačevanja obresti. »Gospod« pa je ostal od tedaj in vas mu je bila pokorna – ker bili smo vsi zadolženi pri Kobiljekarju.

Tako smo ga častili, ali ne do smrti njegove. Malo časa potem je umrl stari Lovriček, Kobiljekarjev sosed. Tik Kobiljekarjevega vrta je stala (kakor še danes stoji) Lovričkova kočá. Slabo poslopje je bilo tedaj s plesnivo

streho in malimi okni. Takoj pri tej koči pa je ležala prav majhna zaplata zemlje, malo vredna, nič vredna. Vsako leto je zraslo na nji nekoliko osata, mahu in slabega ločka. Prav nič ni bil vreden tisti kos zemlje in vsi smo sploh mislili, da je lastnina Kobiljekarjeva; in Kobiljekar je sam mislil tako.

Lovriček je bil torej umrl in zapustil vso svojo beračijo sinu Gregu. Grega pa je bil prebrisan človek, kakor veste. Po pogorju je kupoval ovce in kozle ter jih gonil na Tolminsko in si bil tako nekaj denarja prikupčeval. Ta je bil tedaj nastopil gospodarstvo po starem Lovričku in Bog ve, kako je bil izvohal pri gosposki, da je tista ped zemlje njegova, na kateri je zraslo vsako leto nekoliko mahu in malo osata. In kmalu smo videli, pogostoma videli, da je Grega košek hoste, ki jo je bil nabral v soboto popoldne po gozdovih, da je tisti košek hoste prevrnil ondi in odložil tam nabrane krepeli.

Grega pa je bil prebrisan človek! In če je prišel tako o sobotah s koškom ob rami domov, s potnim obrazom, je vselej počakal, da je prišel mimo kak znanec, kak sosed. In če sta prišla dva, videl je še rajši. In poprosil jih je, da so mu pomagali tovor sneti z rame in odložiti na tisto zemljo.

Ko pa je prišla jesen, si je bil Grega nasekal nekaj drv v gozdu ter si jih bil zvozil s svojim voletom na tisto ped zemlje, na kateri je leto za letom zraslo malo suhljaste trave. In kar očitno jih je zložil tam ondi ter jih pustil

ležati. No, nam je bilo po volji, ali po volji ni bilo očetu Nacetu.

Neko popoldne, ko nam je sonce jesensko in zaspavno sijalo skozi okna v hišo ter smo že posedavali okrog peči, letala je Maruša Repulja (ki je tačas »sladke reči« prodajala po sejmovih) od hiše do hiše. In samo glavo je pri vratih pokazovala in silno spehana je kričala skozi škrbaste čeljusti: »Hitite, letite! Kobiljekar in pa Grega se prepirata in strašno kričita!«

Potem pa je urno dalje hitela k sosеду in od soseda k drugemu sosеду.

Tiste dni pa je bilo pri nas še ravno tako kakor dandanes. Če sta se prepirala dva soseda ter se grdo zmerjala, tedaj je drla vsa vas skupaj ter gledala in prav težko pričakovala, da bi se prepirajoča zgrabila ter se malo pretepla in malo pretolkla.

Tako smo tudi tisto popoldne prileteli h Gregovi koči ter gledali in prvega udarca željno pričakovali.

Kobiljekar, rdeč kakor kuhan rak, je letal za ograjo svojega vrta in kričal in tulil, da ga je bilo groza videti in slišati.

Grega pa je sedel na zloženih svojih drveh in nožice je bil stisnil pod sé in iz male tolminske pipice vlekel, strašno hlastno vlekel dim ter ga izpuščal od sebe. Na glavi pa je imel silno polhovko, ki mu je sezala do ušes.

»Kdo pa sem jaz in kdo si ti?« rjul je oče Nace, »berač si in pa še slab berač!«

Gregu pa sta se zasvetili zeleni očesci in s svojim tenkim glasom, ki je šel skozi ušesa kakor od skrhane žage, samo s tem tenkim glasom je dejal, in Bog ve, da ne jezno, ampak mirno, pa prav čisto mirno: »Kobiljekar, jaz vam le toliko rečem, da so gospodje sleparji. In to bode te že izkusili, če še niste!«

Na to je oče Nace še bolj kričal.

»Kobiljekar, jaz vam tudi povem, da so gospodje šeme, pa prav velike šeme!«

In Grega je izpustil oblak dima iz ust.

»Ti si berač, ti si berač!«

In Kobiljekarju je skoraj v grlu zastal glas in ves hripav je bil.

»In še vam rečem, Kobiljekar, da so gospodje tudi goljufi, grdi goljufi!«

In tako je šlo dalje. Končno pa je oče Nace pobral debel kamen ter ga posadil Gregu na glavo, da je bil ta v hipu ves krvav.

Šele tedaj je priletela (kakor je že tako navada) Kobiljekarjeva žena ter odvedla svojega kričečega in silno preklinjajočega moža.

Grega pa je zlezal s svojih hlodov, potegnil iz žepa prav umazano in prav raztrgano ruto, obrisal si kri z glave, razbleknil veselo svoja usta in dejal potem: »Sosedje, tole je zame denar!«

In tako je bilo. Legel je v posteljo in do sodnije poslal povedat. In prišlo je kup gosposkih ljudi, biričev in

ranocelnikov, ter so mu premerili in pregledali, pretipali in prebrodili glavo. Potem pa so rekli, da bo Kobiljekar zaprt, in ukazali so mu, naj Gregu poplača toliko in toliko za bolečine in druge težave.

Čez nekaj tednov pa je oče Nace vpregel konjička in se peljal v mesto, da bi bil zaprt. In predsedel je mesec in še nekaj dni.

Potem pa se je tožba pričela za tisti košček zemlje, na katerega je Grega odlagal nabrano svoje dračje. In sodnijski hlapci so prihajali ter prinašali nam povabila. Mi pa smo morali na zaslišanje in po svoji vesti smo govorili in potrjevali, da je Grega v resnici ondi puščal svojo hosto. In glejte – vrag naj ume te jezične advokate – tista hosta, pa ravno tista hosta, vam rečem, pomagala je Gregu – in tožbo je dobil!

Kobiljekar pa je nam naša pričevanja slabo poplačal. Ko smo zopet prinesli obresti, dejal je, da denarja potrebuje, in izterjal je svoje dolgove pri nas. Mi pa smo ga poplačali.

Ali potem je minil strah in nič več mu nismo privoščili njegove gosposčine.

Grega pa je skoraj vsako nedeljo popoldne, ko smo šli ravno iz cerkve, postavil tja pred Kobiljekarijo ter slabo in zbadljivo govoril o gospôdi in gospodih.

Okrog pa smo stali mi poslušalci, tedaj dolgov oproščeni, ter se glasno krohotali, dokler ni oče Nace besen in divji prihrumel iz veže in se penil in togotil. Ali

kamna si pa vendar ni več upal položiti Gregu na glavo, ker je bilo to prvič predrago.

Pač pa je končno vpregel svojega konjička ter se odpeljal v Loko in vložil tožbo, da ga je Grega žalil na časti in dobrem imenu.

In zopet smo hodili v sodnijo na grad ter vlekli groše za pot.

Grega pa je stal pred tisto gospodo, ki je sodila, in opravičeval se je.

»Pravični gospod,« dejal je, »sila pravični sodnik, ali sem temu človeku kaj napačnega povedal? Z njim še govoril nisem! Bog me varuj! Jaz sem kmečkih kosti in za gospodo ne maram mnogo, prav res ne maram. Mogoče je, da sem izbleknil eno ali dve besedici, več ne, najbolj pravični sodnik, ali izbleknil sem jih čez gospodo. Saj veste, kako je. Vi gospodje pa govorite čez nas, ki smo na kmetih. Tako je! Ali temu človeku, očetu Nacetu, nisem dejal žale besede, nikdar ne. Njega poznam, on ni gospod, še pisati ne zna! Njegov oče pa je lazil še strgan po vasi, dokler ni bil nekje tam doli na Hrvaškem zaklal nekega mesarja – dejali so, pravili so. Ali jaz tega nikdar nisem verjel in še sedaj ne verjamem! Tistega mesarja je bil torej zaklal in tako čudno prišel do bogastva, vsaj tako pripovedujejo. Ali oče Nace pa vendar ni gospod, kajne, da ne, najpravičnejši gospod sodnik? Vsaj jaz bi tako sodil.«

Oče Nace pa je tedaj na strani stal in se grozno potil. Grega pa v resnici niso vtaknili v zapor; sodnijski gospodje so ga izpustili domov in dejali, da je govoril samo čez gospode, da pa oče Nace ni – gospod.

Od tedaj pa je preživel oče Nace težke dni in vsi smo se mu smejali in dobro nam je dejalo, da se je bil tako grdo vrezal s svojo gosposčino.

Ko pa se je zopet povrnila zima, zapusti Kobiljekar našo vas, ženo in otroke ter si kupi hišo v Loki. Ondi v mestu si je napravil stanovališče, dobro jedel in pil ter se po gosposki navadi ogibal cerkve in svetih maš. Omislil si je dolge hlače, kvartal in popival ter zakvartal in zapil veliko in dragega denarja. Časih pozimi pa se je na saneh pridrsal v vas nazaj. In tedaj je bil zavit v strašanske kožuhovine in prišlo je z njim tistih gosposkih in bradatih ljudi, da je vse mrgolelo po Nacetovem dvorcu. Potem pa so prekričali in preigrali celo noč. Žena in otroci pa so jokali, skriti po kotih, ker so vedeli, da tako ne bode šlo dolgo.

In res ni šlo! Sredi poletja se je povrnil oče Nace iz mesta in govorilo se je, da je »pri kraju«. Začel je prodajati vse, kar se je dalo odpraviti. Iz hleva je izginila glava za glavo; krmo je prodal še na travnikih in žito še v klasju. Ali to je trpelo le malo časa. Potem pa smo opazili, kako so se pričele Nacetu Kobiljekarju hlačice beliti okrog kolen in kamižola cvesti ob komolcih. In neko jutro smo dejali: »Raztrgan hodi!«

Kako pa se je končno godilo, to veste predobro vsi. – Prišli so upniki ter mu vzeli in poprodali vse, in še ni bilo dosti. Žena je gostovala pri usmiljenih ljudeh, otroci pa so morali v službo in težko delati za vsakdanji kruh. Oče Kobiljekar? No, on pa je končno beračil od hiše do hiše in z žganjem je pijančeval, kadar je mogel. Ko pa se je bil priberačil do groba ter sta mu pela samo srednji in mali zvon, dejali smo vsi, da mu je Bog dobro storil, da ga je k sebi poklical. Ošabnost pa vendar ni prida.

Kalan

Kalanov France, tisti, ki je imel ženo Marušo Repuljo, je nekdam premišljeval, kako bi pač bilo, ko bi bil Bog človeka brez želodca postavil na svet; da bi živel – in bi ne imel nikdar ne zjutraj kosila ne južine opoldne in ne večerje proti mraku. In prepričan je bil, da bi bilo takšno življenje ničvredno, slabo in krščenemu človeku nikakor primerno.

France Kalan pa je tudi slovel po vsem pogorju, da sne »res veliko«! In to slavo si je bil pošteno pridobil. Če je sedel za mizo in se je pred njim kadila skleda poparjenih mlinecev ali pa oparjenega kruha in se je v lužah zabela svetila po jedilu, tedaj je bil France najbolj srečen; tedaj je prvi vzel žlico v roko ter jo zadnji položil na mizo.

In vi ne veste, kako si je revež moral v potu svojega obraza priboriti, kar je dobrega snedel. Usoda mu ni mehko postlala življenja, in kar je s slastjo rad jedel, moral si je s trdom pridobiti. Pozimi pa je še slabo živel ter dan za dnevom vlival v sé komaj osoljen krop,

malo s sladkim janežem potresen in z ovsenim kruhom nadrobljen. Ali tedaj se je tolažil z nadami, da pride pomlad. Ko pa se je v pomladanskem soncu sneg tajal, ko so po kopnih vrtovih zvončki rili iz zemlje – tedaj se je hipoma razvedrilo lice tudi Francetu Kalanu in takoj je pozabil spomine na mlačne zimske krope.

S prvimi pomladanskimi dnevi pričjenja se delo v pogorju; predvsem mora se znositi gnoj na njive v lazih. In ti reveži, ti »gnojnarji«, ki s potom obliti in z gnojnimi koški ob rami rijejo po rebrih navpik, ti pač predobro čutijo, da je umrjočemu človeku v znoju kruha si pridelovati.

In tako je tudi Kalanov France gnojartil od hiše do hiše – strašansko dobrega pojedajoč. Kakor glas iz raja bil mu je vsekdar na uho poldanski, na južino vabeči zvon ter mu oživil vse kote in koticke lačnega droba. In kadar so prisedli k mizi, tedaj je bilo treba videti Franceta Kalana; tedaj je bil v resnici diplomat! Vselej in pri vsaki hiši je vedel stvar tako zasukati, da je prišel za mizo – na dober prostor. To pa je bil tisti prostorček, kjer so se jedi na mizo donašale. In tu je prežal kakor jastreb – in kadar je prihajala nova skleda do mize, tedaj jo je že iz daljave z bliskajočimi očmi pozdravljaj in kakor strela jo premeril, tako da je že vselej popred vedel, kje je najbolj »polito«. Ko pa je hišna mati ali dekla prinesla skledo na mizo, pograbil jo je takoj iz njenih rok ter jo s smehljajočim obrazom posadil sredi mize. In Bog ve,

da je pri tem skledo že tako pograbil ženski iz rok ter jo potem tako zavil in zasukal, da je tisto zabeljeno in tisto polito stalo na njegovi strani.

Ali tudi potem, ko je skleda stala na mizi, tudi potem ni jedel brez preudarka in dobrega premišljevanja. Takoj si je odmeril nevtralno svojo »cono« ter med mejami urno postrgal zabelo. Potem pa je pričel glavno svoje delovanje in s kislim obrazom vrtal »predor« v »kup« ter si polnil usta z nezabeljeno jedjo. Ali to delo, kakor je bilo videzno grozno in lačnemu želodcu neprijetno, obrodilo je pa kmalu lepe sadove. France Kalan ni poznal tistih silnih, v zemeljskem osrčju delujočih moči, vendar pa je vedel, da se gora, izpodkopana in izpodjedena, prevrne na tisto stran, na kateri je bila izpodkopana in izpodjedena. To naravno teorijo pa je prenesel na skledo in toliko časa je ril v kup, da se je končno z vsemi svojimi dobrotami prevrnil na Kalanovo stran. Šele tedaj pa je bil France v resnici pri jedi; šele tedaj se mu je nepopisen smehljaj razvesil čez široki obraz; šele tedaj (ko je použival tujo, s kupom k njemu zvrnivšo se zabelo) se mu je jed »odcejati« pričela.

In s tako bistrumnostjo je jedel France Kalan vselej in vselej mu je teknilo. Vedno pa si je pri mizi varoval tudi pravico, da je končno, ko že ni bilo kaj v skledi – potegnil jo k sebi ter ostanke sam pospravil. To je bila njegova privilegija in to je branil proti vsaki, še tako predrzni žlici.

Samo dva primerljaja se vesta iz Kalanovega življenja, da je pri polni skledi položil žlico od sebe. To pa se je takole zgodilo.

Tisti Fortuna nad vasjo je bil svojo prvo ženo z obilimi pretepi počasi v grob spravil. Potem pa je šel na Žirovsko in od tam pripeljal nekovo staro kljuko ter se oženil z njo. Ali slabo gospodinjo si je bil pridobil. Vselej, kadar je kuhala in pristavljala lonce, tiščala je med zobmi malo tolminsko pipico ter po poštem žirovskem običaju vlekla tobak iz nje. Kmalu pa se je govorilo, da časih iz pipe tudi kaj v lonec odpade. In po tej govorici se je primerilo, da Fortuna spomladi ali jeseni delavcev dobiti ni mogel, ker pri tisti »nemarni nemarnosti« nihče jesti ni hotel. Kalanov France pa se ni menil za take malosti in zvest je ostal Fortunovim tudi pri novi gospodinji. In prišel je vselej, ko se je gnojarilo, s svojim koškom ter bolj leno delal (ker je vedel, da je nenadomesten) in dobro jedel, ker je bil skoraj sam pri mizi. Ali reč se ni dobro končala. Neko pomlad je zopet nosil gnoj tam gori nad vasjo in zopet je bil sam s Fortunno. Ko pa je opoldne sédel za mizo ter se v duhu veselil dobre južine, najlepše slasti poln, prinesla je Fortunovka veliko in obširno skledo rahlih, voljnih in prijetno se kadečih mlincev. Kalanu se je kar srce tajalo in z vedrim obrazom je pograbil novo žlico, ki jo je bil Fortuna sam izrezal iz lipovega lesa.

Tedaj pa je izpregovorila mati Fortunovka, počasi in mirno, kakor da bi to nič posebnega ne bilo: »France,« dejala je z milim glasom, »malo se varuj! Moja pipica je nekje notri! Pa saj vem, da ti to nič ne dé!«

»Kaj – v skledi?!«

In Francetu Kalanu so kakor raku izstopile oči izpod čela, s srdito kletvijo je vrgel žlico od sebe in odšel pravične jeze poln. Od tedaj pa tudi on ni več gnojarij pri Fortunovih.

In še enkrat se ve, da France Kalan – jesti ni hotel, ker ni mogel. Tedaj pa mu je za vratom že čepela bela smrt. Mož je imel namreč tudi lastnost, da je rad vino pil in najrajši tedaj, kadar ga mu plačati ni bilo treba. In tudi v tem oziru je bil prebrisane glave. Vsako nedeljo se ga je zmerno navlekel in skoraj vsako nedeljo je šel spat z vneto glavo. To pa je storil takole. Takoj po »cerkvi« je prilazil* do prve gostilne ter pri poslih pozvedel, kdo pije v hiši. Potem pa je z mirnim obrazom stopil v pivsko sobo ter vestno povpraševal, ali ni tega ali onega tu. In vselej je povpraševal po osebi, o kateri je bil poprej pozvedel, da je notri ni. Pivci pa so Franceta radi imeli in napivalo se mu je, da je bilo veselje. Pri vsakem je moral piti in šele potem je odšel – v drugo gostilno. Tu pa že ni več povpraševal, kdo pije v hiši. Kar takoj se je napotil med pivce ter zopet vestno povpraševal, če ni tega ali onega tu. Sedaj je pa vselej povpraševal po osebi, pri kateri je ravnokar pil ter jo bil pustil v prejšnji

gostilni. Ali tudi tukaj so mu napivali radostni pivci. In tako je obiskal pivske hiše vse ter iskal ljudi, o katerih je predobro vedel, da jih dobil ne bode. Končno pa se je povračal domov – »malo trd« in slabotnih kolen. Ali to ni bilo nič slabega! Slaba lastnost pa je bila, da France Kalan, vina pijan, ni puščal ljudi v miru ter jih je rad podregal s hudobnim svojim jezikom. Nekdaj spomladi, v nedeljo popoldne, je šel torej takisto vina sit iz gostilne domov. Na prostoru sredi vasi je stalo nekaj mladih in se z žejnim srcem oziralo po oknih pivske hiše. Radi bi bili pili, ali denarjev niso imeli. Strupenih misli poln je prišel Kalan mimo in si pri tej priložnosti ni mogel kaj, da bi ne zbadal teh mladih otrok brez denarja.

»Vi ste otroci,« je zakričal, »pa še slabi otroci! Kdo se vas pa boji, še stare babe ne!«

In smeja je hotel oditi. Ali mladina ga je v hipu napala in s kolci tako dobro natepla, da je krvav obležal na tleh.

Ko pa se je vrišč začul iz vasi, je zopet Maruša Repulja hitela od hiše do hiše in kričala: »Hitite, hitite, na vasi se tepó! Jaz tako rada gledam, ko se pretepejo!«

Prisopihala je na vas, da bi gledala lepe pretepe. Dobila pa je v krvi svojega moža – in zakričala tako grdo in tako srdito, da je mladina plašno pobegnila in pometala kolce od sebe.

Kalana so morali nesti na dom in dali so ga v posteljo, kjer je potem prestokal in preječal vso noč.

Drugo jutro pa je poklical ženo k sebi in dejal: »Marušica, bolan sem!«

In Marušica je pričela jokati, videč, da je tako reven.

»Maruša,« govoril je s slabim glasom, »kaj dobrega mi skuhaj!«

In hitela je in kupila belega kruha ter ga mu oparila in z maslom polila, da se je delala luža v skledi. Z veselim srcem je prinesla jed bolniku. Francetu Kalanu pa se je vnel ogenj v očeh in s slabotno roko je prijel za žlico.

»Ko se naješ, pa boš zopet zdrav, France,« tolažila ga je ona ter ga podprla z blazinami v postelji, da bi bolj pripravno jedel.

In vzel je žlico in – zajel, ali jed mu ni šla iz ust. Ogenj v očeh pa je hipoma pogasnil, žalostno je dejal žlico od sebe in iz srca zdihnil: »Marušica – ne morem! Joj, sedaj pa vidim, da bom res moral umreti!«

To pa je bil drugi primerljaj, da Kalanov France ni hotel jesti.

In res je umrl za tistim pretepom in nikdar se ni več veselil dobrega jedila.

One pa, ki so mu tako lahkomišno pretrgali življenje, so za nekaj mesecev zaprli, in dobro je bilo.

Grogov Matijče

Povedal vam bodem nekako otroško idilo ter govoril o otroških srcih in o trpljenju, katero je zasejala usoda tudi v taka srca.

Spoznala sva se v zelo čudnem položaju. Nekdaj je bilo na farovškem vrtu drevje prav mogočno obrodilo, vejevje se je šibilo in vsak trenutek so cepali rumeni sadovi na zeleno travo, kjer so se žoltosvetlo blesketali. Zobe smo brusili mi vaški otročaji! Ali gospod Andrej sezidal je bil okrog svojega vrta stebriče in med stebriči je potegnil plot, ki ga je z deskami umetno zabil. In hruške so padale in ležale po travi in osé in sršeni imeli so dobre dneve. Mi pa smo prežali na tej strani, tik ograde, in še čez njo si nismo upali plezati, ker ondi na vrhu štrleli so žebliji, ostri, obleki in človeškemu mesu nevarni.

Mimo tega vrta sem stopal, morda z namenom, da bi stopil tudi nanj, če bi priložnost ravno tako nanesla. Grogov Matijče pa je bil pri ogradi, pri tleh, izvohal trhljeno desko in odtrgal jo je ter po umetnem tem prelazu zlezal na vrt. Ondi pa si je napolnil žepe. Ko se je

po svoji novi poti hotel odmakniti, obtičal je v luknji, da ni mogel niti naprej niti nazaj. Polni žepi mu niso dopuščali, da bi se bil preril na to stran, in roki ne, da bi se bil stisnil na vrt nazaj.

V tej pasti je tičal. Ali jaz sem stopal mimo. Po vrtu pa je meril jadrne korake hlapec Luka in v roki je vihtel bič, s katerim je sicer pretepaval gospodovo živino. Vse je kazalo, da se bode moral Matijče seznaniti s koristnim tem orodjem.

»To me bo, to me bo!« ječal je in debele kaplje so mu lile po licu.

V prijateljski ljubezni sem mu prihitel na pomoč, uprl se v desko ter je odtrgal velik kos, da je Matijče kakor stržek švignil na to stran, v zlato prostost.

»Jaz ti bom pokazal krasti gospodove hruške!« In Luka je strastno udaril z bičem, a zadel samo puž in desko trhleno.

Od tedaj sva postala prijatelja.

A postala sva zopet sovražnika. Gospod Andrej izbral si je bil mene in njega, da sva mu stregla pri sveti božji službi. In kakor je hierarhija cerkvena številna, tako vlada stanovska razlika tudi pri ponižnih strežnikih, eden je »prvi«, drugi pa »manjši«. In tisti, ki je prvi, dobiva o veliki noči toliko in toliko več, zvoni pred oltarjem, vliva

gospodu na prste vina in vode, vihti med oznanjevanjem božje besede ponev, da oglje v nji živo ostane, ter ima sploh mnogo takih svoboščin. Matijče je bil prvi, a jaz manjši. Sovražil sem ga in pozabila sva popolnoma tiste rešitve iz pasti v plotu. Matijče je zvonil, a jaz sem klavrno gledal, kako je užival vso srečo važne svoje službe.

Nekdaj sem vzel cerkvenim strežajem dobro znane steklene vrčke, v katerih se postavljata voda in vino pred oltar. In tistega z vinom sem izpil in vode nalil v njega.

Na koru se je raztezaval učitelj Štefan Deska in trgal svoje grlo; Žganjarjeva Uršika pa mu je s suhim svojim glasom pritiskala, da se je čulo, kakor bi se zavrto kolo drgnilo ob kamen. Gospod Andrej je opravljal v zlatem plašču slovesno božjo službo. Svečniki na oltarju, kadilnica, svetilnica pred oltarjem, vse je bilo srebrno. Po svečah in tam gori okrog svetnikov bilo je vencev in umetnih šopkov, da je vse migljalo in se sukalo.

Prišlo je darovanje in Matijče je pozvonil, potem pa hotel postaviti na oltar pred gospoda Andreja tista dva vrčka z vinom in vodo, da bi si gospod nalil kelih. A ko prime vrčka, objela ga je zavest, da je voda v obeh. Povzdignil je enega, povzdignil drugega proti luči, ali voda je bila v obeh. Ko pa je gospod Andrej hotel naliti kelih, vzdihnil je Matijče: »Voda je v obeh!« ter potem glasno zajokal.

Cerkovnik, ki je to opazil, tekkel je urno v farovž po vina. Pobožna množica pa je strmela zaradi te zamude ter stikala glave.

Po maši me je prijel gospod Andrej za roko ter dejal prijazno: »Pojdi! Pokazal ti bom svoje stanovanje!«

V meni se je oživila sreča in delal sem si najboljše upe, da je prišel nasprotnik zavoljo današnjega vedenja v nemilost, da bom povišan na njegovo mesto in da mi bode podaril gospod oče kako »špičasto« podobico in bogve še kaj.

V sobo stopivši, vzel je gospod Andrej v roko gosposki muhalnik, ki je imel z rdečimi pičicami opisano palčico. Z drugo roko si je položil moje telo čez tolsto svoje koleno, z muhalnikovo palčico pa pričel tleči in tolkel je toliko časa, da sem pretakal debele solzé. Prenehavši je vprašal z najprijaznejšim glasom: »Ali veš, čemu sem te?«

»Ne vem!« sem zatulil.

No, pa me je gospod Andrej zopet položil čez svoje koleno in zopet je pel muhalnika pisani držaj.

Ponehavši, me je še enkrat vprašal: »Ali veš, čemu sem te?«

»Vem!« kričal sem, »zavoljo vode!«

»Da le veš! Sedaj pa odrini!«

Blagoslovljena naj ti bode roka, gospod Andrej! Časih imam še sedaj zavest, da bi bilo morda bolje, če bi se mi bila večkrat pela pesem – tvojega muhalnika!

Oba, jaz in Grogov Matijče, morala sva v mesto v šolo; oba hotela sva postati »gospoda«, oba dobila sva trojko v drugem razredu ter presedela dve leti na njega klopeh. V tistem času zamenjala sva kmetsko kamižolo z gosposko suknjo. Meni urezal jo je Šarevčev Tonče tako robato ter jo sešil tako nerodno, da se je videla, kakor bi bila zbita iz desk neokretnih.

V tistem trenutku, ko sva oblekla gosposko suknjo, dobila sva pravico, da sva smela doma o počitnicah zahajati med mašo na kor. To je bila stara, častitljiva pravica in nikdar niso pomnili ljudje, da bi se bila kratila gosposko oblečenim učencem.

V tistih časih razbijal je Štefan Deska z debelimi svojimi pestmi po orglah, Gabrčev Tinče pa je s potnim obrazom vlekel mehove, da so stokali in škripali kakor os pri slabo namazanem kolesu.

Z Matijčetom sva zahajala med mašo na kor in tedaj hotela sva še oba postati duhovna in večje sreče poznala nisva kakor peti novo mašo. Ali to se je pozneje izpremenilo, kakor se na svetu marsikaj izpremeni.

Tedaj je bila Žganjarjeva Uršika že tudi umrla: smrt ji je pokončala suho telo ter ji zaprla ostro grlo. Štefan Deska je bil primoran poiskati si druge pevke. In ker je

imel, kakor vsak človek moškega spola, lastnost, da je imel rajši mlado žensko kot staro, izbral si je mlado.

Manica Šetravova, Bog ti daj mir! Ali še sedaj te vidim, kaka si bila, in še sedaj mi bije glas tvoj na uho, ta drobno sladki glas, ki je predramil vsakega, če je hotel spati med službo božjo.

Kadar je vstala ter se k petju pripravljala, tedaj lomil je Deska dolge svoje prste z živo živahnostjo po fagotih (pravili so, da bi jo bil rad vzel, a da ga ni hotela); Tinče pa je vlekel in vlekel, ker takrat ni smela poiti sapa v mehovih, kadar je pela Manica Šetravova. In vstala je in Deska jo je žareče pogledal in odprla je svoje oko, da se je kar zabliskalo; a potem je zopet povescila trepalnice in odprla je usta in déla roke okrog krasnih prsi in zapela je, da so njeni glasovi hipoma odmevali okrog zlatih svetnikov in svetih oltarjev.

Če vam povem, da tedaj še nisem vedel, čemu je ženska na svetu, mi to lahko verjamete! Ali že tedaj sem imel lastnost, da mi je mlado žensko lice bolj dopadalo kot velo, in že tedaj sem rajši gledal v oko Šetravovi Manici kot Kašpurjevi Agatulji, ki je gledala samo na eno oko, in še na tisto grdó!

Nekdaj na koru prešinila me je misel, da bi bilo pač krasno, če bi bila Manica – moja sestra. Ali zvečer, ko sem se ulegel v posteljo, sem to stvar resno in na vse strani premišljeval ter končno bil prepričan, da mi drugega kazalo ne bode in da jo bodem moral vzeti. Sram

me je bilo nekoliko v črni noči in zatisnil sem oči. No, pa kaj bi bilo to takega, če jo vzamem! Malo velika je res, a jaz bom tudi še rastel! In kaj je to, oženjen biti! Stanuje se pod eno streho, kakor stanujeta mati in oče. Otroci, otroci? – o teh pa res ne vem, če so v zakonu potrebni. Pa temu je lahko pomagati! Tedaj je Prodovska Maruša nekje v Veharjevih gozdovih kopala otroke ter jih prinašala v hišo. A jaz Manico vseeno vzamem, samo Maruši se pa pove, da ni treba ničesar v hišo prinesiti. Probatum! In dekletu sem med vsako mašo gledal v jasno oko ter si mislil: saj postaneš tako moja žena!

Pa tudi Grogov Matijče je neprestano in vneto gledal v ravno isto oko! Srdil sem se, a dejal mu nisem ničesar, da ni šel pravit materi in očetu. Okrog Šetравove hiše sva se vedno potikala, po travnikih, po vrtovih, in bila neizrečeno srečna, če sva jo videla. Nekdaj v nedeljo je slonela pri stari hruški za hišo; imela je bel predpasnik in okrog vrata svilnato ruto. Pri njej pa je stal Miha Kovarjev ter si dal z roko nekaj opraviti okrog njenega cvetočega lica. Stopala sva mimo s temnim pogledom in srdita. Potem sva se bistro spogledala ter jadrno korakala po rebri navpik, kjer je imel Miha svojo kočico in tik kočice plodonosen zelnik. V tistem zelniku pa je tedaj stala glava pri glavi. Potegnila sva ostre nožičke iz žepov in rezala glavo za glavo ter jih izpuščala po rebri navzdol, na travnik, kjer se je pasla videmska drobnica.

In ta je tisti dan dobro živila. Miha pa naj pusti dekleta pri miru, če hoče svoj zelnik škode obvarovati!

Napočili so zopet binkoštni prazniki. Matijče in jaz sva bila na potu proti domu. Skoro sva dospela do ovinka, kjer se zagleda domača vas in domače cerkve vitki zvonik. Lepšega prizora ne poznam na božjem svetu! Še sedaj, kadar s srcem pregrešnim in ostarelim hodim domov, še sedaj sem na tistem ovinku kakor otrok in pretečene mladosti leta vsiljujejo se mi v spomin. Pretekla so kakor voda, ki na istem mestu pod cesto med skalovjem mimo šumi. Ta kraj se imenuje v Kotu. Okrog ceste in po robu navpik rasto smreke in drobnih senic in drugih pogozdnih ptic je tu selišče. Pod cesto in v vodi pa leže velikanske skale, ki so se odkrušile zgoraj od roba ter jih je časov sila treščila v brezno. Gad in druga lezečina ima tu svoja selišča. V strugi pa se peni voda med skalovjem ter napravlja potem globok tolmun. Kadar sije jasno sonce ter je cesta mirna, plavajo po površini mogočni, a lačni klini*, v dnu pa se valé mreine in cele črede svetlih podluskov ter se obračajo, okrog skal plazeč se, da se jim bliskajo in svetijo beli trebuhi. In kadar je prav tiho, tedaj pljuske izpod mogočne pečine sulec, velikan, ter si poišče tu ali tam žrtve, da se zbegana čreda razprši na vse strani. Med skalovjem je voda močna, a ne globoka,

v tolmu pa temnozeleno, da se le pri jasnem dnevu vidi pesek na dnu. Časih se je slekel kak pastirček ter zlezal med nevarno to skalovje in voda mu je izpodnesla noge ter ga zanesla v tolmun, da je utonil. Zategadelj bilo nam je strogo prepovedano kopati se v Kotu. In ravno zategadelj kopali smo se ondi najrajši.

Tako sva se midva, hodeč na počitnice domov, vedno v Kotu kopala, če je bilo vreme ugodno. Med skalovjem sva se plazila, radostila se zraka domačih gor, domače doline ter bila vsak trenutek v nevarnosti, da naju voda izpodnese in zanese v smrtonosni tolmun.

Tako tudi tisti dan. Slekla sva se, zlezla na široko skalo sredi reke ter si grela ude na gorkem soncu.

»Jaz ti bom nekaj povedal!«

In Matijče si je naslonil glavo na roko in s srcem kipečim zrl proti domači vasi in proti očetni hiši, ki je gledala izmed drevja na holmu.

»Kako je lepo doma! Kako lepo!«

»Kaj mi boš povedal?«

»Pa ne smeš nikomur povedati!«

»Nikomur!«

»Duhoven ne bom!«

»Zakaj ne?«

»Oženil se bom!«

»Oženil?«

»Pa nikomur ne pravi! S Šetravovo Manico!«

»Z Manico!« vzdihnil sem. »In otroci?«

»Otroci?« odgovoril je hladnokrvno, »saj ni, da bi jih morala Maruša v hišo nositi!«

Imel je ravno iste misli kakor jaz. Tedaj pa so zapeli zvonovi žalostno – mrtvaško.

»Nekoga pokopujejo!« dejal sem tiho.

Na drugi strani privlekel je stari Podpečnar svojo kozo na pašo. Mož je bil gluhi in močno je kričal, kadar je govoril. Menil je, da vsakdo tako slabo sliši kakor on.

»Pogreb je, pogreb!« zatulil je.

»Kozé je imela in umrla je,« rjul je na vse grlo. »Sedaj jo pokopujejo, Šetravovo Manico! Kozé je imela!«

Matijče je sedel ob robu. Hipoma se je stresel in takoj je ležal v vodi. Komaj sem se zavedel, tičal je že sredi tolmuna in dvigal roki. Potem ga je požrla voda. Ko se je zopet umirila vršina, ležal je v dnu tik skale, mrtev, in ribe so prihajale ter radovedno plavale okrog rumenega trupla.

Tržičan

Vsa vas je dobro vedela, da ga na svetu ni hudobnejšega človeka od Vrbarjevega Matevža. V mladosti je bil pretepač. Pri neki priložnosti, ko je hotel Ramovševemu Martinu nož v trebuh poriniti, spodrsnilo se mu je in zvrnil se je po zemlji. Martin pa je tedaj tudi potegnil svoj nož in onemu na tleh odrezal je desno uho, da ga je od bridkih bolečin takoj zapustila življenja zavest.

»Uho si pridržim,« dejal je Martin veselo, »sicer si ga Matevž zopet na sence prišije ter se obvaruje vsake škode!«

Od tedaj je Vrbarjev Matevž hodil brez desnega ušesa kakor svetopisemski hlapec, ki mu je apostol Peter odsekal pregrešno uho.

Nekdaj sta se Tinče Muha, znan pijanček, in pa Matevž prepirala zavoljo poti do studenca. In ko je bil Muha Matevžu že vse povedal, kar se mu je hudega in grdega povedati dalo, postavil se je ponosno pred njega, pogledal ga temno ter zakričal z globokim zaničevanjem: »Brez ušesa ne boš šel v nebesa!«

Od takrat so te sicer nedolžne besedice Matevžu na plečih obvisle in ni ga bilo dneva, da bi jih slišal ne bil. Če smo ga vaški otročaji opazili, ko je hosto pobiral po gošči, razdelili smo se hipoma ter se poskrili za drevesi. In kadar se je naš brezušesnik priplazil v naše središče, tedaj pričelo se je izza dreves, tu tanko, tam debelo, tu visoko, tam nežno, tu rahlo, tam razburjeno: »Brez ušesa ne boš šel v nebesa!«

In Matevž se je srdil in Martina je klet. A še tedaj mu ni odpustil, ko mu je ta na smrtni postelji z vsemi božjimi prisegami zagotavljal, da je odrezano uho zakopal v sveto zemljo na pokopališču, »da človeško meso ni segnilo v posvetni prsti«.

Ker je bil Matevž okrog ušes tako čuden, hotelo ga v vasi ni nobeno dekle. In ko je Tratarjevo Rotijo, ki so ji gledali krivo izpod čeljusti zobje in je bila najgrša ženska v devetih farah naokrog, povprašal, če ga hoče v zakon, odgovorila je zbadljivo: »Ko bi ti že bili odrezali eno nogo ali eno roko, potem bi te vzela. Ali brez ušesa! Ne morem.«

Končno jo je Matevž urezal na Žirovsko. A obraz si je obvezal z ruto, kakor da bi ga zobje boleli, tako da se mu ni videlo uho – ki se mu tudi brez rute ni videlo. V resnici se ga je prijela že bolj priletna žirovska ježica, s katero je stopil pred oltar. Ali zobje so ga boleli toliko časa, dokler ni gospod Andrej dovršil svetega obreda. Potem pa si je Matevž sredi cerkve odvezal robec, pokazal ženi

golo svojo desno stran ter dejal hudobno: »Marušica, tega ušesa pa nimam!«

Ona pa mu je tudi sredi cerkve hladnokrvno odgovorila: »No, če bi te bila zavoljo lepote jemala, bi te tako ne bila vzela! A vzela sem te zavoljo kože in zavoljo tiste kravice, ki jo imaš pri jasliah.«

In oba sta bila zadovoljna!

Da tak zakon ni imel božjega blagoslova, to se ve. Mati gospodinja bila je lena in najrajši je ležala na peči. Matevž je moral še celo zakuriti, če se je hotela skuhati južina ali večerja. Mnogokrat, ko smo stopali mimo veže njegove, videli smo ga, kako je molil svoje noge iz peči, ter čuli, kako je pihal v njej. Kadar pa je zanetil ogenj, zlezal je zdihuje iz ognjišča, popadel srdito že močno obrabljeno polence ter hitel v hišo, kjer je ležala »ona« na peči. In s polenčkom ji je preštel kosti – a ženska pustila se je tepsti ter prespavala je dan za dnevom na peči.

»To ni nič!« dejal je Matevž nekega dne, »to ni nič! Človek ne ve, čemu je oženjen! Jaz si bom sam napravil otroka!«

Oprtil si je tisti košek, s katerim je zahajal spomladi prašičke kupovat po pogorju, in odšel je v Trst, kjer so tedaj še otroke prodajali. Čez teden dni prinesel je v resnici v košu otroče, šibko, slabotno, ki je potem raslo

kakor trava na zemlji razsušeni. Tega otroka je Matevž vlačil okrog, izkazoval mu ljubezen kakor rodnemu otroku ter ga pital na vse kriplje, da se nam je že preveč zdelo te ljubezni.

»Tomažek! Moj Tomažek!« bila mu je vsaka druga beseda, kadar je govoril z nami. Otrok je rasel; a bil je tenak kakor bilka na njivi in bledih lic. S seboj pa je nosil dvoje lepih oči, ki so mu izpod rumenih las zrle v svet, kakor zre modro cvetje iz rumene pšenice.

Že tedaj, ko je Matevž še rad imel otroka, že tedaj smilil se nam je ta otrok prav močno. In dejali smo, da ga bode umoril.

A umoril ga je tudi!

Morda v petem letu svojega zakona, Bog ve, kako se je primerila ta nesreča, dobila je mati Vrbarjeva otroka ali nekaj tacega, kar je ona otroka imenovala. Če vam povem, da je bilo to otroče podobno materi in očetu, potem mi ni treba še posebej naglašati, da je bilo to otroče prav grda stvar. Okrog ogla domače hiše je letalo v raztrgani, umazani srajci in z razritimi lasmi. Kričalo je pri vsaki sapici in se silno drlo, če smo mi vaški otročaji tu in tam, mimo hodeč, to grdobo »malo udarili«. In ko je bilo staro komaj šest let, klelo je že kakor voznik na cesti. No, pa smo ga topli, če smo ga le mogli.

Matevž je rad imel tega svojega otroka in če je malo zakričal zunaj, planil iz hiše, razvnet in plašan, ter skrbno povpraševal: »Kaj ti je, Tinče? Tinče! Moj Tinče!«

Od tistega časa, kar se je bil pri Vrbarjevih rodil domači otrok, postal je tržaški Tomažek velik revež. Brezušesni Matevž hipoma zgubil je vso ljubezen, ki jo je poprej gojil do tega otroka. Zavidal mu je vsak grizljaj ter ga redil in pasel bolj s palico nego s kruhom. Gotovo ni zatopil dan, da bi ga ne bil pretepel enkrat ali dvakrat. Oblačil ga je skoro na isti način, kakor se oblači lilija na polju, ki nima nikake obleke.

Šibko otroče moralo je trdo delati ter prenašati bremena, da so kar pokale kosti v njem. Kar je ostalo brez udarca pod Matevževo roko, to pretepla sta potem mati gospodinja in pa Tinče, moj Tinče! Nekega dne prinesel je domači sinček novo brezovko domov. Poskusiti jo je hotel na Tomažkovi koži. A ta je stekel ter hotel rešiti svoje meso, kakor je tako navada pri človeških bitjih. Tedaj bi vi morali videti Matevža, kako je planil za otrokom, ujel ga, potisnil med kriva svoja kolena ter dejal rahlo: »Tinče, zdaj ga pa le!«

In Tinče je tepel. Mati Žirovka, mimo prišedši, pa je tudi zagodla: »Le ga, le ga, le ga!«

Samo dva dneva bila sta v letu, v katerih se je smel Tomažek do sitega najesti. To sta bila tista dneva, ko je Matevž pri gospodu Andreju prejemal tržaške denarje.

Tedaj vtaknil je otroka v nedeljsko Tinčetovo obleko ter ga vlekel v vas h gospodu Andreju. Med potjo pa mu je stokrat povedal, da ne sme imeti solz v očeh, kadar bodeta stala pred gospodom.

Stopivši v gospodovo sobo, nagnil je Matevž glavo, razlil si po obrazu rahlo milobo, prijel otroka za roko in govoril takole: »Gospod duhovni oča, otročička sem pripeljal! To ubogo otroče, iz krščanskega usmiljenja sem ga vzel k sebi in sedaj ga redim in pasem! (Tomažek, poljubi gospodu roko!) Gospod duhovni oča, tako ga imam rad, prav tako, kakor bi bil moj! In kolikor sne, gospod častiti oča! Letošnjo zimo pozobal mi je dva mernika suhih hrušk, tistih sladkih repnic, ki se kakor led tajajo pod zobmi. (No, tista hruška, ki rase takoj za hišo in se naslanja na streho!) In potrl mi je dve četrtnici orehov! Kaj se hoče, kaj se hoče, otrok rad jé – in človek ima dobro srce! Tomažek, poljubi gospodu roko!«

Komaj pa sta prišla od gospoda, premenil je Matevž takoj svoj obraz. Otroka spodil je osorno domov, sam pa jo usekal v gostilno ter ondi zapil polovico tistih tržaških denarjev. Zvečer prilomil se je vinjen pod svojo streho, metal denarje, kar mu jih je še ostalo bilo, po mizi, preklinjal vse »Tržačane« ter končno prilomastil v temno, mokro sobo, kjer je spal Tomažek na plesnivi slami. Z udarci je prebudil spečega otroka ter ga pretepel, da je vedel, »kako se jé kruh zastonj«.

In na peči oglasila se je »ona« ter kričala: »Le ga, le ga!«

A tudi Tinče dvignil se je v postelji in raztegnil široka svoja usta: »Oča, le ga, le ga!«

To je bilo življenje! In to leto za letom!

Končno je v resnici pričel umirati. V deželo se je bila povrnila spomlad. Po dolini žarilo se je vse pod sončnimi žarki: modra voda vila se je med zeleno livado, po cesti, snežno beli, podili so vozniki svoje vozove, kričali ter čutili v svojih žilah novo življenje.

Na rebri poleg Vrbarjeve hiše pa je ležal Tomažek in same kosti so ga bile. Oslabel je bil tako, da ga noge več niso nosile. Obsevali so ga sončni žarki ter mu razgrevali tisto malo krvi, ki se mu je pretakala po bolnem telesu. Koprneče oziral se je v dolino, kjer smo skakali zdravi mi otročaji, lovili ribe po potoku ter iskali ščinkavčevih gnezd po vejah. Nikdo se ni menil za njega. Pod hruško je ležal in stradal in pričakoval zadnjega trenutka. Bog ve, ali se je kdaj zavedela uboga ta stvar, kako grozno krivico so mu napravili tisti, ki so ga v pregrešni ljubezni rodili v življenje?

Hodile so mimo vaše ženice.

»Ali te kaj notri boli?« povpraševala je Maruša Repulja. »Če te kaj notri boli, potem vzemi zdaj pa zdaj šop trave v usta in žveči. Tisto pomaga!«

In šla je mimo.

»Kaj pa glava?« vzdihovala je Mica Zdihovalka. »Tudi ni dobra? Hov, hov, najbolje bo pač, če umrješ, sirota uboga!«

In šla je mimo!

»Kaj pa želodec?« hotela je vedeti Marjeta Togotulja.

»Ali moreš kaj jesti?«

Ko ji je bolnik povedal, da bi rad, prav rad jedel, če bi kaj imel, odgovorila je dobrovoljno: »No, no, potlej pa še ni tako slabo! Če še ješ, potem še nisi pri koncu.«

In šla je mimo.

Tako prišlo jih je mnogo, vsem se je smilil, a nikdo mu ni prinesel koščka kruha, da bi mu potolažil sestradani želodec.

Napočila je jesen in dozorel je sad po vejevju. Nekega dne sem prišel na Vrbarjev vrt »gledat, kako umira Tržačan«. Sonce je močno pripekalo. Zastokal je pod hruško, da je žejen. Ko je pil iz lončka, uprlo se mu je oko na vejo, kjer je visela rumena hruška.

»Ves dan jo že gledam. Ali pasti neče!« je vzdihnil. V tistem hipu potegnil je piš in rumen sad je cepnil na zeleno travo.

»Daj jo meni, daj jo meni!« Proseče je sklenil tanki ročici. Prinesel sem mu hruško. S prestrastno slastjo zasadil je zobe v njo. Tedaj prisopel je po rebri navzdol Matevž ter imel oprtan koš otave. Takoj je posadil koš na zemljo, planil k bolniku in se zatogotil: »Kaj? Ti mi boš sadje pojedal, lenoba lenobasta!«

Že ga je hotel pretepstati. Takrat pa je prinesel slučaj od nekod čevljarčka Sadarjevega Korla. Kakor sapa bil je pri starem grešniku, podrl ga na tla ter ga po vseh

pravilih poštenih preteпов do dobrega premlatil. Potem pa je odšel z zavestjo, da je izvršil zaslužno delo.

Matevž se je ječe vzdignil ter si brisal kri z obraza. Ondi na njivi kopal je Zavratarjev Mihola. »Miholca!« zastokal je, »ali si videl?«

»Vidiš, Matevž,« odgovoril je oni, »kadar nečem, da bi videl, tedaj ne vidim. Danes ne vidim! Ničesar nisem videl!«

»Pa si vendar kaj slišal?«

»Vidiš, Matevž, kadar nečem, da bi slišal, tedaj tudi slišim ne! Danes ne slišim! Prav ničesar nisem slišal.«

In tako Vrbarjev Matevž še tožiti ni mogel, ker Zavratarjev Mihola tisti dan ničesar ni videl niti slišal.

Ponoči potem pa je umrl tržaški Tomažek.

Kako se mi ženimo

Kobalov Toma je ležal na travniku ter poslušal brenčanje muh in bučel, katere so se obešale po cvetju okrog njega.

Ko pa je Kobalov Toma obrnil svoj pogled proti tako zvanim slepim linam na vaškem stolpu, obletavala je ravno številna tolpa črnih kavk cerkveni ta stolp. In potem so se usedale kričeče ptice na stolpovo streho, na »rože« okrog lin, na jabolko nad linami, na križ nad jabolkom in še celo na petelina nad križem. Tu sedeč izpuščale so tožne svoje glasove proti sinjemu nebu, sede ena pri drugi ter se pritiskavale ena k drugi. Časih poleteli sta dve pa dve v zrak, zibali se v modri višini ter končno kakor kamen izpustili se v globočino med čebljajoče krdelo na stolpa svetli strehi.

»Ženijo se!« je vzdihnil Toma.

In iz slepih lin zavila sta jo v istem hipu dva vitka sokoliča, šinila v ozračje ter se ondi kakor streli podila tja in sem.

»Ženita se tudi!« vzdihnil je Toma.

Tako vzdihujoč prepričanje imel je, da bi morda ne bilo napačno, če bi se ženil tudi sam, kakor se ženijo kavke in sokoliči po zraku. Bil je edini sin, dolga niso imeli, ali oča je bil star in gotovo se ne bode branil odložiti bremena, katero je že tako težko prenašal na svojih plečih! Star mož in hud mož je bil in dobri naš Toma tresel se je pred njegovo besedo, kakor se trese pri najmanjši sapici trepetlika v prosu. Pa ženitev je končno potrebna vsakemu človeku, kdor hoče pustiti kaj otrok za seboj, kadar umrje. V tistem trenutku je našemu Tomi nehote prešinila prijetna misel možgane (ki niso bili prebistri!), da ima Primoževa Rezika lepše oči kakor katerokoli dekle v vasi. In bolj ko je premišljeval, bolj se mu je videlo potrebno, da mora ravno Reziko vzeti. Dote ne bode imela, ali kdo pri naši hiši po tej vpraša! V hladno mehko travo položil je kodrasto svojo glavo, zatisnil oči in v tej stvari se mu je vse tako naravno zdelo, da je pričel glasno govoriti.

»Vzeti jo moram! Sedaj že ne morem drugače, da jo vzamem! Kaj pa, da jo bom vzem! Nespameten bi bil, če bi je ne! Že njena usta so mi všeč, kadar jih pogledam. Prav taka so kakor grah, cvetoč spomladi. Bog ve, kje je dobila te oči! No, pač jo moram vzeti!«

Tedaj je prihajal nekdo po stezi. Ko se je Toma z zadovoljnim, širokim svojim obrazom vzdignil, stala je ravno tik njega – Primoževa Rezika, z belim predpasnikom in belimi rokavci, lepa in rdeča kakor cvetoči mak!

Tomu pa se je raztopil ves pogum, v lase je šinil s široko svojo roko ter zastokal nerodno: »Vročje je, Reza, vroče!«

Obstala je pred njim. In če je imel količkaj razuma v zapuščenih svojih možganih, moral bi bil iz bleščečega njenega pogleda soditi na to ali ono.

»Ni mraz, ne!« dejala je sladko.

»To bo rastle žito, če malo dežja porosi!« In zopet si je mešal z roko po gostih laseh.

»Dober bi bil dež, dober!«

Debelo je gledal in ni vedel, kaj bi govoril.

»Če dežja ne bo, bo pa – suša!«

»Že mogoče!« odgovorila je tiho.

Oni skoro jezno pravi: »Kaj te kavke počenjajo okrog cerkve? Včeraj je naša mavra storila telička in isto tako črn je kot ona sama! Pa saj vem, da se ti mudi! No, jaz bom pa še malo poležal tu v travi. Mehko je in dobro mi dé.«

In zopet se je ulegel v travo in jezen je bil sam na sé in solze so mu stopile v oči, ko je gledal za dekletom, ki je počasi odhajalo po travniku.

Ali nikar ne mislite, da je bil naš Toma vedno tak. Prišlo je poletje. Neko nedeljo napil se je v gostilni, pretepel Polonovčevega Matijčka, opraskal lica Kovačeve-mu Pavlihi, končno pa zlezal na skladovnico pri Primoževih ter Reziki povedal, da jo hoče vzeti. In dekleta se ni ustavljalo in prepričana sta bila oba, da se morata vzeti.

Drugo jutro je Tomo prav zelo glava bolela. Klavrno je sedel tik mize in še jesti ni mogel. Stari Kobal pa se je grdo držal.

»Lepega otroka imava, Neža!« dejal je srdito, »pretepača, ponočnjaka in grdega malopridneža! No, pa tako se ne bo živelo več; če ne, sva berača, preden prideva v grob, Neža!«

In hlastno je zajemal iz sklede ter gledal kakor osat.

»Po jedi se praznično napravi! Lazarjev Jakope pride takoj in potem gresta k Zakobiljekarju pod Goro. Včeraj sem govoril s starim in dejal je, da ti dá svojo Franico. Imela bo dvanajst sto dote. Hotel sem imeti še dva letna voliča, a o teh se še nisva dogovorila. Dal jih bo tudi!«

»Zakobiljekarjevo Franico! To naj vzamem?« zaječal je Toma. »Kozé so ji razrile obraz in grda je tudi!«

»Ali bodeš z njenim obrazom davke plačeval?« zato-gotil se je oča. »Grde so vse, kadar so stare! O lepoti se nihče ne redi.«

»In tudi raščena ni, kakor ...«

»A meniš, da jo boš zavolje njene rasti jemal? Vzel jo boš zavoljo tistih dvanajst sto in zavoljo letnih voličev, ki ti jih bo pripeljala pod streho. Zdaj je konec besedi; glej, da zlezeš v praznično obleko!«

In Toma je tiho odšel, mehak kakor poparjen kruh, ter zlezel v praznično obleko. Kmalu potem prišel je tudi Lazarjev Jakope. Bila je to dolga, koščena prikazen, z zvitim obrazom. V mladosti je godel, a sedaj so mu bili izpadli zobje, tako da več gosti ni mogel. Po vsej fari slovel je za imenitnega snubača. Kjer sta se hotela dva vzeti, vtaknil je Lazarjev Jakope gotovo svoje kosti vmes ter porahljal pot, vodečo do cerkvenega oltarja.

Tudi danes je bil prišel in kmalu sta jo rezala z našim Tomo po dolini proti Zakobiljekarju pod Goró. Po poljih dozorela je bila ravno pšenica in v dolgih vrstah žele so vaška dekleta zlato klasje. Stopivši iz vasi, dejal si je Jakope klobuček »po strani«, tlesknil z dlanjo ob dlan ter izpustil iz svojega grla ponižen poskus skrhanega ukanja.

»Tako, zdaj vsak ve, da se ženiva, Toma!«

Ravno tik pota želi so na farovški njivi. Med žanjicami opazil je Toma z bistrim svojim očesom po svetlobelih rokavcih Primoževo Reziko. Hotel je hitro mimo. Ali Jakope, ki je imel slabo navado, da je rad burke uganjal na račun svojih ženinov, postal je pri njivi.

»Hoj, dekleta!« vzkliknil je, »predzadnje leto svojega življenja rad izgubim, če bi vas smel takole gledati do sodnega dne! Toma, sem glej in bodi svojemu očetu pokoren! Dekleta, pogledjte ga, danes je tak, jutri bo pa – tak! Ženiva se in zala sva oba! Pod Goró nama raste rožmarin in midva sva pa taka, da ga utrgava, kajne,

Toma! No, k Zakobiljekarju greva po lepo Franico in v adventu smo doma. Juú!«

In kolovratil je dalje. V tistem trenutku se je pa Primoževa Rezika prav globoko s srpom urezala. In ko je držala prstek kvišku, kapala je rdeča kri od njega in obrazek postal je tako bled, da so tovarišice menile, zdaj pa zdaj zapustiti jo mora zavest.

Kadar pridejo snubači v pogorju v hišo, tedaj se dela vse, kakor bi nikdo ne vedel, čemu so prišli. Z resnim obrazom govore se najnespametnejše laži.

Dospevši pod Zakobiljekarjevo na holmu stoječo hišo, postalo je jasno obličje Jakopetovo. Na njivi pod vrtom želi so Zakobiljekarjevi. Ko sta naša znanca mimo prišla, dejal je Jakope važno: »Noó!«

In mati Zakobiljekarica vzdignila je suhotni svoj obraz iz klasja ter je nedolžno pogledala.

»Kam pa?« vprašala je.

»Na Ščetino!« odgovoril je Jakope. »Menda greva prav?«

»Prav gresta, prav!« In sklonila se je zopet v klasje in pridno žela, kakor da sta to dva tujca, ki ji ne napravljata nikakih skrbi. In vse drugo je tudi želo in se delalo, kakor bi ničesar ne vedelo, dasi je prejšnji večer

oča Zakobiljekar glasno povedal, da pride jutri Kobalov »našo Franico snubit«.

V nizki sobi čepel je Zakobiljekar. Pri oknu je prežal, kdaj prideta snubača. Ko ju je videl prihajati, izvlekel je izza podobe na steni staro Blaznikovo pratiko in prebiral jo s tako pazljivostjo, da niti ni čul, ko sta onadva vstopila. Že v veži kričal je Jakope svoj »noó« in, stopivši v sobo, dejal je še enkrat: »Noó!«

Nato je pa Zakobiljekar tudi dejal: »Noó!«

K mizi sta se usedla, Tomi oblil je pot čelo in lice. Hišni gospodar pa je ročno odhitel iz sobe ter izostal dolgo časa. Končno je zopet prišel in prinesel je veliko skledo suhega mesa in mogočen hleb belega kruha. In to vse postavil je pred naša znanca ter ju potem resno vprašal: »Kam pa vendar gresta?«

Povedati moramo tudi, da se je bil v tem preoblekel in da je nosil sedaj praznično belo srajco.

»Kam greva?« je odgovoril Jakope. »Pogledat sva prišla, kako pri vas sonce sije.«

Nato pa je z resnim obrazom pričel: »In živina? Ali se vam dobro ravna?«

»Bo že!«

»In letina? (Tu si je Jakope odrezal velik kos kruha.) Ali ste zadovoljni z njo?«

»Bo že!«

»Kaj pa zdravje pri hiši?«

»Bo že!«

»Od hiše seveda ničesar ne prodaste?«

»Ne vem.«

Tedaj so se vrata odprla in Franica pogledala je sramežljivo v sobo.

»Oča, zakurila bom!« rekla je tiho.

»Le zakuri, le!«

In zginila je zopet.

V tistem trenutku pa je Jakope izprevidel, da se ima pripraviti k napadu. Brez vsakega uvoda zakričal je hipoma: »Oča, dvanajst sto bo premalo! Voliči morajo biti!«

»Ne vem!«

»Kaj?« – in Jakope se je delal strašno srditega – »vi jih ne daste? Toma, pojdi sem! Vi jih ne daste? Toma, pojdi ven!«

In Toma je odšel in stopil v vežo. Ondi se je usedel na ognjišče. Dekle nalivalo je lonce ter sedaj pa sedaj obračalo dopadljive poglede k njemu. Toma je bojzljivi svoj obraz sukal proti okajenemu, sajastemu stropu.

»Pravijo, da bi se vzela!« vzdihnil je in pot mu je stopil na čelo.

»Se pa!« odgovorila je ona sladko ter izlila korec vode v velik lonec pred sabo.

»Ali bo za krave!« vprašal je tesno.

»Junico imamo in tej vsak dan kaj skuhamo!«

»Tako, tako! Moj oča imel bi rad pri doti še dva letna voliča! A tvoj jih dati neče!«

»Kaj! Dati neče!«

»Pravi, da ju ne da!«

»Bomo videli!« In dekle vrže togotno korec v škaf ter srdito odide v sobo.

»Ali je res, da jih ne daste, voličev, oča?« Potem pa se ji vlije studenec hitrih besed iz ust in naštevala je, koliko mu je vsako leto prisluzila, koliko poslov mu prihranila, koliko je trpela, koliko vode prenesla, krav pomolzla, rezanice pripravila; kako je kopala, žela, stradala, slabo obleko nosila in Bog ve, kaj še vse prebila. Svoj dokaz pa je sklepala s solzami, ki so se ji kot lešnik debele usule po licih, tako da je stari končno vendar dejal: »Naj bo, naj gresta še voliča!«

Pred adventom potem praznovalo se je glasno ženitovanje in zakon privezal je Kobalovega Tomo za večno k Zakobiljekarjevi Franci.

Dve leti kasneje stala sva jaz in Toma na vrtu pod našo hišo ter zrla v vas, kjer se je zopet praznovalo šumeče ženitovanje. Piskali so godci in vse je hitelo k cerkvi, kjer se je poročevala Primoževa Rezika z Brentačevim Janezom. Bogat ženin je bil to, nevesta pa revna in prav ničesar mu ni prinesla k hiši. Govorilo se je, da že več let ni bilo tako zale neveste. Med svati je bil tudi Lazarjev Jakope; ukal je in bil dobre volje. Vtikal je

piščal med svoje čeljusti, da bi kaj zagodel – a tudi danes se mu ni hotelo posrečiti. Ukal je in pravil vsakemu, kdor je hotel slišati, da je tudi to ženitev »napravil«.

»Ali si zadovoljen v zakonu?« vprašal sem Tomo.

Gledal je k cerkvi v dolino. Ko pa se je k meni obrnil, prilezla mu je debela solza iz očesa.

»Kaj hočem? Franica res ni najgorših ena. Ali če pogledam otroka, ki ga imava, ima ravno taka lica kot drugi ljudje.«

Obrisal si je oči ter odšel. Gospod Bog pa se ga je usmilil in obsul ga je s celo tolpo lepih, dobro rejenih otrok, katerim se čisto nič ne vidi, kakšno lice ima mati, ki jih je rodila.

Kočarjev gospod

Vsako leto je prihajal domov. Po grmovju in po hosti je lazil ter iskal polžev in druge take lazečine, trgal zeleno travo in pobiral mah po drevesih. Časih je slekel gosposko svojo suktnjo, vzel v roko koso in kosil kakor najboljši hlapec, ki je bil kdaj v službi pod Kočarjevo streho. Kadar je bil v mestu, učil je otroke po šolah ter vlekel za to mnogo denarjev. Žensk ni hotel in doma so si meli roké ter menili, da se ne bode oženil in da bode lahko kaj domov dajal. Ker tudi pri gosposkih je taka, da otroci in otročaji vse pojedó, kar si človek zasluži in pridela!

Prihajal je torej domov in mi smo se ga skoro tako privadili, da ga nismo pogrešali, kadar je odšel, in da se nismo začudili, kadar je zopet prišel. Da govorim resnico, moram povedati, da ni bil zal človek. Ker se ni bril, rastla mu je okrog obraza svetla, zmedena brada, da je bil grd, kakor so grdi čuvaji pri božjem grobu. Pa imel je še drugo slabo lastnost! Ali mi skoro ne veruje, da bi bila resnica! Pravili so, da si daje kuhati polže – in da jih jé

potem! Sedaj bi pa jaz hotel v naši vasi poznati dekleta, katero bi vzelo moža, ki bi prinesel v zakon grdo, zmedeno brado okrog ust ter bi jedel polževo meso! Dosti je grdobij na svetu! Ali kuhan polž v žlici je pa vendar grdobija vseh grdobij! No, pa Kočarjev gospod jih je menda le jedel!

Pozneje ni več prihajal v vas. Kako se je stvar prigodila, ne vemo. Toliko pa vemo, da je stopal lepega jutra Viniharjev Matevže iz Loke po prašni cesti. Premišljeval je, kake številke bi se z najboljšim uspehom staviti dale. Ko je v Kotu zavil okrog robovja, obrnil se je s svojimi pogledi po vodi, peneči se med skalovjem. In ko je bolj ostro pogledal med tisto skalovje, opazil je človeško truplo, ki se je bilo za skalo ujelo. Bledi obraz pa se je sedaj iz vode prikazal, kakor da bi bilo še življenje v njem. Matevžeta polomila je groza, privzdignil je svoje podplate, pričel dirjati ter glasno moliti. Prihrumel je v vas. Na mestu pa smo dobili v vodi Romovševo Lenče, dobro, mehko in rahlo dekletce, ki je imelo v življenju dušo kot golobica in dvoje oči kakor dva oglja na ognjišču. Mnogo smo ugibali, čemu da je skočila v vodo, ali pravega nismo mogli uganiti!

Kdaj sta prišla skupaj, ne vem. Sadarjev Korle je pač pravil, da je videl, ko je neslo nekdam Lenče južino

koscem na travnik. Med potjo iztaknila je Kočarjevega gospoda. Pri tistem hrastu tik ceste, ki se je ono leto podrl na voz ter polomil konja in voznika, pulil je nekaj iz zemlje. Takoj je pristopil k mimo prišedšemu dekletu ter pojal belo svojo roko okrog njenega lica! Ali je pri tem kaj govoril, ni mogel Korle umeti, ker je bil preveč oddaljen. Dobro je pa videl, da si je oni potem gladil svetlo svojo brado ter neprestano, tik ceste stoječ, zrl za njo, ki je odhajala. Ali to še ni bilo tako čudno. Začudil pa se je Korle šele tedaj, ko je tudi dekle obračalo obraz proti onemu, ki je metal črne poglede za njo. Mi smo dejali, da je to otročarija, in Korletu tudi prav verjeli nismo, ker je vsakdo dobro vedel, da rad laže. Ali tačas ni lagal!

Nekaj dni potem slonel je Koščakov Jurče na Županovem mostu in ostre svoje poglede je tiščal na vodo. Ondi pod mostom v sončno obsejani hitri vodi zvijal se je sulec. V čisti tekočini opazovalo se je prav lahko, kako je povodni ta velikan sedaj kakor kamen mirno obstajal, sedaj pa zopet bliskoma švigal za plenom tja in sem. In ko se je nasitil, zavil je tolsto svoje telo, napravil mogočen kolobar, pokazal Jurčetu črno pikasto svojo stran ter potem odplul proti tolmunu, nekoliko korakov od mosta oddaljenemu, in se končno izgubil v črni njega globočini. Jurčetu se je zbirala voda v ustih in vzdihovaje se je oziral po reki. Bil je v treh farah najiminitnejši ribič in najhujši sovražnik povodni živali! Ravno tedaj

prišel je mimo Bolantačev Štefan, ki je bil tudi ribič. Da se z Jurčetom nisa ljubila, ni treba pripovedovati.

»Kaj gledaš?« vprašal je prijazno.

»E, nič!« odgovoril je Jurče mrzlo.

»Tu doli se časih še kak sulček dobi!« menil je Štefan.

»E, nič se ne dobi!«

»Kaj tisto! V Kotlu (tako pravimo tolmunu pod mostom) je zmerom sulc. Ko je še moj oča živel, videli so časih tacega, da je bil velik kakor tele ter imel velike krvave oči in kot jabolko debele pike ob strani.«

»E, nič!« končal je Jurče razgovor. »Kako mreje je notri in kakšen barbonček, ki ni vreden, da bi človek prste zmočil zanj. V taki luži boš sulca iskal! Ti boš navsezadnje še pod strešnim kapom sulce lovil.«

Ponosnozaničljivo odšel je po travnikih ob vodi. Ko svojega nasprotnika ni več videl, zavil jo je med olšje, ujel ondi v potoku majhno postrv, osnažil jo čedno ter jo zavil v listje zeleno.

Okrog enajste ure ponoči stopil je Jurče iz svoje kočice ter pazno lezel iz vasi, da bi ga pač nihče ne videl. Tihotapil je čez Županov most ter zlezal tik Kotla na staro vrbo, ki je razprostirala svoje gosto vejevje nad vodo.

Med tem vejevjem je obtičal ter spustil vrvico s trnkom v vodo in sedel kakor lesena podoba, da bi ga ne čutila riba, ki jo je hotel ponoči ujeti. S prečudno potrpežljivostjo vlačil je vrvico gor in dol. Luna je prilezla izza goré ter obsejala vodo in most. Jurčeta je bilo skoro

malo strah, ker, kakor vsa vas, je veroval tudi Koščakov Jurče, da prihaja v tihi noči pekla gospodar na Županov most in da šiva na držaju sedeč peklenško svojo obleko. Kadar je kdo mimo prišel, čuli so ga pogostoma, da je štrbunknil v vodo. Jurčeta je bilo torej strah in prav v resnici zaježili so se mu lasje na glavi, ko je, ozrši se proti mostu, tik držaja opazil slonečo črno osebo.

»Hudič!« je zastokal.

A potolažil se je takoj. Z bistrimi svojimi pogledi prepričal se je, da to ni hudič, nego samo Kočarjev gospod. Tedaj pa je Jurče hudo zaklel.

»Sulca mi bo snedel. Kaj ga moti vrag sedaj po mostu!«

Ali Jurčetu dana je bila kmalu priložnost opaziti, kako stoji stvar. Po stezi od Romovša prihitela je tenka oseba, zavita v ruto, ter boječe stopila na most in pred Kočarjevim sramežljivo obstala.

»Kako, da te tako dolgo ni?« vprašal je črnobradati. Povedala mu je, da ni mati hotela spat iti in da ni mogla prej uiti. Hodila sta po mostu in Jurče je poslušal in čul vsako besedico. Čul je, kako ji je pravil, da jo bo vzel v mesto, da ji bo dajal gosposko obleko ter napravil iz nje ne vem že kaj.

Dekle se je smejalo vmes, da se je čutilo, kako ji dobro dejo te laži.

»Ta revica mu res vse verjame!« mislil si je Jurče ter jezno ovil trnkovo vrvico okrog roke, da bi mu ne

odpadla medtem, ko je poslušal. Pri nas ni navada, da si dva pritiskata usta na lice, kadar se imata rada. Ali Kočarjev gospod je tisti večer vendar izrekel željo, da naj mu Lenče pusti, da bi položil obrastla svoja usta na nje-
no lice. To se je pa Jurčetu tako nespametno in smešno zdelo, da je hotel to »lizanje« bolj natanko opazovati. Sklonil se je iz vejevja nad vódo – ali v istem trenutku zasadil se je v globočini sulec na vabo ter, čuteč železo v svojem žrelu, butil po vodi navzdol. Vrvica se je napela in Jurče je popotoval z glavo naprej v Kotla vrtinec. Na vrbi se je lomila suhljad in valovi so se sklenili nad ubogim ribičem. Takoj vrglo ga je zopet na vršino in dobro je čul, kako je Lenče v istem hipu vzkliknilo: »Jezus, Marija!«

Ko je Jurče zlezel na suho, izginila sta že bila onadva z mosta. Ali pozabil je njiju ter počasi vlekel vrvico k sebi. Pri tem pa je čutil, kako se je metal jetnik tja in sem. Privlekel ga je k produ. Bil je velik, jako velik in z repom je tolkel po vodi, da se je čulo, kakor bi tleskala široka deska po njej. To je bil zadnji sulec, ki se je ujel po naših vodah, da je kaj tehtal. Sedaj pa ti ribiči in ribarji že vse polove, vsaka šivanka je dobra, če se le dobi. In potlej naj se sulci vzrede, če se morejo.

*Nimm dieses Leben nicht so ernst!
Recht spashaft ist's im Allgemeinen ...
Je besser du es kennen lernst,
je munt'rer wird es dir erscheinen.
Kein Drama ist's im grosen Stil –
wie du dir denkst – mit Schuld und Sühne;
es ist ein derbes Possenspiel
auf einer Dilettantenbühne.
Leuthold*

Tivoli – beseda sladkega pomena! Kraj umazanega sladkorja, rumene kave in starega kruha, kdo te ne pozna v beli Ljubljani, kdo ne hrepeni po prijazni tvoji senci in po vitkih tvojih drevesih? Ali – bilo je pred dvajsetimi leti!

Po Lattermannovem drevoredu sprehajala se je množica ljubljanske gospode. Po kostanjih oglašali so se vrabiči ter grdo kričali. Pod kostanji pa so sloneli raztrgani berači, kazali hrome svoje ude ter grdo kričali. Po peščeni poti hodile so ljubljanske gospice, streljale z očmi po topničarskih uniformah ter govorile o plesih, o oblekah, o klavirjih in o sončnikih štirioglatih, katere jih je bila ravno tedaj privlekla neokusna moda v naše drevorede. Govorile so nemško, nekatere še celo angleško. Samo

slovenska beseda se ni čula nikjer, ker pred dvajsetimi leti bila je pri nas angleščina mnogo potrebnejša od slovenščine!

Pod Švicarijo tik grada godli so vojaki. Po bregu sedelo je zaljubljeno dijaštvo ter se kipeče oziralo po mladih dekletcih, ki so še skoro v otroških oblekah tičala. Ali z očmi je ta drobiž že koketno bliskal kakor površno oblečena, svojemu možu nezvesta gospa v salonu! Okrog godbe stali so častniki, mladi uradniki, učitelji in druge neoženjene take stvari. Vmes pa so se pojali psi, klali se ter grdo tulili.

Visoka, zelo zgovorična gospica stopala je z mladim plemenitašem gor in dol. Ves čas sta se smejala ter metala roké po zraku, kakor da bi ju razgovor čez vse mere navduševal. Pristopil sem bliže ter lazil za njima, da bi vsaj vedel, o čem taka dvojica govori.

»Jaz rajši počasi hodim kakor hitro!« dejala je ona goreče.

»Jaz tudi, jaz tudi!« odgovoril je gospod vitez.

»Jaz le malokdaj hitro hodim!«

»Jaz tudi, jaz tudi!«

»Samo kadar sem v družbi, tedaj pa zopet rajši hitro hodim.«

»Jaz tudi, jaz tudi!«

Vrglo me je na stran. Ali onadva sta se še vedno smejala in še vedno sta bila navdušena pri svojem razgovoru!

Za gradom pod grmičevjem stala je družba prav moderno opravljenih gospodov in nekaj vitkih dam, ki so opazovale mimohodeče. Dva velika psa slonela sta ob strani ter od golega dolgega časa odpirala žrelo. Družba le-tá bila je prav glasna. Kar so si imeli povedati, kričali so si na ušesa, da se je čulo tisoč korakov daleč. To je bilo ljubljansko plemenitaštvo.

Nekoliko streljajev od aristokracije stalo je drugo krdelce lično opravljenih gospodičev. Tudi ti so glasno kričali ter z redko predrznostjo gledali v obraze mimohodečemu ženstvu. Videti je bilo, da so hoteli po vsem posnemati sosedno plemenitaško družbo. Kakor je prestavljal nogo ta ali oni baron, prepričan si bil lahko, da jo bode po ravno istem vzgledu takoj prestavil ta ali oni iz te glasne družbe. Velikanske šestice krog ušes pričale so, da je bil to aristokratični zarastaj bogatih ljubljanskih meščanov ali pa nemških ljubljanskih uradnikov!

Tedaj prikazal se je okrog ogla moj prijatelj Janez Zimovič. Žareče svoje oči metal je po ženstvu, kakor ris z veje, če se mu približuje srna. Skoro vsak mesec rodila se je v njem nova ljubezen in srce njegovo bilo je kakor travnik, na katerem se je ljubezni cvetje na leto vsaj štirikrat kosilo. Prijel sem ga za suho podpazduho in počasi sva odšla po poti navzgor proti Švicariji, da bi si ondi pokvarila želodce s slabim in kalnim pivom. Usedla sva se k mizi. Pred nama dvigalo se je zeleno

drevje in zapadajoče sonce skušalo je tu in tam s svojimi žarki predreti vejevje. Časih prilezel je kakov žarek do najine mize ter se vsilil v kupo grenke pijače. Ali takoj je izginil, kakor bi se bil ustrašil tekočine, v kateri se je hotel razširiti. Iz globočine prihajali so godbe zamolkli glasovi in občinstvo okrog naju je šumelo, kakor šumé bučele v panju. Tik naju pri sosednji mizi sedela je že bolj jesenska gospa in kup različnolasih otrok okrog nje. Pri njej pa je sedel stari soprog, sladko se smejal ter venomer govoril in silil v njo. Ali ona se je sedaj obrnila vstran, odprla rdeča usta ter iz dna svoje duše prav odkritosrčno vzdihnila, kakor bi hotela reči, da pač ni dolgočasnejše družbe od starega zakonskega moža.

»Kaj ti je?« vprašal je skrbno zakonski ta nesrečnež.

»Ne vem. Skoro sem se malo prehladila.«

»Prehladila! Čaj moraš piti, čaj!« In takoj je letel v kuhinjo ter naročil gorke pijače. Povrnivši se, opazil je pri svoji ženici mladega kavalirja; njej pa je sijalo sonce razi obraz.

»Ni treba čaja, predragi, sedaj mi je bolje!« šepetala je veselo. In zopet je odhitel v kuhinjo, da niso pripravljali čaja za njo, ki jo je ozdravil mladi kavalir. Ali to vse godilo se je pred dvajsetimi leti!

Prisedla sta k nama tudi Franjo Smola in pa Anže Kovačev: prvi je pel pri vsaki priliki in nepriliki: »Hej, juhej, na planinci fletno je!« drugi pa je neizmerno slabo tarokiral, a vendar bil prepričan, da ga na svetu ni

spretnejšega kvartopirca od njega. Prišel je tudi Tonče Digo, tisti, ki so ga vedno zobje boleli in ki je zategadelj vedno tako grdo gledal kot zmaj pod svetim Mihielom! Končno prilezel je tudi profesor ... Kočarjev gospod. Le-tá je sedaj že davno mrtev. Oženil se je v Nemcih in njega otroci letajo okrog in niti besedice slovenske ne umejo! Tako je bilo pred dvajsetimi leti! Sedeli smo, pili kavo in pivo ter sodili o ženskah: koliko bode imela le-tá dote; kako se oni slabo poda klobuk; kako je le-tá grozovito prevezana čez pas; kako veliko nogo ima ona; kako srdito gleda ona »gospica z dežele«, če se ji malo pogleda v obraz, itd.

»Kako, da ne zahajaš več domov, Tine?« vprašal sem Kočarjevega.

»Zakaj ne zahajam več domov?« odgovoril je kislo. »Vidite, nekdam sem pogladil lice mlademu dekletu in sedaj mi visi na vratu ter hoče po vsej sili, da naj jo vzamem, ha, ha!«

Tudi družba se je smejala.

»Sedaj mi še v mestu ne privošči miru! Pisari mi!«

»Piše ti!« vpil je Janez Zimovič. »Na dan s pismom!«

»Pokaži, pokaži!« kričal je tudi Franjo Smola. Oni privlekel je iz žepa zamazano pismo ter ga oddal kričečemu Smoli. Le-tá pa je pričel ironično-patetično čitati:

»Preljubeznivi moj! Z žalostnim srcem vzamem pero v svojo roko, da Ti par besedi o svoji ljubezni napišem. S peresom mi ni mogoče popisati! Ali tudi besedic

nimam, da Ti povem ljubezen, ki za té gori v meni. Ker srce mi tako pravi, da ni drugega ljubega za mé na tem svetu. Polna sem veselja, kadar se spominjam Tvojega glasu, in umreti bi morala, če bi me Ti več rad imeti ne hotel. Nikar me ne varaj! Ako bi me pa hotel, povej mi poprej, da bom vsaj malo pripravljena! Prosim Te, odpiši hitro, da bolj natanko vem, če me še rad imaš. Prosim Te, da naj skrito ostane, ker nihče ne ve, da jaz Tebi pismo pišem. Sedaj Te pa presrčno pozdravljam ter Ti podajam roko čez hribe in doline in želim biti – ako je mogoče in ako je Tebi ljubo – Tvoja zvesta L. S. – Prosim Te še, ako je Tvoja volja, pošlji mi tiste bukve, ki se imenujejo Glasnik. Tvoja zvesta L. S.«

»Vidite, take težave imam!« In Kočarjev Tine nasklonil je glavo na roko ter se zaspano oziral po šumeči družbi okrog sebe. Med nami pa je bil smeh hipoma potihnil in občutke smo imeli, kakor bi čuli zadnje vzdihne umirajočega človeškega srca!

Sad je bil dozorel na veji in rumena pšenica bila je že tudi davno spravljena v shrambe. Časih smo opazovali visoko pod nebom žerjave, ki so svoj triogelnik potiskali proti jugu. Po deblih lazil je drobní plezavček ter gonil svoj jesensko tožni čerí, čerí!

Tiste jesenske dni se je bil zopet pripeljal v vas Kočarjev gospod. S sabo je vodil tenko žensko v gosposki obleki. In če je hotela govoriti s Kočarjevimi, ni mogla, ker ni umela našega domačega jezika. Po vsej dolini sta lazila ter pregledavala kraj in kraje. Prišla sta nekdam tudi pred Romovša, od koder se vidi po dolgi dolini in daleč po vodi, ki teče po naši dolini.

Lenče se je bilo nekako čudno posušilo kakor roža, če ji vode ne prilivaš. Na klopi pred hišo je presedevala sončnate dneve in bila tako slabotna, da ni več delati mogla. Izpred Romovša gledal je torej s tujko, ki jo je bil vzel za svojo ženo, v domači svet pod sabo. Opazivši dekleta na klopi, šinilo mu je nekoliko krvi v lice. Povesila je blede obraz ter mečkala beli predpasnik med koščenimi svojimi prsti.

»Lenče,« izpregovoril je hladno, »zopet sem doma!«

Počasi je dvignila trepalnice ter obrnila proti njemu solzno oko.

»Ali res!« vzdihnila je.

»Poglej, to je moja žena!«

Obrnila je solzni pogled proti gosposki ženski, ki je z zadovoljnim obrazom pri strani stala.

»Ali res!«

»Pred šestimi meseci sva se vzela.«

»Ali res!«

Ko sta se potem onadva skrila za ogel hiše, pretresla se je in sklonila se po klopi ter točila solze, ki so kakor

srčna kri izvirale iz nesrečnega srca. Zvečer zavrela ji je kri po telesu in bledla je in kričala, da ji glava gori. Proti jutru, ko so zaspali domači, vstala je iz postelje ter ušla iz hiše. Potem pa so jo dobili v vodi!

Nikdo ni prav vedel, kaj jo je gnalo v smrt. Šimen Godec, ki je zagovarjal bolno živino po pogorju, izpregovoril je v nedeljo pred deseto mašo, ko smo stali pred cerkvijo, takole: »Ha! Kaj ji je bilo? Kaj ji je bilo! To je lahka stvar! Jaz pa dobro vem, kaj ji je bilo. Slaba kri v spodnjem telesu se ji je strdila; iz zgorajšnjega telesa pa je udarila mrzlica. Pri tem pa ji je gotovo tudi srčna mrenica nekoliko zatekla in žolč se ji je izlil po vseh žilah in tudi jetra so se ga napila. Da so se pljuča vnela in da je potem vse vrelo po njej kakor v loncu, stoječem cel dan pri ognju, to vse je tako gotovo kot amen v očenašu. Vidite, to ji je bilo! Da so mene poklicali, zvrnil bi bil nanjo kake štiri škafe vode (ki bi bili pogasili ogenj v njej), ali bi ji pa bil zagovoril, kar časih prav dobro pomaga. No, pa takrat, kadar je sila, se ne spomnite človeka! Zategadelj pa umirate kakor muhe pred zimo! Prav vam je!«

Posavčeva češnja

Preprosta dogodba je, ali resnična!

Ko je Posavčev Jakob na Ljubljanskem gradu na straži stal, mrgolelo je po mrzlem zraku vse polno sneženih zvezdic. In te so padale in padale na bregove in hribe naokrog ter jih zavile v belo odejo. Jakoba je bridko zeblo in prav milo se mu je storilo pri srcu, ko je pogled obrnil po mrgolečem zraku proti domačemu pogorju, kjer je danes brez dvojbe tudi snežilo in kamor niti z očesom ni mogel doseči, ker so snežene megle prepre-gale čez in čez temno obnebjje.

»Zima je,« mislil si je Jakob, »in Bog ve, če bo kaj polomilo našo češnjo črnico. Da bi le o pravem času otresali!«

V hipu se je z vso živostjo spominjal češnje domače! Stala je visoko na zelenem holmu ter bila visoka kakor mali zvonik pri pogorski podružni cerkvi. Deblo ji je bilo razpokano in spomladi se je lubje lupilo z njega, da ga ni bilo skoraj celega mesta. Ali vsako pomlad se je naša črnica pokrila s cvetjem in vsaka najmanjša vejica

nosila je belo oblačilce, stkano iz golih cvetov! Iz dalje se je gledala kakor s snegom pokrit vrh snežnikov. Ko pa je prišel sveti Urban, tedaj pokrilo se je vse vejevje s črnim sadom, da je kar vse viselo in da so vrabiči, kosi, vrane in drugi taki krilati in zveneči kruhoborci prišumeli od vseh strani ter okljuvali in obrali v družbi z brenčječimi sršeni in osami sladke črnice. Pa še mnogo jih je ostajalo, da so se jih obilokrat nazobali pod Posavčevo streho ter jih še nekaj naložili na lesa, da so se nasušile za bolnike, ki radi pijo sladko češnjevo vodo.

Tega blagoslovljenega drevesa spominjal se je tistega večera Posavčev Jaka in pred očmi mu je v trenutku stala češnja črnica in vse veje so bile v cvetju in v cvetju so se oglašali strnadi, pinoži in drobne sinice in drugi taki krilati in zveneči skledolizniki, komaj pričakujoč, da bi iz cvetja postali sočni, sladki sadovi. Tudi tisti dan, ko je bil Jaka poklican v cesarsko vojsko, je cvela češnja in on sam je nosil na svojem klobuku cvetočo njeno vejico. Ko je s tovariši korakal po beli cesti proti belemu mestu, točil je nekaj časa solze, nekaj časa pa ukal. Govoril je, da gre rad v vojsko (in tu je glasno zaukal), pri srcu si je pa mislil, da je krasneje umreti pod domačo cvetočo češnjo kot pa na krvavem bojnem polju (in tu je zajokal skrivoma, da ga nihče videl ni!). Cvetočo češnjevo vejico pa mu je bila dala pri slovesu sosedova Marjanica, ki je bila »njegova«. In na to svoje dekle je še večkrat mislil kot na češnjo črnico. In prav je bilo tako: drevo cvelo je

samo enkrat na leto, Marjanica pa je nosila dan in dan najkrasnejši cvet na svojem licu, ki se niti tedaj ni posušil, če je sneg zapadel zemljo in drevje!

Tudi na to dekle je mislil Jaka tisti večer. Pod češnjo črnico sta stala in slovo sta jemala.

»Ali boš zmeraj moja ostala? Tudi potlej, ko bom v vojski?« vprašal jo je in solza mu je silila v oko.

»Prav zmeraj!« odgovorila je in odlomila bele cvetove, da jih je dejal za klobuk nji v spomin.

Na vse to je mislil naš Jaka tisti večer.

»Mraz je res! Pa to nič ne dé, prišla bo zopet pomlad. Naša črnica bo belo cvela in jaz bom pri luni zahajal pod dekletovo okno!«

Prišel je sveti Vrban! In Jakobu so rekli, da gre lahko iz službe cesarske. Domov ni pisal ne poročil. Prav kakor bi ga bila sapa prinesla čez gorovje, dospel je k domačemu selišču, ko je ravno poldne zvonilo v tankem zvoniku, da je mogočno bučalo med hribovjem. Spehan in utrujen je bil, a vendar mu je srce od veselja utripalo, ko se je z zelenega holma za očetovo hišo oziral po globoki dolini, kjer je pod soncem pekočim mrgolela krajina. Po njivah in travnikih ni bilo videti delavca: vse je bilo odhitelo k jedi v hiše.

Tik njega se je dvigala stara mu znanka, češnja črnica, in v resnici je bila črna, kakor bi jo bil gospod nebeški oče polil s črnolom od vrha do tal. Sad pri sadu je čepel na vejicah in sršeni in drugi krilati skledolizniki so se tu gostili, da je kar vse zvenelo po zraku od samega brenčanja.

»Doma tako niso kuhali za mé! Črnice pa tudi niso slaba južina!« In Jakope je ročno splezal na češnjo črnico. Pomagal si je do najvišjega vrha in pričel ondi zobati kakor škorec, ki je stradal mesec dni. Ko je tako v zračnem vrhu sedel ter se mu je od vseh strani nasproti smejal črni sad, polastila se je Jakopéta prečudna zadovoljnost. Kamor je obračal pogled, povsod se je raztezalo zeleno hribovje in ondi proti jugu dvigal se je sivi Blegaš, prav kakor velikanska orjaška cerkev. Tik njega šopiril se je mali Koprivnik s svojo velblodovi grbi podobno goličavo in Mladi vrh in Stari vrh sta se naslajala nanj z ostro zavitimi vrhovi. Na vse pa je razlivalo sonce rožnate svoje žarke in modro nebo se je okvirilo nad razgreto krajino. Najraje pa je počivalo našega znanca oko na beli sosedovi hiši, ki je ravno onstran čepela v bregu.

»Marjanica, ali si doma!« – Jakope je v svoji sreči, ker druge družbe imel ni, pričel sam s sabo govoriti. »Kar vidim jo, kako v belih rokavcih leta okrog ognjišča in na mé misli.«

Tu je zaukal od same radosti, da se je razlegalo po dolu.

»Oče mi mora sedaj vse izročiti in ženil se bom in žensko bom imel, da nima cesar lepše! Delal bom, da bo kar vse pokalo. Dekle bo dobra gospodinja in vsak krajcar bo pod palcem tiščala! Najprej bom popravil streho. Tam nad hlevom se je preglodala in pišejo mi, da teče v seno. Tudi hišo bom pobelil in okrog oken mi mora napraviti Štefnjak z rdečo barvo rdeče okvire. Nekaj dote bo imela, to je ena, in nekaj dolga bova plačala, to je druga. V logu na dolgo njivo bom sejal pšenico in tisto krivorepko bom posekal, da ne bo delala sence. Vina ne bom pil in v pivnice ne zahajal. Pač pa bom vsako nedeljo sedel na vrtu in zraven mene bo sedela Marjanica in pestovala bo. Hoj, hoj, to bo življenje!«

Še dalje bi bil Jakope moževal sam s sabo, da ga niso premotili godci, ki so spodaj v dolu prav živahno in prav okroglo piskali na svoje piščali.

»Ta je lepa, ženijo se nekje! Danes bom še plesal! Hola, hopsasa!«

In Jakope je še z večjo slastjo zobal črnice.

»Hej, Posavec, pa si visoko zlezel! Zoblješ jih, he? So sladke, he?«

S temi besedami se je oglasil pod Jakopetom na potu Jurčkov Blaž. Iz mlina je sopel in težak meh je nosil na hrbtu. S tem se je sedaj oprl na plot pri stezi ter menil, da tiči v vrhu češnje njegov znanec, stari Posavec.

»Da bi te v trebuhu ne vilo, Posavec! Prestari smo za tako jed. Ali pečke požiraš? Nikar jih, če naj se ti dobro svetuje! Slišiš, kako jih drobé okrogle in polke? Če bi tvoj Jakope to vedel, da se mu danes Marjanica ženi, temu bi ne bilo prav. Ženska je hudičeva mati, naj je stara ali mlada. Jezus Marija!«

Jakopétu se je pri tem govoričenju storilo vse črno pred pogledom in dolina in hribovje sta zaplesala okrog njega. In bilo mu je, kakor bi mu bili oster nož porinili v srce, kjer je še ravnokar gola sreča kraljevala. Zdrknil je z vrha, kjer je sedel, in potem se je lovil po vejevju ter grabil s prsti po listju, ki ga v padcu ni moglo vzdržati. Blaže je klical Jezusa in Marijo in vse svetnike na pomoč. A ni ga bilo, ki naj bi pomagal: oni je končno treščil z vso težo na zemljo ter brez zavesti obležal na mestu. Prihiteli so domači ter ga odnesli v hišo in ga položili na ležišče tuge, bridkosti in bolečin.

Tam v bregu pri sosedovih pa so piskali godci in svatje so se sukali in bili so dobre volje. Najboljše volje pa je bila nevesta, ki je v svilnati, rožnati rutici sedela za mizo in zaljubljeno gledala v ženina ter mu časih na uho zašepetala: »Sedaj bom tvoja, samo tvoja!«

Jakob je ozdravel: polomil si je bil obe nogi in potem mu jih niso mogli več uravnati, da je ostal hrom vse svoje dni. Češenj črnic ni pokusil nikdar več in tudi ženske ni pogledal več.

Drevo češnjo črnico pa je pustil rasti, kakor je to hotel ljubi Bog. Nikdar se ni ulegal pod njeno senco in nikdar se ni menil za sladki njen sad. A tudi nikdar ji ni gnojil v jeseni, nikdar ji ni otrebil listja, če so se gosenice ugnezdale v njem, in ne vejevja, če se je južnega snega nabralo po njem. Veje so se lomile in vrhovi se sušili. Končno pa se je oglasil čez noč ta ali oni gostač, ki mu je v zimi nedostajalo kurjave, in odsekal je vejo ali vrh. Nekdaj v pomladanski noči pa je vihar podrl na zemljo staro deblo in dandanes ni ostanka o njem. Da bi ne živel še Posavčev Jakope ter se s kruljavo svojo nogo ne gugal po bregovih, ne govoril bi nikdo o Posavčevi češnji črnici.

Jurčkov Blaž ga časi tolaži: »Le pozabi, le pozabi! Ženska je hudičeva mati, naj je stara, naj je mlada!«

Ali Jakope ne more pozabiti in dostikrat se mu stiska srce, če pogleda na sosedov vrt, kjer se pojavajo rdečelični otroci; pri njem pa je vse samotno in tiho!

Šarevčeva sliva

Kaj je revno življenje? Bogataš in berač, oba odgovarjata drugače na to vprašanje, ali oba sta preverjena, da jima je živeti revno življenje! Toliko pa je gotovo, da bolj siromašnega življenja ni bilo, nego ga je imela Šarevčeva Meta! Bog ji daj dobro!«

Bili so pridni ljudje. Delali so od zore do mraka in slabo in malo jedli pri tem. Dolga niso imeli in nikdo jih ni preganjal s tožbami in biriškimi spisi. Bilo je dosti otrok. In ko je stari Šarevec ležal na smrtni postelji, dejal je možem, ko jih je bil poklical k svoji poslednji volji: »Imetje se bo razbilo, dosti je otrok; če bi dal vse enemu, shajal bi za silo, prav za silo! Če pa dam vsakemu nekaj, imel bo vsak malo, prav malo! Dekle je grdo in snubača ne bo! Naj ima sto goldinarjev in tista sliva na voglu hiše je tudi njena! Ta sliva je njena. O moj preljubi Jezus Krišč, da le ne bi beračili! Težko sem živel, ali pošteno!«

In ko so mu prižgali rdečo svečo od Božje gospe matere s svetih Višarij ter so otroci in žena krog revnega ležišča točili solze, ko mu je že smrtni pot rosil čelo ter

mu je motni pogled zibal se čez visoko gorovje življenja v tisto široširno ravan, kjer kraljujeta večnost in preljubi Bog, kjer ne cvetó tožne cvetlice bridkosti, težav in stradanja, kakor jih je stari bolnik v življenju s polno pestjo trgal – zdramil se je še zadnji hip, pogledal po otrocih in vzdihnil: »Toliko glejte, da beračili ne bodete! Meta, sliva je tvoja, za poboljšek jo imej! Pa nikar beračiti, ker ste imeli poštenega očeta!«

To rekši, obrnil se je k steni ter se lahko zazibal na perutih smrti v brezkončno morje brezkončne večnosti.

Šarevčevo slivo poznala je cela vas. In posebno dobro smo jo poznali mi vaški otročaji, ki smo skrivoma prihajali, da bi jo malo oklatili, kadar je bila polna sladkega sadeža. Ali nič nismo opravili. Kadar so dozorevale slive na voglu domače hiše, takrat si Meta v noči niti spati ni upala. Kot jastreb je čuvala drevo, da ni prišel kak sladkosneden tat, ki bi bil veje v temi obral. Pričetkoma se je časih priplazil ta ali oni otročaj, da bi se sliv kradoma do sitega napasel. A če je najbolje menil, da ga ne vidi drugo nego božje oko, prižvižgal je dolgi brezovec nanj, da je tuleč splazil se z drevesa ter oddirjal, kot bi ga bilo opikalo celo sršenovo gnezdo. Nikdar ni več prišel!

Še dobro se je spominjam, kako je lazila Šarevčeva Meta okrog. Obraza je bila prav grdega in v resnici se ni

oglasil snubač, ki bi jo bil hotel v zakon vzeti. Od soseda do soseda so se hčere možile, a Šarevčeva ostala je samica. Pa saj se tudi ni menila za snubača: njena edina skrb je bila, da bi kaj dela dobila. Kadar ni bilo snega, zahajala je k bogatinom na delo ter se tako v potu svojega lica težko preživila. Pozimi pa se je preredita skoraj s samo vodo in kruhom, ki si ga je bila v poletju nasušila.

Lahko se reče, da so jo očetove besede, naj v starosti ne berači, spremljale povsod in po vseh potih. Še celo v sanjah se je gledala, kako je stara in bolna prosjačila od hiše do hiše in kako so jo ljudje zasramovali, češ Šarevčeva si, in vendar si upaš beračiti! Prebudila se je in kakor plaha srna je planila k strešnemu tramu, kjer je bila v ostrešno slamo skrila svojo doto, ki jo ji je bil brat v dobrem denarju izplačal. Zaradi tega denarja živela je v večnem strahu! In nekdanj se je domislila, da je vse izgubljeno, če bi bratova kočja pogorela in bi ona ne mogla svojega denarja rešiti. Za hišo raztezal je goli Kucelj široka svoja pleča proti nebu. Leskovo grmičevje in brinje krilo mu je skalnato orjaško telo in prav malokdaj je zašel človek na njegove puste strmine. Tu sem je prišla Meta nekdanj v tihi noči in pod brinjem je zakopala svoj zaklad v hladno zemljo in z mahom ga je založila in mesto si prav dobro v spomin vtisnila. In ko je drugi dan suhljad pobiraje prišla na tisto mesto, dobila je takoj svoje brinje in zeleni mah, pod katerim je počivala sreča

njene starosti! Tako je bilo vse v najlepšem redu in Meta se je nekoliko oddahnila od svoje skrbi.

Potem pa so jo pričele druge skrbi moriti. Nekega dne ji je rekla prijateljica Kašpurjeva Mina: »Ali že veš, da te Videmski ne bodo več prosili na delo.«

Meti se je stemnilo pred očmi. Pri Videmskih dobivala je največ dela in če je to hišo izgubila, potem izgubila je vse.

»Moj Bog, zakaj ne?« zaječala je.

»Pravijo, da preveč sneš, da druge izpodjedaš!« smejala se je Mina.

Preprosila jih je, da je še smela prihajati na delo. Ali vi bi jo bili morali gledati, s kakim strahom je sedela od tedaj za mizo. Vsako žlico je pretehtavala, če ni preveč zajela, in kakor opazuje boječ zajec izpod brinja po sledu prihajajočega psa, tako opazovala je druge pri mizi, če se ji ne posmehujejo, če se jim ne zdi, da preveč jé. Nikdar si ni upala več do sitega najesti se in ker jo je bil Bog kaznoval z želodcem, ki ni hotel nikdar molčati, oznanjevali so njeni pogledi večno lakot in bila je tanka kot šiba dobrovita, koja se tudi v najboljši zemlji ne more razviti, da bi bila debelejša od človeškega prsta. Pa je rajši stradala, nego da ji je bilo beračiti na stare dni!

Imela je samo eno veselje v letu, in to tedaj, če je njena sliva dobro obrodila. Od hiše do hiše je ponujala sočni sad in vse je spravila v denar, s kojim je potem pomnožila svoj zaklad na Kuclja zeleni strmini.

Jug je oznanjeval svoj prihod in njegovo bučanje je vihralo krog gorskih vrhov. Pozdravljali so ga gozdovi in klanjale so se mu skoraj do tal šibke breze, ki venčajo rjave senožeti rjave Pasje ravni. Ali mogočni jug hitel je vedno dalje proti severu in pred sabo je podil celo krdelo sivih oblakov, ki so sedaj zakrivali prijazni luni prijazni obraz, sedaj zopet se stiskali v kot tik Gabrške gore, da je bilo vse jasno drugo nebo. Pod vročim poljubom južnega piša pa so se tajale ruše na materi zemlji in povsod so hiteli hudourniki po jarkih v globoko nižino.

Ravno nad Šarevčevo hišo utrgal se je plaz in z votlim donenjem usul se je po rebru navzdol, da se je majal mogočni Kucelj in da so se zazibale kočice in kočice v znožju njegovem. Iz lahnega spanja prebudila se je Meta ter zaklicala proti Kašpurjevi Mini, s katero sta spali tisto noč skupaj pod Šarevčevo streho.

»Mina,« poklicala je s tesnim srcem, »Mina, a spiš?«

»Kaj bom spala, ko Bog zemljo podira to noč,« odgovorila je Mina zaspano.

»Zdelo se mi je,« vzdihnila je ona, »kakor bi mi bil kdo denar ukradel izpod brinja na Kuclju!«

»Kaj, na Kuclju imaš denar?« – tu ni bila Mina nič več zaspana – »kje pa, kje pa? Povej vendar, kje pa?«

Meta pa je bila že davno poloblečena izginila s podstrešja in v mračni noči je hitela po Kuclju navzgor, da bi se uverila, je li njene starosti sreča še vedno varno spravljena pod mehkim mahovjem. V dolu šumela je reka, kakor bi se togotila od najbesnejšega srda, in proti zapadu nakopičile so se bile tolpe črnih oblakov nad staro glavo staremu Blegašu. S teh oblakov je švignila sedaj in sedaj dolga strela, da se je zavlekla od Gorske cerkve tja do samotne Četene ravni. Takrat pa se je videlo vse pogorje v bleščečem požaru.

Meta je hitela dalje in dalje. Sapa lovila se ji je v tanko obleko in mraz ji je pretresal vsako koščico v revnem telesu. Vedno je hitela navpik in pred očmi ji je venomer stalo brinje in mah pod njim. Zavrteli so se ji možgani v zbegani glavi, ker se v krajini ni mogla več spoznati: dolga rjava črta vlekla se je od najvišjega vrha dol do belega proda, kjer se je penila razljučena Sovra. Prst in kamenje bilo je zasulo grmičevje daleč naokrog ali ga pa s koreninami odneslo v globočino.

»Tu je moja brinja!« jeknila je Meta radostno in sklonila se je, da bi razmetala mehko prst; v smrtni grozi je zakričala: »Tat, tat!«

Izpod brinja smuknil je v resnici dolgouhi zajec in kakor blisk jo je odpihal po melini. Meta pa je zaječala: »To ni moja brinja! Bil je samo zajec!«

Od grmiča do grmiča je hitela in z rokami je brodila po razmočeni ruši, da ji je končno kri kapala od prstov.

Strnadi in podgrivke zapuščale so svoja ležišča in z dolgo zavlečenim čivkom odbegale v jutranji mrak. Vse je ostalo brezuspešno! Pred bornim človeškim bitjem, ki je tu klicalo Boga in vse svetnike na pomoč, zaplesala je krajina, kakor bi se bila napila najmočnejšega vina. Pred njenim pogledom plesala je reka in plesale so še celo ognjene strele, ki so se spuščale temnemu Blegašu s temne brade. Ena misel se ji je polastila cele duše: denar ti je vzet, in sedaj boš morala beračiti, stradati in ljudi usmiljenja prositi na stare dni!

Onemogle so ji duha moči in noč naokrog vselila se ji je tudi v trpečo dušo. Vihteč roke, hitela je proti dolu in zdihovala: »Sedaj ti ostane še samo sliva; če ti še to vzamejo, potem nimaš nič, prav nič za stare dni! Oj ti preljubi sveti Valentin z Jarčjega brda, ohrani mi vsaj slivo!«

Temo tiste noči je hotel Kočarjev Blaže za svoje namene uporabiti: prišel je s koškom in ostro brušeno koso na Fortunovo deteljišče. Nakosil si je bil že zelene detelje in že si je hotel košek napolniti z njo, kar je ugledal belo žensko, ki je po Kuclju navzdol prihajala ter njemu – ponočnemu tatu – grozila z roko. Polastila se ga je silna stiska, popustil je košek in koso na deteljišču ter pobegnil domov – pod odejo. Košek in kosa pa sta ga potem spravila na Loški grad, kjer je nekaj dni pre-mišljeval o strahovih. Od tedaj je strašilo po Kuclju! Če je le šel pijanček v noči mimo – videl je belo žensko,

plavajočo po skalinah. Treznim ljudem pa se ni več prikazovala in Kočarjev Blaže bil je prvi in zadnji, ki jo je videl.

Jug je še neprestano bučal in vsakdo je bil vesel, če je ležal v gorki postelji.

»Mina!« zaklicala je Meta, dospevši zopet pod streho, »Mina, denar so mi vzeli. In tako lepo sem ga bila skrila pod brinje!«

Tu se je čudno smejala.

»Sedaj mi hočejo še slivo vzeti, ali te mi ne bodo, ho, ho! Sama jo bom spravila.«

Lahno se je smejala in poiskala si sekiro v kotu. Potem pa je odšla godrnjaje po temnih stopnicah. Mino je bilo strah in stisnila je glavo pod odejo: ni mogla zaspati in ves čas je mislila samo na brinje po Kuclju.

Šarevec se je ravno v tistem hipu prebudil in zdelo se mu je, da poje sekira na tnalu. Vstal je in pomolil glavo skozi tesno okno: »Meta, si ti?«

»Ne bodete mi je vzeli ne, ho, ho!«

In zopet je pela sekira.

»Meta je,« dejal je Šarevec svoji ženi, »drva cepi. Ta žival se bo tudi ugnala od samega dela!«

Zunaj je pela sekira neprestano. Končno se je nekaj z velikim hruščem podrlo.

»Skladovnica se ji je podrla!« govoril je Šarevec sam pri sebi. »Ne vem, čemu ne spi, ko vendar še vse spi.«

Zaspal je.

Drugo jutro pa je ležala na tnalu posekana sliva in izpod njenega vejevja izvlekli so mrtvo človeško truplo. Bila je Meta z razbito glavo. Posekano deblo padlo je bilo nad njo ter ji tako v resnici postalo poboljšek, da ji ni treba bilo beračiti v starosti.

To je bilo gotovo revno življenje!

Gričarjev Blaže

Odkar sem ga poznal, je bil revež! Če je še otroče v tanki srajčici boječe – kakor prepelica iz žita – prilezel na vas od očetove kočice, stoječe onkraj vode v bregu, ne da bi se z nami igral, pač pa da bi zdaleč gledal, kako smo se igrali drugi otročaji – nastal je takoj hrup in planili smo za njim, da je bliskoma pobegnil čez vodo ter kazal pri tem šibki svoji nožici kakor dve iglici, premikujoč jih po melini proti domači koči.

Bila ga je čista in gola ponižnost: kar mu je ukazal oče, bilo mu je nad vse in nikdar nismo pomnili, da bi bil Gričar kdaj pretepal sina svojega zaradi nepokorščine. Očetna hiša se mu je zdela najlepša na božji zemlji; samo kadar je grmel in treskalo, ko se je bal, da bi strela ne užgala slamnatega domačega slémena, takrat si je časih mislil, da je hiša na Vidmu skoraj lepša, to pa zlasti zategadelj, ker so imeli Videmski zeleno barvana okna, pri Gričarju pa ne.

Če ga je mati zmerjala ali če smo otroci po vasi za njim kričali: »Sivec! Sivec!« (imel je dolgo časa skoraj

čisto bele lase), pripetilo se je, da je, od maše gredoč, pričel med tolpo jokati prav kakor otrok, dasi je bil že osemnajst let star. Ko je prišel z materjo prvič v Loko, sédel je od samega veselja k neznatnemu vodnjaku sredi neznatnega loškega trga, ogledal si umazana in neznatna poslopja, ki so bila vsa sezidana še za vlade škofov brižinskih, tlesknil z rokama ter končno vzkliknil: »Mati, to so reči, to! V nebesih ne more biti lepše!« Bil je takrat prvič v mestu in še dolgo časa pozneje je rad pripovedoval o loški krasoti. Pri tisti priliki se je tudi prvič do sitega najedel belega kruha, kar se je pozneje zgodilo samo še takrat, ko je žena legla v otročno posteljo in so mu sosedge prinesli pogačo v hišo.

Ne boste skoraj verjeli, da se je takšen mož, kakor je bil Gričarjev Blaže, tudi oženil. In vendar se je oženil in vzel je Četrtnikovo Luco. Sam, seve, bi se nikdar ne bil upal ženske vprašati (in še celó ženske, ki je bila toliko starejša od njega!), če ga hoče kaj rada imeti. Njemu se je sploh vedno zdelo, da sme človek na svetu rad imeti samo eno žensko, to je mater svojo, ki mu skuha kosilo in večerjo. Navzlic temu se je oženil z Luco, edino hčerjo starega Četrtnika. To pa se je zgodilo takole.

Gričarica in Četrtník sta šla v nedeljo zjutraj od maše. In da se ni tisto leto po žitih prikazalo prav obilo grašice, morda bi o Blažétu in Luci niti govorila ne bila.

»Dežja je premalo,« zatarnal je Četrtník, »in če ga ne bo, pojde vse po zlu. Da bi nam le pomagala Mati božja z Gore!«

»Ali imaš lepo pšenico letos?« vprašala je nato Gričarica, »Kaj pa, je li kaj plevela vmes!«

»Grašice je vmes, kakor bi jo bil sam vrag ponoči sejnal, in snetiva je tudi! O moj Bog, na svetu je od dne do dne slabeje! Hej, kaka žita smo imeli, ko je bil pri meni še moj oče gospodar! Hej, to ti pravim, Neža!«

»Ste pa morebiti premalo pleli?« zavrne ga Neža Gričarica.

»Premalo!« odgovori stari skoraj jezno, »Luca naša je plela, da sem mislil, saj bo pustila vse prste na njivi! Takó je plela! Toda če vrag rep svoj vmes vtakne, pa ti zrasede grašica tudi na beli mizi sredi hiše!«

»Tvoja Luca je res pridna! Kar se tajiti ne dá, ne taji se in lahko si je vesel!«

S tem mu je Neža v hipu potolažila jezo.

»Malo je takih! Vse ji bom dal, kar imam, da bo zlahka živela, zlahka in brez skrbi!«

Nato je mati Gričarica nekoliko pomolčala, potem pa posegla brez zamude vsi stvari do jedra ter dejala: »Veš kaj, daj jo Blažku mojemu! Dela rad, moli rad, uboga rad.«

»Čakaj no! Čakaj no!« – zamislil se je starec. »Koliko mu boste pa dali?«

»Kakih petsto bo že imel.«

»Imel jih bo?«

»Prav gotovo jih bo imel!«

»Čakaj no! Čakaj no! Tu bi se pa dalo kaj napraviti. Hej, rečem ti!«

In napravilo se je. V tistih časih pa je imela Četrtníkova Luca (kdo je ni poznal, te hudobne ženske!) že štirideset let. Bila je tudi slepa na levem očesu, ker ga ji je bil s kamnom izbil na paši sosedov pastir. A hodila je, kakor hodi belokrilata gos, izprehajajoča se po peščenemrodu. Zala ni bila. Blaže pa jo je snubil brez pomisleka, meneč, da mora to tako biti, ker je ukazala mati. Če se je oče oženil, moralo je že prav biti, da so tudi njega silili k ženitvi, ker pri hiši doma ni mogel vedno ostati, ko se je vendar vedelo, da dobi kočo starejši brat. Skovala se je torej ženitev: Četrtník je izročil in prepisal hčeri Luci posestvo svoje, Gričar pa je odštel Blažetu petsto goldinarjev, katerih večjo polovico je takoj stari Četrtník spravil za svoj »kos kruha«.

Ko so šli v cerkev, takrat so se hudomušni ljudje precej smejali. Posebno pa so se smejali nevesti, ko se je tik mladega ženina gugala ter bila takisto po gorjansko nališpana, da je od prvega do zadnjega traku vse kričalo na nji. Ni se prav do zadnjega zvedelo, na kaj je Blaže po poti v cerkev mislil. Na ženitovanjsko dobro pojedino, to je brez dvojbe gotovo! Ravno ko je stopil čez cerkveni prag, prikazal se mu je pa nehote pred dušo Četrtníkov holm, kjer je raslo precej macesnov, vitkih, z zračnimi vejami, sredi macesnov pa je kraljevala mogočna bukev in divji golob je tako rad grulil na nji.

»Pod macesni bom ležal,« dejal si je Blaže sam v sebi, »in v dolino bom gledal in na belo cesto in na Videmski zeleni travnik! Ta še tako slaba ne bo!«

A bila je slaba! Za hlapca je prišel k hiši in pehati se je moral kakor črna živina. Žena in stari sta vpila skoraj noč in dan nanj in ga priganjala, kakor priganja voznik konja, če vozi po klancu. Dobil je otroče, pa ga je takoj po porodu moral pokopati in od tedaj ni bil več tako zadovoljen kakor prejšnje dni. Bolelo ga je časih srce, pa si je dejal: »Saj bi ne bil imel nič dobrega na svetu, veliko bi mu tako ne bil mogel dati!«

Neko nedeljo popoldne – bila je ta nedelja zanj dan nesrečnega imena – ležal je na holmu v senci pod macesni. Po cesti v dolini so hodili ljudje: pobožne ženice, mlada dekleta in tudi mladeniči, ki so sedaj in sedaj veselo zaukali. Vse je bilo veselo! Blaže pa se je čutil danes prav zapuščenega. Po mehkem mahu je raztezal ude svoje, lačen ni bil, a vendar ni bil srečen.

Zdajci se od hiše oglasi stari Četrtník: »No, lenoba! Ne greš li slame rezat? Ali naj je narežem jaz, ki sem star in bolan? Vstani, lenoba!«

»Sem je že narezal, oče!« odgovori Blaže pohlevno. »Za tri dni je bo dosti.«

Stari odide, a zadovoljen ni bil: »Pa laži, lenoba grda, če te ni sram, da morajo stari ljudje zate delati!«

Odrinil je v sobo – legel na peč na mehko vrečo in brez obotavljanja prav sladkó zadremal.

»Danes bo dal vsaj mir!« oddahne se Blaže, léže zopet vznak na mah ter lovi s pogledom drobne kosce jasnega neba, ki so se tu in tam modrili izmed vejevja. Tu

je prifrftela na vejico nad njim siva penica, zažvrgolela malo, raztegnila pepelnato krilce, potem pa srepo obrnila glavico proti hiši – in odhitela, kakor bi jo sapa nesla. Pri tleh iz zelenega grma je pokazala taščica rdečkasti vratak svoj, zavila ga dvakrat in trikrat proti hiši – in odfrfrala iz macesnovega gozdiča, kakor bi jastreb švigal za njo. Pri vrhu na macesen je sedla pisana šoja, pogledala pod sé, pogledala pa tudi proti hiši, jezno zakričala – in bilo je ni več, kakor da se je raztopila v jasni zrak.

»Kaj jim je, da vse beži z macesnov?« vprašal se je Blaže. »Drugikrat so peli in frftali nad mano, če sem tudi ležal tu spodaj.«

Kaj je bilo? Ondi pri vežnih vratih je stala gospodinja Luca in čuditi se ni bilo, da so se oplabile ptice pevke ter zbežale v prijaznejše kraje. Luca pa je gledala hudobno in s pogledom je iskala svojega moža.

Opazivši ga, zakriči: »Kaj boš ležal, lenoba lenasta! Kdo pa naj vode prinese?«

»Sem je že prinesel tri keble, in za živino še posebej!« odgovori Blaže krotko.

Ona odide jezna in srdita: »Če te ni sram, da drugi delajo zate, le prespi na soncu vse dni!«

V hiši pa je legla za mizo, obrnila se v steno ter – vtem že tudi trdno zaspala.

Blaže je zopet legel na mah in hotel je malo zadremati. Tu pa ga je motila sosedova Ančika, ki je ob vrvi privlekla staro kravo na pašo in jo pasla v obližju njegovem.

To dekle ni bilo Bog vedi kako zalo, a vendar je imelo obraz, ki se je lahko pogledal, z veseljem pogledal. Mladost, rožna mladost je sedela na tem obrazu in to je vse kaj drugega kakor starost, jesenska starost.

Z materjo – vdovo – bivala je v leseni, na pol podrti hiši; hudo revščino sta trli, ali vendar bili jezni na ves svet, kakor pravimo. Oče – Bolantačev Miha – umrl je v ječi, ker so ga bili obdolžili in obsodili, da je ukradel teleta iz hleva. Nekaj let pozneje se je izkazalo, da je bil nedolžen, ali vendar je ta obsodba ostala na hiši. Zase so živeli in se radi prepirali z vsakim človekom, posebno hči je bila osorna in je imela oster jezik v svoji oblasti, da se je bala pred njo še Lovričkova Marušica, ki je imela strupen jezik kakor verižasti gad zobe. Če drugače ni bilo, stepla se je celó, ako se ji je očitalo, da so ji bili očeta zaprli.

Ko je Blaže Ančéta ugledal, sramoval se je skoraj: morda je slišala, kako ga je žena zmerjala in kako je vpila nanj.

»Na mahu ležiš!« ogovorila ga je. »Čakaj no, sedem k tebi, da bo kaj družčine, če se me ne bojiš, ti žalostni srakoper ti!«

Glasnó se je zasmejala ter spustila kravo, ki je takoj pričela muliti zeleno grmičevje, tresoč velika ušesa in sekajoč z dolgim repom po nadležnih muhah.

Anče pa je prisedlo k Blažétu, pogledalo ga nagajivo enkrat in dvakrat, da je revežu zatrepetaló srce v prsih.

Kaka je vendar bila razlika med njenim obrazom in med obrazom njegove Luce, ki se ga je še v sanjah bal, če se mu je prikazal. »Moj Bog,« mislil si je, »saj ima ženska poseben obraz, in do danes tega še vedel nisem!« Sedela je sklonjena na zelenih tleh ter si oberoč objemala kolena, tako da se ji je krilo nekoliko privzdignilo in da je zrla v svetlo sonce belonogovična, okrogla njena nožica. »Tukaj je pa res vse lepše kakor pri moji Luci« – mislil je Blaže dalje in taka tema mu je prepregla dušo, tema, kakor bi večja na zemlji nastati ne mogla, če bi se vse skupaj, sonce, luna in zvezde, zdajci utrnilo z néba.

»So te li spet?« izpregovorila je zbadljivo, »in ti si poslušal in trpel, kakor bi bil posekan hlod! Udari jo kdaj, če se trga nad teboj!«

Pri tem se je skoraj raztogotila in rjavo oko se ji je zablislilo, prav kakor sokoliču, ki je opazil svoj plen v zelenem žitu. Kako je Blažétu dobro delo to sočutje!

»Vedno kričé,« odgovoril je zamolklo, »in ničesar jim prav ne storim.«

»Le udari! Le udari!« hitela je Anica, »bodi gospodar!« Odtrgala je z roko hrastičev vršiček in tolkla z njim po tleh, da je listje frfotalo na vse strani.

»Vidiš, takole jo moraš sekati!« In tolkla je še bolj vneto, dokler se ni veja raztepla.

»Slábo se mi godi, prav res slábo!« vzdihoval je Blaže.

Prav hudo ga je pogledala in zakričala: »Čemu pa si jo vzal, táko staro! Prav ti je!«

»Morda je res prestara!« zastokal je Blaže na zelenem mahu.

To pa jo je docela razburilo: »Če tega za gotovo ne veš, potem naj te Luca le pretepeva! Vidiš, svoji kravi pravim tudi Luca. Hej, Luca!« Pograbila je za vrv, vlekla kravo za sabo in se skrila za grmovjem. Tudi Blaže je odšel proti hiši in po glavi so mu rojile njene misli. Stopivši v vežo, moral je že prenesti pravo ploho.

»Dolgo si spal, a jaz se mučim kot Bog na križu,« togotil se je stari, sedeč na ognjišču in velik kos kruha použivajoč.

»Bog ve, kdaj te bo kaj sram! Star si že dosti!« pristavila je žena Luca ter z veliko žlico lovila velike drobivce po veliki skledi, v katero je bila rjave kave do vrha nalila.

»Molčita že vendar!« odgovoril je Blaže pogumno, »do grla sem že sit vajinega večnega klepetanja!«

Zdaj je udarila strela v slamnato streho! Luca je treščila žlico po ognjišču in takoj se je postavila pred svojega moža: »Jaz naj ti molčim, ko je vse moje, ko nič nimaš in si berač!«

Ko Blaže še ni izgubil srčnosti ter jo je še celó s pestjo precej trdo pahnil od sebe, pograbila je bukov oklešček pri ognjišču in kakor stepnik ga je omahala, da je bil zdajci ves krvav. Tudi stari ji je priskočil na pomoč in združena sta ga popolnoma premagala, da se je moral vdati na milost in nemilost. Od tedaj je bil tepen skoraj vsak dan in Ančetov svet je bil najslabši, kar jih je Blaže

kdaj poslušal v svojem življenju. S kostmi, ki so ga prav hudo bolele, in z mesom, ki se je črnilo pod udarci, plačeval je ta svet mnogo mnogo trdih dni.

Nekega jutra je sekal v gozdu staro smreko. Pot mu je lil po obrazu in vse telo ga je bolelo.

»Vprežen si,« začul je glas za sabo, »in v jarem te je vtaknila Luca, da vse poka!«

Obrnil se je in opazil svojo znanko. Ob smreki je slonela in zobala borovnice, katerih si je bila nabrala v predpasnik.

»Malo počij!« dostavila je sočutno, »in nikar se ne pehaj za tuje ljudi, ki te teže gledajo, kakor ne vem kaj!«

Ko ji ni ničesar odgovoril, vprašala je ognjevito: »Ali si udaril? Kaj, ali si jo udaril?«

Kri je zalila lice Blažetu, spomnivšemu se, kako je bil sam tepen, mesto da bi bil tepel on.

»Saj veš, da to nič ni, Anče,« odgovoril je rahlo, »takšne reči se ne smejo v hišo uvajati!«

»Ti revež ti! Ti revež ti! Da nimaš vendar čisto nič srčnosti!« Hudobno se je smejala in s prsti je nosila borovnico za borovnico med bele zobe.

»Danes vem, da nisi še jedel,« pričela je nekaj časa potem, »ná, jej! Žejen si gotovo tudi, ker tu blizu ni studenca.«

Stopila je k njemu ter mu razkrila pred obrazom predpasnik z modrimi borovnicami.

»Jej, no, ti ne veš, koliko jih je letos!«

Lačen je bil, žejen je bil – in res je segel v predpasnik. Tistikrat se mu je storilo milo pri srcu, da imajo tuji ljudje več usmiljenja z njim kakor njegovi. Lešnikom enake debele solze so se mu usule po obrazu in jokaje je izpregovoril: »Ti ne veš, Anče, kako se mi godi, kako slabo se mi godi! In otrok mi je tudi umrl!«

In neprestano so mu sulili lešniki po licu.

»Le ne jokaj nikar, Blaže, le ne!« in takoj se je še Anici raztajalo srce in ko se Blaže le ni mogel najokati, pridružila se mu je tudi ona. Zgrudila se je k tlom in točila solze iz vse duše.

Ko sta si končno otrnila oči, dejal je Blaže: »Oj, kako bi bilo lepše, če bi bila ti moja žena, Anče!«

Hitro se je vzdignila, da se je vse po zemlji usulo, kar je imela v predpasniku. Zardela se je kakor mak v žitu in odgovorila: »Vidiš, to je zdaj vse prepozno! Ne rečem, da bi te ne bila mogla rada imeti.«

S temi besedami je odhitela pod temačno smrečje. Blaže se je ojačil in hitel za njo. Ne ve se pa, ali jo je še uhital tistega dne.

Imeli smo semenj in v vasi pri Polonovcu se je trla soba od pivcev in takih ljudi, ki bi bili brez denarja radi kaj popili in pojedli. Muhov Janez si je bil izbral kot poleg peči in mučil je klarinet, pri njem pa je sedel

še Zavratárjev Tonče in tlačil je harmoniko v rokah. Oba sta napravljala godbo, da so se vaški psi zbirali pred Polonovcem, tuleč proti nebu, prav kakor da je napočil sodni dan. V hiši pa so plesali gorjanci in tolkli s petami od podnice, da se je vse potresalo in da se je vzdigoval gost prah. Vse bi bil prenapolnil, da ni prišla časih domača dekla ter metala iz velikega lonca vodo med plesalce, ne glede, kam je padalo, ali na tla ali pa na široka krila plesalk. Kričali so, napivali si in vsi so bili prepričani, da lepšega življenja biti ne more, kakor so ga uživali tisti dan v zaduhli in vroči pivski sobi.

Tudi Četrtnikova Luca je prišla s svojim možem. Prodala je bila prašička na sejmu in sedaj je nosila denar pri sebi. Ples je ljubila nad vse in skoraj ginljivo je bilo gledati, ko je lovila plesalcev, ki zanj marali niso, ker je bila stara in grda, ako se to sploh sme reči o kateri ženski. Z Blažetom sta sedela pri mizi in zdaleč zrla na plešočo svet sredi hiše.

»Še plesati se nisi naučil, grdoba!« togotila se je nanj, »in vendar bi imela danes tako lep čas in prostora je tudi dosti!«

»Bo že bolje! Bo že!« odgovoril je Blaže, ki je na vse drugo mislil nego na ples.

»Hej, Blaže,« zakričal je pijani Frjanček izpred Mosta, »pelji jo no plesat! Kaj se boš skrival, ko jo imaš, da je v devetih vaseh ni take!«

»Ali te še pretepa vsak dan?« oglasil se je tudi Miholca izpod Skale, »le počakaj, ko boš ti v njenih letih, tepel jo boš pa ti, to se reče, če ne boš takšen zajec, kakor si danes!«

Blaže je molčal, Luca pa se je s celim srcem poprijela Frjanca: »Pij, pij, Frjan, potem me pa pelji enkrat, da se malo zasučeva, ker sva bila prijatelja od mladih nog!«

»Ako boš dobro za vino plačevala, sem pa že takšen, da me ne bo sram, če se zasučeva!«

Takoj je izpil poln kozarec ter s hrbtom odrinil Blažéta, da je dobil prostor tik Luce, ki je potem vse popoldne dajala za vino, ki ga je naš Frjanček tako zelo rad pil. Časih sta tudi vstala in prav nerodno zaplesala; posebno smešno se je nosil plačani plesalec Frjan, pritiskajoč z vso gorečnostjo staro plesalko k sebi.

»Ne bodi jezen, sosed!« opravičeval se je Blažétu, »saj si tudi ti časih pri sosedu izposodiš voliča, da moreš preorati njivo. Rajši pa še imam vola kakor tvojo Luco, ha, ha!«

»Pij no, pij no! Potlej pa zaplešiva še eno!«

Luca je vse pretrpela, samo da je imela stalnega plesalca.

Ko je bilo vse v najglasnejšem hrupu, v največjem veselju, priril se je v sobo stari Véharček, Štefan Véharček, ki so mu dejali tudi »Sraka«, kar pa ni rad slišal. Šival in krpal je po pogorju staro obleko in ljudi je obiral. Vedno je imel polno torbo novic, ki jih je prodajal za vino, če jih je hotel kdo plačevati.

»Dobro se imate, ljudje božji! Juij!«

Obstal je sredi sobe in vzdigal šibki svoji stegenci.

»Imaš li kaj novic?« vprašal je Miha izpod Skale; »prej ne dobiš rdeče kaplje, dokler nam ne poveš česa novega!«

»Če bi na tvoje čakal, potem bi danes ne vedel, kako se vino pije,« zjezil se je Štefan. »No, pa je tu nekaj poštenih glav, nekaj mož, ki jih imam rad. Ali že veste?«

»Kaj? Kaj?« odgovorilo je deset glasov.

»Dajte mi piti in potem vas še enkrat vprašam: ali že veste?«

Ponudilo se mu je zdajci deset kozarcev, toda Štefe je v ponižnosti svoji izpraznil samo enega »na zdravje vsem poštenim ljudem, ki za vino dajejo in vdovam in sirotam zasluženega plačila ne trgajo«.

»Zdaj pa govori!« rjul je Miha izpod Skale.

»Šival sem pri Bolantačevih, pri tistih revah, pri tistih siromašnih ženskah. Snoči je tisto mlado, tisto Anče, leglo na klop pri peči in prav hude bolečine je imelo. Sam Bog nebeški vedi, kje je to révišče otroka iztaknilo, ko se vendar z nikomer menilo ni!«

Posebno ženske so v tistem trenutku iz vseh kotov pritislile in najprva Četrtníkova Luca, ki je takoj raztegnila široka usta ter izpregovorila hudobno: »Pri tisti hiši niso bili nikoli nič prida. Stari je kradel, kjer je mogel, in ako bi vi mene bili vprašali pred pol letom, povedala bi vam bila, da bo tako in nič drugače!«

»Luca, ti bi bila morala že vedeti!« odgovoril je Štefe. »To pa še ni vse. Ravno ko je tu pri vas danes v vasi pol-dne zvonilo, umrlo je otroče in umrla je tudi tista uboga živalca, ki ga je imela. Tako se mi je smilila, rečem vam, da sem se hitro spravil iz kočice in da še svojega plačila čakal nisem.«

»Kaj tisto!« oglasila se je zopet Luca. »Bog že ve, kaj dela! Meni so ukradli korec s keblu in dobro vem, da ga ni drug izmaknil kakor tisto dekle!«

»Tudi to še ni vse!« nadaljeval je Štefe. »Kadar se je ta revna ženska v bolečinah mučila, ni ji dala miru stara Bolantačka. Vedeti je hotela, s kom se je pečala. To sem vam zavijal ušesa, da bi tudi slišal! Pa se je dolgo branila. Naposled – mislim, da so se ji takrat že nebesa odpirala in da je z enim očesom že gledala prestol Boga očeta – naposled pa je povedala. Vse je povedala in, ali veste, kdo se je štel za njenega?«

»Kdo? Kdo?« povpraševala je vsa družba in najglasneje Četrtnikova Luca.

»Oženjen človek, kakor gotovo je Bog v nebesih, oženjen človek!«

»Oženjen!« zatogotila se je Luca, »takšno grdobo bi pa morali vendar za pete na drevo obesiti. Kakor bi svoje žene ne imel!«

»Kdo je? Govori že vendar!« vpil je Frjan izpred Mosta.

»Povej ga!« silila je Štefeta tudi Luca.

»Saj ga lahko povem!« smejal se je Štefan. »Tamle sedi, Luca, in tvoj je, Luca, tvoj Blaže je ta tiček, poglej ga no!« Z dolgim koščnim prstom je pokazal na mesto, kjer je za mizo sedel mladi Četrtník. Nastala je tihota kakor v cerkvi; potem pa je napolnil sobo krik, grozen, nepopisen, kakor bi se trgale divje zverine. Ta krik je prihajal Luci iz grla in že so ljudje menili prvi trenutek, da se bo zadušila.

Za mizo pa je vstal Blaže in se z bledim licem naslonil na zid. Krvavo je pogledal na vse strani, potem je hripavo zavpil: »Bila je moja, bila! Pustite me, pustite me!«

Luca je silila vanj. Prijel je steklenico na mizi ter jo treščil ženi svoji na glavo, da se je na drobne kosce razletela in da se je ženska nezavestna zgrudila. On pa je odrinil svoje sosede in planil iz sobe. Zunaj je bilo že mračno. Pobegnil je brez pokrivala na glavi po stezi proti Četrtníku, pestil roke in sam s sabo govoril, da je groza obhajala tiste, ki so ga srečavali. Luco pa so morali nesti proti domu, kjer je skoraj vso zimo hudo trpela in se togotila o mladem svojem možu. Le-tá pa je bil izginil in sploh so ljudje menili, da je zavoljo stare žene svoje pobegnil v Ameriko, kar se nam je zdelo prav pametno.

Prišla je cvetoča pomlad. Na Četrtníkovem holmu so cvetele vijolice in bukev se je bila zavila v tisto sočno, mlado zelenje, ki prihaja z vsako pomladjo.

Pod njo v senci pa je ležal Štefe Véharček in premišljeval, kako da ni ptic pevk v tem logu, katerih je prejšnja leta bilo vse živó. Same vrane in kavke so imele svoje ženitve med rdeče cvetočimi macesni. Zapihljaj je pomladanji vetrc in tedaj je na Štefeta padel čevelj, človeški čevelj. Štefe se je postavil na noge in pričel proti bukovim vejam kričati in zabavljati. Ondi pri vrhu je viselo nekaj črnega, ali odgovora ni bilo. Potem je Štefe sam splezal na drevo, kjer ga je sprejel nekak prav prav čuden duh. Ali visoko ni plezal. Skoraj po vejah se je spustil nizdolu ter pobegnil proti Četrtníkovi hiši. Tam se pa dolgo ni mogel zavesti, ali končno je vendarle povedal, da vise na Četrtníkovi bukvi kosti obešenega človeka. Tako je bilo. Po ostankih so spoznali, da je tu končal Blaže revno svoje življenje. Najbrž se je v strahu skrnil na drevo, v temni noči pa ga je znova prijel obup in vse breme revščine svoje je vrgel od sebe tam gori v zračnem vrhu, od koder je umirajoč še gledal v zorno, z luninimi žarki razsvetljeno domačo dolino.